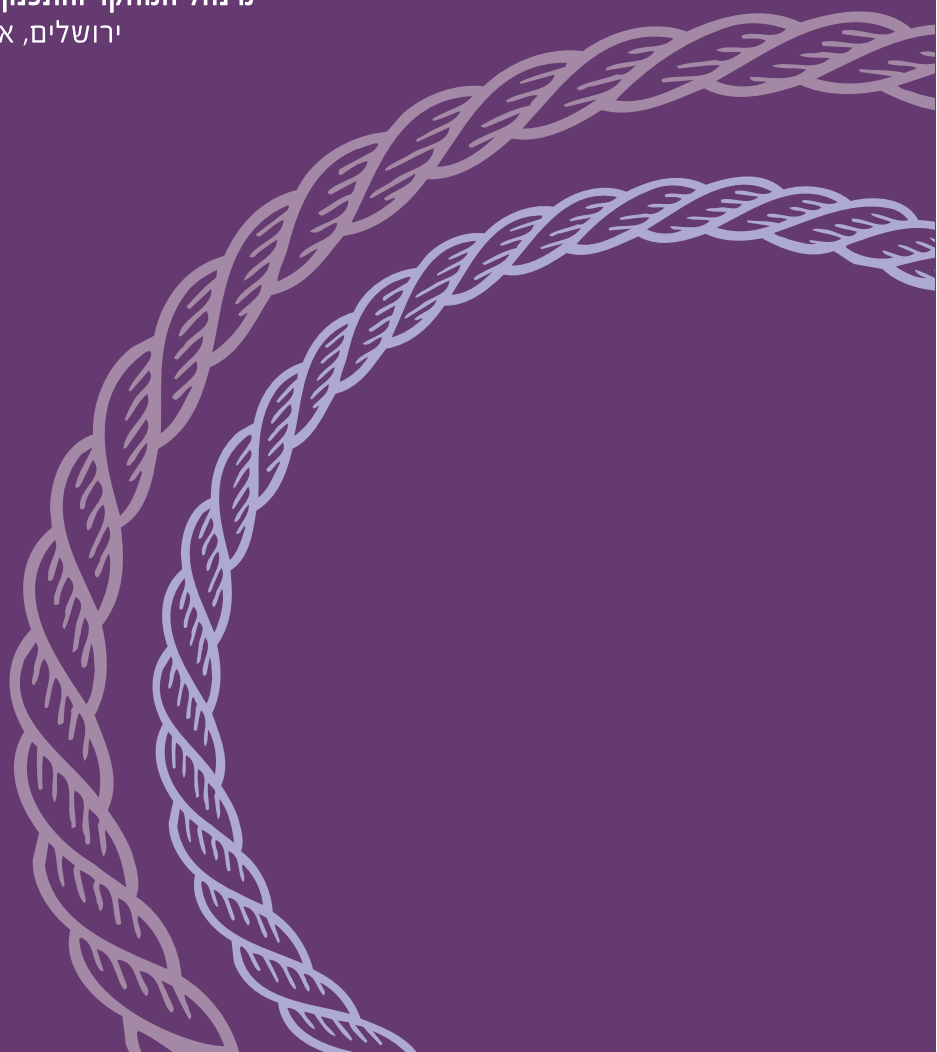




המוסד לביטוח לאומי
מינהל המחקר והתכנון והאגף לפיתוח שירותים
ירושלים, אייר התשס"ט, מאי 2009



שילוב חניכים עם צרכים מיוחדים בצופים

מירי מונק
ד"ר חגית קליבנסקי

מפעלים מיוחדים **134**



המוסד לביטוח לאומי

מנהל המחקר והתכנון

האגף לפיתוח שירותים

שילוב חניכים עם צרכים מיוחדים בצופים

מאת

מירי מונק

ד"ר חגית קליבנסקי

ירושלים, אייר תשס"ט, מאי 2009

פתח דבר

תוכנית "צופי צמי"ד" עסקה בשילוב חניכים עם צרכים מיוחדים בתנועת הנוער של הצופים העבריים בישראל. לתוכנית היו שתי מטרות: האחת, לספק הזדמנות לילדים ובני נוער עם מוגבלות לממש את זכותם לפעילות פנאי המשלבת הנאה עם חינוך לערכים צופיים, והמטרה האחרת היא להעניק חינוך ערכי לכלל חניכי הצופים וללמד אותם לקבל אנשים עם מוגבלות כשווים בחברה, תוך יצירת הזדמנויות למפגשים נורמטיביים בין שתי האוכלוסיות.

התוכנית אושרה במוסד לביטוח לאומי ופעלה בסיוע הקרן למפעלים מיוחדים בין השנים 2005 - 2007, כחלק ממדיניות הקרן בשנים האחרונות לתמוך בתוכניות העוסקות בנורמליזציה של אוכלוסייה עם מוגבלויות ולפתח שירותים מותאמים לקבוצות גיל שונות.

תנועת הצופים היא תנועת הנוער הראשונה בישראל ששילבה חניכים עם צרכים מיוחדים. השילוב נבנה בתחילה כיוזמות מקומיות של שבטים בתנועה. הפנייה למוסד לביטוח לאומי היתה חלק מתהליך של הפיכת התוכנית לארצית, ממוסדת ומקצועית. במסגרת התוכנית שולבו יותר מאלף ילדים עם צרכים מיוחדים בני 10-21, מרביתם כקבוצות בתוך השבט וחלקם כיחידים בגדודים (קבוצות) רגילים. שילוב חניכים אלה נעשה על פי עקרונות מקצועיים תוך ליווי והדרכה של אנשי מקצוע ותוך הכשרה מתאימה של המדריכים.

ברצוננו להביע את הערכתנו הרבה ליוזמי התוכנית: ליאור כרמל, לשעבר מזכ"ל התנועה, רותי סרברו, מנהלת קשרי קהילה ופיתוח משאבים בתנועה, ומיכל בר, יו"ר צופי צמי"ד בהתנדבות. תודה מיוחדת לעידית לוי, מנהלת התוכנית מראשיתה, אשר קידמה במסירות ובמקצועיות את תהליכי העבודה שפותחו במסגרת התוכנית. נוסף לכך היא היתה שותפה מרכזית עם מיכל בר להטמעת התוכנית הן בהיבטים הערכיים של שילוב החניכים והן בהיבטים המבניים של ארגון התנועה.

מלווי צמי"ד בהנהגות ברחבי הארץ היו משאב עיקרי ליישום התוכנית בעזרת המדריכים הצעירים, שראו בתוכנית אתגר ושליחות חינוכית.

את הליווי המחקרי עשו ד"ר חגית קליבנסקי ומירי מונק ממכללת בית ברל. החוקרות סייעו לצוות המקצועי רבות בהמשגת התוכנית ובהעלאת דילמות לדיון בפני ועדת ההיגוי והצליחו לספק ממצאים כמותיים ואיכותניים שהתייחסו הן לחניכים עם המוגבלות והן למדריכים ולצוותים. ממצאי המחקר מראים שמטרות התוכנית הושגו ותרמו לחניכי צמי"ד כמו גם לחניכים רגילים בצופים.

כדי להפעיל את התוכנית המורכבת היה צורך להתאים את מודל השילוב לתפקוד החניכים בהתאם ללקויותיהם וליכולת ההשתלבות שלהם בקבוצה או בשבט. המפעילים השכילו לפתח תורה מקצועית הכוללת תוכנית הכשרה, הדרכה שוטפת וליווי של הצוותים המקצועיים ושל

המדריכים. כל אלה, בשילוב חשיפתם של החניכים לחניכים עם המוגבלויות השפיעו רבות על הצלחת התוכנית.

אנו מודים לחברי ועדת ההיגוי, שבה היו חברים נציגים מתנועת הצופים, הורים לילדים עם צרכים מיוחדים, מלווי קבוצות צמי"ד בהנהגות השונות, ונציגים של אלו"ט, אקים ומשרד הרווחה. תודה גם לנציגת הקרן מטעם הביטוח הלאומי בוועדה, כרמלה קורש-אבלגון, המרכזת תוכניות בנושא שילוב אוכלוסייה עם מוגבלויות בקרן. אנו מקווים כי דוח זה יסייע לתנועות נוער אחרות בישראל לשלב צעירים עם מוגבלות בתנועתם.

שרית ביץ'- מוראי
מנהלת הקרן למפעלם מיוחדים

חברי ועדת היגוי

מיי"ר צופי צמיי"ד , דרג מתנדב, תנועת הצופים	מיכל בר
מנהלת מחלקת צופי צמיי"ד, תנועת הצופים	עידית לוי
מלווה צמיי"ד, הנהגת תל אביב יפו, תנועת הצופים	מיכל רוזנפלד
מלווה צמיי"ד, הנהגת אילון והחוף, תנועת הצופים	מיכל מזרחי
מלווה צמיי"ד, הנהגות חיפה והצפון, תנועת הצופים	ימית זגורי
מלווה צמיי"ד, הנהגות שרון דרום ושרון צפון, תנועת הצופים	מיכל סהר
מלווה צמיי"ד, הנהגת דרום, תנועת הצופים	מעין שיין
מנהלת קשרי קהילה ופיתוח משאבים (לשעבר), תנועת הצופים	רות סרברו
יו"רהנהלת עמותת אקים, תל אביב	אורית הלפרין
עובדת סוציאלית ראשית, אגף לטיפול באדם המפגר, משרד הרווחה	דניאלה דרור
מבצעת המחקר המלווה, מכללת בית ברל	מירי מונק
מבצעת המחקר המלווה, מכללת בית ברל	ד"ר חגית קליבנסקי
סגנית מנהלת תחום מפעלים מיוחדים, המוסד לביטוח לאומי	כרמלה קורש-אבלגון

תמצית

תוכנית שילוב צופי צמי"ד

הדוח שלהלן מסכם שתי שנות מחקר מעצב (תשס"ו-תשס"ז, יוני 2005-יוני 2007), שליווה את תהליך מיסודה של תוכנית צופי צמי"ד, מתוכנית חלקית וספונטנית לתוכנית המהווה חלק מהמערך הקבוע של תנועת הצופים. המחקר בחן שלוש סוגיות מרכזיות: הטמעת תוכנית צמי"ד בתנועת הצופים, שילוב חניכי צמי"ד בתנועה והשלכות השילוב על המשולבים והמשלבים.

בהיותה תוכנית ייחודית לשילוב ילדים עם צרכים מיוחדים בתנועת נוער, נקבע מערך המחקר בהתאם לשלושה גורמים: הצורך בליווי מעצב; הצורך בזיהוי המשתנים המשפיעים על השילוב; והפריסה הארצית של תנועת הצופים.

מתן מענה לצרכים אלה התאפשר באמצעות שילוב שתי גישות מחקר: (1) מחקר איכותי, שבמסגרתו נעשה שימוש בתצפיות, בראיונות ובמסמכים; (2) מחקר כמותי, שעיקרו איסוף נתונים ברמה הארצית, באמצעות שאלונים. המדגם כלל 745 נבדקים מקרב השותפים להפעלת התוכנית – מדריכי צמי"ד, מרכזים, חניכי צופים, הורים ואנשי קשר במוסדות החינוך שבהם לומדים חניכי צמי"ד.

הראיונות והתצפיות עובדו באמצעות ניתוח תוכן איכותי, והשאלונים עובדו באמצעות כלים סטטיסטיים, בהתאם לשאלות המחקר.

ממצאים

בבסיס התוכנית הכתובה, "תוכנית שילוב צופי צמי"ד", מונח חזון לתיקון חברתי שלפיו אנשים עם צרכים מיוחדים ישולבו בחברה, יממשו את הפוטנציאל הטמון בהם ויצאו מבידודם החברתי. על מנת שילדים בעלי צרכים מיוחדים יוכלו למצות את הפוטנציאל הטמון בהם, יש צורך להבטיח סביבה תומכת ומקבלת שבה יוכלו לחוות יחסי גומלין חיוביים עם בני גילם ולפתח חברויות משמעותיות (Simeonsson, Carlson, Huntington, Mcmillen & Brent, 2001). אינטגרציה חיובית עם ילדים רגילים הנה מרכיב חשוב ביותר במעבר מוצלח אל עולם המבוגרים (Parker & Acher, 1987).

התוכנית "שילוב צופי צמי"ד" נכתבה על ידי אנשי מקצוע בתחום החינוך המיוחד (מכון טראמפ) ועוסקת באופי השילוב של ילדים עם צרכים מיוחדים ובמטרותיו. המודל המנחה בתוכנית הוא **שילוב מערכתי**, כלומר קבוצות נפרדות של חניכי צמי"ד במסגרת נורמטיבית – שבט צופים. התוכנית עוסקת באופן כללי בלבד בשילוב ילדים עם צרכים מיוחדים בקבוצות רגילות ובמטרות השילוב ביחס לחניכים הצופים. כמו כן חסרה התוכנית את הפן התנועתי – השתלבות במבנה הארגוני, הטמעת התוכנית בתוכניות ההדרכה, הכשרת כל בעלי התפקידים והגדרת תפקידם באופן שיכלול את שילוב צמי"ד, הקצאת תקציבים וכוח אדם.

במהלך השנים השכילה תנועת הצופים להפוך את תוכנית "שילוב צופי צמי"ד לתוכנית תנועתית, מבלי לאבד את הפן המקצועי, ולשלב במבנה התנועתי ובמערך ההדרכה.

הטמעת התוכנית בשגרת הפעילות התנועתית הובילה להקמת מחלקת צמי"ד, והעומדת בראשה שולבה בפורומים של מקבלי החלטות. חלה התייצבות בהיקף כוח האדם ובדפוסי הליווי וההנחיה המקצועית, והתוכנית שולבה, במידה רבה, במערך ההדרכה השוטף. תמורות אלה מעידות על הטמעת התוכנית הן בהיבטים הערכיים והן בהיבטים המבניים.

מודל השילוב

אוכלוסיית צופי צמי"ד מונה ילדים ומתבגרים עם צרכים מיוחדים, גילאי 10-21, ברמת תפקוד סבירה (על פי קריטריונים שנקבעו בתוכנית). שכיחות הלקויות בקרב חניכי צמי"ד, בסדר יורד: חניכים עם פיגור (קל-בינוני) המונים יותר ממחצית חניכי צמי"ד; לקויי למידה רב-בעייתיים; הפרעות התנהגות; לקויי תקשורת – אוטיזם-PDD; נכויות פיזיות; לקויות חושיות – לקויי ראייה ולקויי שמיעה; שיתוק מוחין CP; ותסמונת דאון. בתשס"ז היו משולבים בצופים כ-1,100 חניכים עם צרכים מיוחדים, רובם בקבוצות צמי"ד.

שילוב חניכי צמי"ד בתנועה מיושם, באופן כללי, על פי התוכנית הכתובה של מכון טראמפ: גיוס החניכים על בסיס קריטריונים וארגונים בקבוצות נפרדות בשבטי הצופים; הקפדה על פעילות זהה לזו של קבוצות רגילות, בהתאמה הנדרשת (עקרון הנורמליזציה והשוויון); זהות בלבוש, במועדי הפעולות ובמיקום; והשתתפות בכל הפעילות השבטית והתנועתית. השתתפות בקבוצות צמי"ד בפעילויות השונות מאפשרת נראות בשבט וחשיפה של קבוצות צמי"ד לחניכים רגילים ולהפך. עם זאת השתתפות חניכי צמי"ד בתנועה מוגבלת לשכבה הצעירה, ובכל המסגרות יש מעט פעולות משותפות בין קבוצות צמי"ד לבין קבוצות חניכים רגילות ומעבר של חניכי צמי"ד בודדים בלבד מקבוצות צמי"ד לשילוב הפרטני.

אופן השילוב מזמן לחניכי צמי"ד אפשרות להתפתחות אישית לעבר יתר עצמאות, תחושה של השתייכות למערכת נורמטיבית, יציאה מן הבידוד והבידודות ופיתוח מיומנויות חברתיות. בצד זה, מודל השילוב בקבוצות נפרדות ומיעוט פעילות משותפת מצמצמים את האפשרות למפגש וליצירת חברויות בין חניכי צמי"ד לחניכים רגילים, דבר החשוב להתפתחותם לקראת היותם בוגרים המשתלבים בחברה הנורמטיבית. אופן שילוב זה מונע גם מחניכי הצופים ליצור יחסים "נורמליים" עם חניכי צמי"ד ולהכירם כבסיס לשינוי עמדות כלפי השונה.

בהגבלה ובצמצום של הפעילות המשותפת בין המשלבים למשולבים ניתן לראות נקודת חוזק של התוכנית, מכיוון שהיא מציינת את המידה הנכונה לשילוב חניכי צמי"ד, כך שיתקבלו בברכה על ידי חניכי הצופים, ומאפשרת מתן מענה הולם לצורכיהם של חניכי צמי"ד תוך כדי שילובם בפעילות השבטית והתנועתית. ייתכן שמודל השילוב המערכתי מסייע גם במתן תחושת שליטה וביטחון למחלקת צמי"ד ולתנועה בכלל, בשל אחריותן לשילוב חניכי צמי"ד. עם זאת, אפשר

שזהו רק שלב ברצף של שילוב ילדים עם צרכים מיוחדים בתנועה. שאלת המודל של שילוב ילדי צמי"ד בתנועה חשוב שתישאר פתוחה למחשבה ולמעקב.

יישום תוכנית צמי"ד כרוך בקשיים שהמעורבים בהפעלתה צריכים להתמודד עמם. חלקם רעיוניים-תוכניים, חלקם טכניים-ארגוניים וחלקם נובעים מהיותה תוכנית מתפתחת. הקשיים ביישום התוכנית מוגדרים כנקודות חולשה שבהן יש למקד את המאמץ לשיפור ואשר מתייחסות לשלושה נושאים: (1) העדר תוכנית הכשרה וליווי של השילוב הפרטני; (2) העדר תוכנית עבודה חינוכית עם חניכי הצופים בנושא השילוב וקבלת השונה; (3) יישום התוכנית בחלק מן השבטים בלבד.

בנושא האחרון, יישום התוכנית בחלק מן ההנהגות והשבטים, מציין המחקר גורמים שונים המקשים את ההשתתפות בתוכנית: שונות בין ההנהגות והשבטים, מחסור בתקציב, קושי בהדרכת צמי"ד, מחסור במדריכים, הצורך בהנגשה ובהסעות, עומס יתר, חוסר ידע וחוסר בהירות של תפקיד המרכזים ביחס לצמי"ד, מגבלות בשילוב חניכי צמי"ד בשכבה הבוגרת ומחזור הדרכה חד-שנתי.

הערכת התוכנית

בחינת ביצועה של תוכנית "שילוב צופי צמי"ד" אל מול מטרותיה מלמדת על השגת רוב המטרות במידה רבה. ניכרת חתירה למתן הזדמנות שווה לאנשים בעלי נכויות לממש את זכותם לפעילות פנאי משלבת הטומנת בחובה הנאה וחינוך לערכים צופיים.

החתירה למתן חינוך ערכי לקבלת השונה לכלל חניכי הצופים, אף על פי שאינה מקבלת ביטוי מספיק בביצוע, השיגה מטרה אחת באופן ברור – חניכי הצופים, הן בשבטים המשלבים ילדי צמי"ד והן בשבטים האחרים, קיבלו את המסר ששילוב חניכי צמי"ד בצופים הוא מעשה ראוי.

לגבי חניכי צמי"ד, ככלל הושגו רוב המטרות ברמה האישית והקבוצתית. תנועת הצופים מוציאה את חניכי צמי"ד מבידודם ונותנת מענה לצורכיהם החברתיים. הם זוכים להנאה מהפעולות הצופיות, מטילים, ממחנות ומהאפשרות למפגש עם אנשים רגילים.

נמצאו עדויות כי החניכים חווים התפתחות ברמה האישית, באופן דיפרנציאלי ובהתאם להבדלים האינדיבידואליים, אשר באה לידי ביטוי בשיתוף פעולה רב יותר של החניכים בזמן הפעולה, בהקשבה, בהשתתפות ובפיתוח קשרים חבריים בקבוצה ומחוצה לה – עם חניכי הצופים. החניכים מפתחים עם הזמן מידה של עצמאות המאפשרת להם להשתתף יותר בפעילויות בשבט ומחוצה לו. השייכות למסגרת רגילה תורמת להעלאת הדימוי העצמי ולתחושת הגאווה, וההשתתפות בפעילויות מעשירה ומגוונת את תחומי העניין ואת המעגל החברתי.

עדויות נוספות להשגת המטרות הן גידול במספר החניכים, שביעות רצונם מהפעילות, התמדה לאורך זמן בחברות בתנועה, השתתפות באירועים בשבט, יציאה למחנות הקיץ ולטיולי התנועה עם חניכי השבטים ושביעות הרצון הגבוהה של הורי חניכי צמ"ד.

באשר לחניכים בשבטים המשלבים קבוצות צמ"ד, הושגו, במידה רבה, היעדים של היכרות בין-אישית וקבוצתית, יחס חיובי לחניכים ואמונה שבעתיד ישתלבו חניכים עם צרכים מיוחדים בחברה הרגילה. חניכים אלה מכירים חניכי צמ"ד, אינם מתרחקים מהם ורוצים לעזור להם. עם זאת קיים גבול ברור למידת הקרבה הרצויה – פעילות משותפת עם קבוצת צמ"ד מדי פעם.

לחניכים בשבטים ללא קבוצות צמ"ד עמדות חיוביות יותר לגבי השילוב. הם מציבים פחות גבולות לשילוב ומעוניינים יותר בשילוב חניכי צמ"ד בקבוצתם. ניתן להניח כי יחסם החיובי קשור להעדר התנסות אישית עם חניכי צמ"ד, אם כי סביר להניח שנחשפו אליהם במהלך חמש שנות הפעלת התוכנית.

רוב החניכים בתנועה קלטו את המסר שלפיו השבט צריך לשלב חניכי צמ"ד בשורותיו. חלק ניכר מחניכי הצופים בכל השבטים רואים בחניכי צמ"ד חלק מן השבט, ומעודדים אותם להשתתף בכל הפעילויות. הם מאמינים שהשילוב בצופים יסייע לאנשים עם צרכים מיוחדים להיות חלק מהחברה בעתיד.

השפעה מיוחדת יש לתוכנית על צוות הדרכת צמ"ד. מדריכי ורשגי"די צמ"ד מספרים על התפתחותם האישית בעקבות המגע הקרוב והאינטנסיבי שלהם עם חניכי צמ"ד. הם מדברים על היפתחות לאוכלוסיית צמ"ד, על הנאה מחברתם ועל פיתוח יחס של סובלנות ופרופורציות לקשיים בחיים.

ממצאי המחקר עולים בקנה אחד עם ממצאי מחקרים שבחנו שילוב של ילדים עם צרכים מיוחדים בחינוך הפורמלי, בשלושה נושאים: (1) השפעת עמדות חיוביות של מורים כלפי ילדים עם צרכים מיוחדים על הצלחת השילוב (Avramidis, 2002); (2) עמדות המעורבים הופכות חיוביות יותר עקב התנסות בפועל בתוכנית (Avramidis, Bayliss & Burden, 2000); (3) עמדות המורים הופכות חיוביות יותר כלפי חניכים עם נכויות ככל שניתנים יותר הדרכה ומשאבים (Avramidis, 2002).

בהקבלה, נמצא במחקר זה כי עמדות חיוביות של המרכזים והמדריכים מהוות מרכיב משמעותי בהשתלבות מוצלחת של חניכי צמ"ד בתנועת הצופים. התנסות בפועל באה לידי ביטוי בעמדות חיוביות כלפי ילדים עם צרכים מיוחדים וכלפי השילוב, והצלחת השילוב אכן תלויה בהכשרה ובהדרכה, כמו גם במידת החשיפה לחניכי צמ"ד.

תוכן העניינים

עמוד	
1	מבוא וסקירת ספרות
7	מערך המחקר
7	שאלות המחקר
7	השיטה
12	ממצאים ודיון
12	פרק ראשון – תוכנית שילוב צופי צמי"ד
18	פרק שני – ביצוע תוכנית שילוב צופי צמי"ד
18	הטמעת התוכנית בתנועה
24	שילוב חניכי צמי"ד בצופים
37	קשיים ונקודות חולשה ביישום התוכנית
45	פרק שלישי – השלכותיה של תוכנית שילוב צופי צמי"ד
66	סיכום והמלצות
74	רשימת מקורות
77	נספחים
79	נספח 1 : איסוף נתונים – רשימת תצפיות, ראיונות ומסמכים
86	נספח 2 : מאפייני המדגם
90	נספח 3 : מטרות התוכנית ומדדים להצלחת השילוב
93	נספח 4 : שאלונים
126	נספח 5 : לוחות פרק שני – ביצוע תוכנית שילוב צופי צמי"ד
128	נספח 6 : לוחות פרק שלישי – השלכות תוכנית שילוב צופי צמי"ד

רשימת לוחות

עמוד	
23	לוח 1 : התפלגות תשובות מדריכי צמי"ד ומרכזי שבטים לשאלה : כאשר מתעוררת בעיה בהזדרכת צמי"ד או עם חניך צמי"ד בקבוצה אני פונה בדרך כלל...
25	לוח 2 : התפלגות תשובותיהם של המרכזים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד ושל אנשי הקשר לגבי שיעור מעורבותם של השותפים הישירים בגיוס חניכי צמי"ד
35	לוח 3 : ניתוח שונות חד-כיווני והתפלגות תשובות מדריכי/רשגי"די צמי"ד וחניכים בשבטים עם וללא קבוצות צמי"ד לגבי קושי בקיום פעולה משותפת
47	לוח 4 : ממוצעי שביעות רצון של הורי חניכי צמי"ד מההשתתפות ילדיהם בפעילויות הצופים.
52	לוח 5 : ממוצעי תשובות אנשי הקשר וההורים למידת התרומה של השילוב בצופים להתפתחות הילדים מהמוסד החינוכי / הילד שלי בהתאמה
54	לוח 6 : t-test של היגדי הסברה והיכרות עם תוכנית צמי"ד ועם אוכלוסייתה
56	לוח 7 : ממוצעי עמדות חניכים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד וחניכים בשבטים ללא קבוצות צמי"ד לגבי שילוב ילדים עם צרכים מיוחדים
57	לוח 8 : t-test של עמדות חניכי צופים כלפי ילדים עם צרכים מיוחדים ושילובם בצופים
58	לוח 9 : ממוצעים והתפלגויות של עמדות חניכים <u>בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד</u> לגבי שילוב ילדים עם צרכים מיוחדים
49	לוח 10 : ממוצעים והתפלגויות של עמדות חניכים <u>בשבטים ללא קבוצות צמי"ד</u> לגבי שילוב ילדים עם צרכים מיוחדים
59	לוח 11 : ניתוח שונות חד-כיווני של עמדות חניכי צופים ומדריכי צמי"ד כלפי השילוב של ילדים עם צרכים מיוחדים והשלכותיו
63	לוח 12 : ממוצעי דירוג מטרות הדרכת צמי"ד על ידי מדריכי צמי"ד, מרכזים עם וללא צמי"ד ואנשי קשר
126	לוח 13 : התפלגות תשובות מדריכי/רשגי"די צמי"ד ומרכזים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד באשר לפניה למרכזת צמי"ד בהנהגה
126	לוח 14 : ממוצעי תשובות אנשי הקשר לגבי הקריטריונים לבחירת ילדים עם צרכים מיוחדים היכולים להשתתף בפעילות צופית.
126	לוח 15 : ממוצעי תשובות מדריכי צמי"ד לגבי הגורמים המשפיעים על קיום פעילות משותפת בשבט
127	לוח 16 : התפלגות וממוצעי תשובות המרכזים לגבי הסיבות לאי פתיחת קבוצת צמי"ד בשבטם
127	לוח 17 : התפלגות וממוצעי תשובות המרכזים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד לגבי קשיים בשילוב חניכי צמיד בשבט
128	לוח 18 : ניתוח שונות חד-כיווני של דירוג מטרות הדרכת צמי"ד על ידי מדריכי צמי"ד, מרכזים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד, מרכזים בשבטים ללא קבוצות צמי"ד ואנשי קשר
129	לוח 19 : ניתוח שונות חד-כיווני של דירוג מטרות הדרכת צמי"ד על ידי מדריכי צמי"ד, מרכזים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד, מרכזים בשבטים ללא קבוצות צמי"ד
129	לוח 20 : ממוצעי תשובות אנשי קשר והורים למידה בה עונים הצופים על צורכי

עמוד

	חניכי צמי"ד	
130	לוח 21 : ניתוח שונות חד-כיווני של עמדות חניכים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד, מדריכי צמי"ד ומרכזים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד, לגבי מגע פיזי עם חניכי צמי"ד	
130	לוח 22 : t-test – של עמדות מרכזים כלפי השילוב של ילדים עם צרכים מיוחדים והשלכותיו	

רשמית מונחים וקיצורים

	צמי"ד – צרכים מיוחדים
	תנועת הצופים – להלן התנועה או הצופים
	הנהגה – יחידה ארגונית המוגדרת על פי אזור גיאוגרפי ואחראית על השבטים בתחומה
	שבט – יחידת הפעילות המקומית בישוב
	גדוד – יחידה בשבט הכוללת מספר קבוצות חניכים
	רשג"ד – ראש גדוד
	מדריך – אחראי לפעילות קבוצה
	שכב"צ - חניכי שכבה צעירה – כיתות ה – ט
	שכב"ג – חניכי שכבה בוגרת – כיתות י – י"ב

שבטים משלבים / שבטים עם צמי"ד – שבטים בהם משולבות קבוצות צמי"ד
שבטים ללא צמי"ד - שבטים בהם אין קבוצות צמי"ד

מדריכי ורשג"די צמי"ד – להלן מדריכי צמי"ד
מרכזים עם צמי"ד - מרכזים בשבטים משולבות קבוצות צמי"ד
מרכזים ללא צמי"ד – מרכזים בשבטים בהם אין קבוצות צמי"ד
מרכזים עם וללא צמי"ד – להלן מרכזים
חניכים עם צמי"ד – חניכים בשבטים משולבות קבוצות צמי"ד
חניכים ללא צמי"ד – חניכים בשבטים בהם אין קבוצות צמי"ד
חניכים עם וללא צמי"ד – להלן חניכים
איש קשר – נציג המוסד החינוכי ממנו מגיעים חניכי צמי"ד

מבוא וסקירת ספרות

הדוח שלהלן מסכם שתי שנות מחקר שליווה את תהליך מיסוד תוכנית "שילוב צופי צמי"ד" (צרכים מיוחדים), מתוכנית חלקית וספונטנית לתוכנית המהווה חלק מן המערך הקבוע של תנועת הצופים. עיקרו של המחקר היה הערכה מעצבת, ובמרכזו עמדו שלוש סוגיות: האופן והמידה שבהם הוטמעה תוכנית "שילוב צופי צמי"ד" בתנועת הצופים, אופי השילוב של חניכי צמי"ד בתוכה והשלכות השילוב על המשלבים והמשולבים.

תוכנית "שילוב צופי צמי"ד" מכוונת לשילוב ילדים ומתבגרים עם צרכים מיוחדים בתנועת הצופים (להלן הצופים או התנועה) באמצעות פעילות צופית מותאמת. לעתים נעשה השילוב במתכונת של בניית קבוצת צמי"ד ולעתים משולבים חניכים עם צרכים מיוחדים באופן פרטני בקבוצות הרגילות.

בשנת 1985 הוקמה הקבוצה הראשונה של חניכים עם צרכים מיוחדים בשבט הצופים בירושלים. הייתה זו יוזמה מקומית, ובדומה לה נפתחו במהלך השנים קבוצות של חניכים עם צרכים מיוחדים בשבטים נוספים. כל שבט פעל באופן עצמאי, לרוב בליווי מקצועי של אנשי קשר מקומיים מן המוסדות שמהם הגיעו החניכים לתנועה.

במחצית השנייה של שנות ה-90 עברה תנועת הצופים שינוי שכלל ניסוח מחודש של יעדיה. תהליך זה התרחש על רקע משבר אידיאולוגי בתנועות הקיבוציות בשנות ה-80 ועל רקע משבר כלכלי הקשור בביטול מעמדה הממלכתי של תנועת הצופים בשנות ה-90. שני אלה הובילו לשינוי ייעודה של תנועת הצופים מהגשמה בחיי שותפות בקיבוצים אל מיקוד ערכי המעמיד את מרכז העשייה בפיתוח הפרט מחד גיסא, תוך פיתוח ערכים של מחויבות חברתית מאידך גיסא. יעדים אלה קיבלו ביטוי במודל "השבט הקהילתי"¹, שבט המנהל דיאלוג ושותפות עם הקהילה, שבמרכזו הרצון לתת מענה לצורכי הקהילה והחברה. אחת הדרכים למימוש הייעוד היא שילוב ילדים עם צרכים מיוחדים בתנועה. תוכנית "שילוב צופי צמי"ד" נועדה לענות על הצורך של הקהילה במפגש בין ילדים עם צרכים מיוחדים לילדים רגילים, בפעולה חברתית סדירה ושיטתית, לצד חינוך הנוער ככלל למחויבות חברתית.

קיומן של קבוצות חניכים עם צרכים מיוחדים ותהליך השינוי העלו את הצורך בהתמקצעות בתחום שילוב חניכים עם צרכים מיוחדים בתנועה. לשם כך נרקם, בשנת תשס"ב (2002), שיתוף פעולה בין תנועת הצופים לבין מכון טראמפ שבבית איזי שפירא, שהיה לגורם המקצועי בפיתוח תוכנית "שילוב צופי צמי"ד".

¹ חוברת "שבט הצופים הקהילתי", ליאור כרמל, מזכ"ל תנועת הצופים (להלן: שבט הצופים הקהילתי).

בקיץ 2002 התקיים לראשונה קורס מדריכי צמי"ד, ביוזמת התנועה ובשיתוף מכון טראמפ. בקורס השתתפו כ-50 חניכים, והוא התאפיין בלמידה עיונית ואינטנסיבית של תכנים אשר הוכנו ונמסרו ברובם על ידי אנשי מקצוע מבית איזי שפירא. במהלך תשס"ג גיבש מכון טראמפ תוכנית מקיפה לשילוב ילדים עם צרכים מיוחדים בתנועת הצופים. כפיילוט ליווה המכון את יישום התוכנית באחת ההנהגות, באמצעות הנחיה חודשית למדריכי צמי"ד ולמרכזי השבטים. באותה שנה מונתה מרכזת צמי"ד תנועתית, מתחום החינוך המיוחד ובעלת עבר תנועתי, שנבחרה להדריך את בעלי התפקידים השונים ואת מדריכי צמי"ד בכל הקשור לשילוב חניכים עם צרכים מיוחדים בתנועה. מראשית תשס"ד (ספטמבר 2003) הפך המודל שבנה מכון טראמפ לתוכנית ארצית, אחידה, כתובה ומובנית באופן מקצועי – "שילוב צופי צמי"ד". בעקבות זאת השתנה קורס מדריכי צמי"ד, ונשא אופי מקצועי-מעשי וצופי ופחות אקדמי. בהמשך, עם קבלת תמיכה מהמחלקה למפעלים מיוחדים של הביטוח הלאומי, הורחב צוות צמי"ד בתנועה, הוקמה ועדת היגוי תנועתית והחל מחקר הערכה מלווה לתוכנית.²

תקצוב התוכנית על ידי הקרן למפעלים מיוחדים של המוסד לביטוח הלאומי, הקמת ועדת ההיגוי וצירוף מערך מחקרי מלווה נועדו לעזור לתנועת הצופים להפוך את תוכנית "שילוב צופי צמי"ד" לתוכנית תנועתית המהווה חלק מפעילותה הקבועה והשוטפת. בנוסף, מסקירת הספרות בתחום של שילוב ילדים עם צרכים מיוחדים, עולה כי המחקר בתחום מתמקד בשילוב במערכת החינוך הפורמלית, קרי בית הספר, וחסר מחקר בנושא השילוב בחינוך הבלתי פורמלי. שתי סיבות אלה – הצורך בליווי מעצב של התוכנית והצורך בלימוד המשתנים המשפיעים על השילוב בחינוך הבלתי פורמלי והשלכותיו – יחד עם הפרישה הארצית של התנועה, הובילו למערך מחקר המשלב מחקר איכותי עם מחקר כמותי.

אוכלוסיית הילדים עם צרכים מיוחדים בישראל

על פי הערכה המקובלת בעולם, למעלה מ-10% מהאוכלוסייה הם אנשים עם מוגבלויות (מכון ברוקדייל, 2004). מכאן ניתן להניח שבישראל חיים כ-670,000 איש עם מוגבלויות שונות. כ-167,000 (עד גיל 18) מוכרים במשרד החינוך כבעלי צרכים מיוחדים. מהם 42,000 לומדים בחינוך המיוחד ו-65,000 לומדים בחינוך המשולב (נציבות לשוויון אנשים עם מוגבלויות, 2005).

רוב התלמידים במסגרות לחינוך המיוחד הם עם לקויות למידה או בעיות התנהגותיות ורגשיות, מעוכבי התפתחות או בעלי פיגור קל. 19% מבין תלמידים אלה סובלים מפיגור

² "צופי צמי"ד", תנועת הצופים העבריים בישראל, אגף הדרכה ומפעלים, ספטמבר 2003.

בינוני או קשה. 3% סובלים משיתוק מוחין או מנכויות פיזיות, 7% הם אוטיסטים או עם מגבלות נפשיות.

סקירת הספרות שלפנינו מלמדת על ההזדמנויות שתנועת נוער פותחת בפני אוכלוסיית הילדים עם הצרכים המיוחדים.

תנועת הנוער כארגון חינוך בלתי פורמלי ותרומתה

תנועות הנוער בישראל הן מסגרות חינוך בלתי פורמלי ואחד מדפוסי הפנאי המרכזיים של הנוער. חינוך בלתי פורמלי הוא פדגוגיה ייחודית המתקיימת במסגרת פעילות חינוכית מאורגנת, לרוב מחוץ למערכות החינוך הפורמליות, ומבקשת לענות מצד אחד על צרכי היחיד ומן הצד השני על צרכים לאומיים של התמודדות עם בעיות חברתיות-תרבותיות של (Bock, 1976; Bhola, 1983; Jeffs and Smith, 1999).

החינוך הבלתי פורמלי מתקיים במסגרות פעילות מגוונות, ביניהן מוזיאונים, מסגרות להשכלת מבוגרים, מסגרות להכשרה מקצועית, מסגרות פנאי, תנועות נוער ועוד. אחד ממגזרי הפעולה המרכזיים של החינוך הבלתי פורמלי הוא אוכלוסיות הנוער, במסגרת של ארגוני הנוער או של שירותי נוער אחרים (Jeffs and Smith, 2002).

מאפייניו המרכזיים של החינוך הבלתי פורמלי הם בחירה, גמישות, גיוון ומרכזיות המשתתף (Mohanty, 2002). מאפיינים אלה מאפשרים לכל משתתף לבחור את המסגרת המתאימה לו והעונה על צרכיו. הבחירה להצטרף למסגרת, גמישות המסגרות המאפשרת התאמת המסגרת למשתתפים, הגיוון הרב במיקום ובאופי הפעילויות ומרכזיות המשתתף וצרכיו הופכים את מסגרות החינוך הבלתי פורמלי למסגרות המאפשרות למספר מרבי של אנשים להשתלב בהן ולמצוא מענה לצורכיהם.

חשיבות השייכות למסגרות החינוך הבלתי פורמלי טמונה ביכולתן להוציא את האדם מבדידותו (רייטר, 2004) ובאפשרות להתפתחות אישית ולשייכות חברתית באמצעות קבלת הזדמנויות להשתייכות חברתית וליצירת קשרים בין-אישיים. מחקרים מעידים כי מעבר לתפקידה של הקבוצה כקבוצת תמיכה לחברה, הקבוצה תורמת לטיפוח רגישויות חברתיות ומיומנויות חברתיות כמו גם למודעות עצמית ולאוטונומיה. שילוב ילדים עם צרכים מיוחדים בפעילות כזו עשוי לחזק את הדימוי החיובי של הילדים בעיני עצמם, בעיני משפחותיהם ובעיני הקהילה שבה הם חיים (קלדרון, 2004; מרום, בר-סימן טוב, קרון וקורן, 2006).

ואולם כל הטוב הזה שהחינוך הבלתי פורמלי מציע איננו עומד לרשות האנשים עם צרכים מיוחדים. בישראל קשה למצוא מסגרות לפעילות פנאי או תוכניות חינוך קבוצתיות לאנשים עם צרכים מיוחדים, ועוד פחות מכך מסגרות הטרוגניות המשלבות אנשים עם וללא צרכים מיוחדים.

בדוח הוועדה הציבורית לבדיקת חוק זכויות אנשים עם מוגבלויות (1997) נאמר: "אלפי ילדים ובני נוער עם צרכים מיוחדים אינם משתייכים לתנועות הנוער ואינם זוכים ליציאה לטבע ולפעילות ספורט הקיימות עבור כל ילד רגיל. מצב זה מוביל לבידודם החברתי של אנשים עם מוגבלויות" (רייטר וטלמור, 2004).

תנועת הצופים היא התנועה הראשונה, והיחידה עד כה, המשלבת חניכים עם צרכים מיוחדים בתוכה. העדר מסגרות שילוב דומות בארץ מדגיש את חשיבותה של תוכנית "שילוב צופי צמי"ד" ואת ייחודה בתחום שילוב ילדים עם צרכים מיוחדים במסגרות החוץ-בית-ספריות ה"רגילות".

תנועת הצופים

תנועת הצופים, תנועת הנוער העברית הראשונה, קמה בארץ בשנת 1919 (אלון, תשל"ז). התנועה מוגדרת כתנועה א-פוליטית וא-מפלגתית ומקבלת תמיכה מן הממשלה. יעדיה כתנועה ציונית הם להקים ולפתח מסגרות חינוכיות ערכיות, שבהן יפעלו ילדים ובני נוער ברחבי הארץ במגוון פעילויות חברתיות חווייתיות שיהוו עבורם מקור לפיתוח אישי, לבילוי והנאה.

בדפוסי הפעולה של הצופים משולבים יסודות ארגוניים ויסודות חינוכיים. היסודות הארגוניים הם המדריך והקבוצה הקטנה, תלבושת, סמלים, חלוקת הקבוצות לשכבות וכדומה. היסודות הערכיים כוללים יסודות של שיבה לטבע ואתוס רובנזוני (לם, תשנ"ח). מרכיב ערכי נוסף הוא החינוך החברתי, המתמקד בערכי החברות והרעות, נתינה, מעורבות חברתית, טיפוח חיים קבוצתיים דמוקרטיים בדגש על יוזמה אישית, מצוינות ומנהיגות, הכרת הטבע, אהבת הארץ ושמירה על איכות הסביבה (מיוחס, תשי"ז).

פעילות הצופים מאופיינת ברוח מעשית של למידה בעזרת משחק, תוך תרגום של רעיונות מופשטים ושל ערכים לשפת המעשה. עיקרון חשוב נוסף הוא העברת "אחריות של אמת" לחניכים – הטלת אחריות על הצעירים בניהול חייהם ופעילותם. יישום עיקרון זה מבוסס על העובדה שחניך מצטרף לתנועה מתוך בחירה. בעצם הצטרפותו בוחר הילד לקבל על עצמו, מרצונו וללא כפייה מבחוץ, את החוקים והמנהגים של הצופים (שם).

לתנועת הצופים כ-50,000 חניכים הפעילים בכ-150 שבטים הפזורים בין אילת לקריית שמונה, ביניהם שבטים של צופי ים, צופי שב"א (בני הקהילה האתיופית) ועדת הצופים (הצופים הדתיים).

שילוב

שילוב משמעו הקמת מסגרת משותפת לילדים רגילים וילדים עם צרכים מיוחדים. בסקירת הספרות לא נמצאו מחקרים שעסקו בשילוב ילדים עם צרכים מיוחדים בחינוך הבלתי פורמלי. המחקרים שנמצאו עסקו בשילוב ילדים עם צרכים מיוחדים בחינוך הפורמלי ובגורמים המשפיעים על השילוב: מודל השילוב, יחס המורים לשילוב, אופי הלמידה בבית הספר ויחס ההורים לשילוב.

מודל השילוב: בחינוך הפורמלי קיימים שני מודלים – שילוב במערכת אינטגרטיבית שבה התלמידים עם הצרכים המיוחדים לומדים רוב הזמן בכיתות של חינוך מיוחד לצד התלמידים הרגילים ומדי פעם משולבים בכיתות הרגילות; ושילוב מלא, שבו התלמידים עם הצרכים המיוחדים משולבים באופן מלא בכיתות הרגילות (Brunch & Valeo, 2004). נמצא שמודל השילוב משפיע על המידה שילדים עם צרכים מיוחדים יוצרים חברויות עם ילדים רגילים. המחקרים מדווחים על כך שבשילוב המלא נוצרות חברויות בין התלמידים הרגילים לתלמידים עם הצרכים המיוחדים, חברויות שכמעט אינן מדווחות בחינוך האינטגרטיבי. כמו כן נמצא שילדים עם צרכים מיוחדים נוטים לדווח על פחות תחושת השתייכות, ביטחון או קבלה לעומת ילדים "רגילים" (Hogan, Mclellon & Bauman, 2000). 52% מכלל הילדים הנבדקים במחקר שערכו נורוויץ' וקלי (Norwich & Kelly, 2004) דיווחו על מעשי בריונות כלפיהם מצד התלמידים האחרים בבית הספר.

עמדות המורים: עמדות חיוביות של המורים כלפי הילדים עם הצרכים המיוחדים הן מרכיב מכריע בהשתלבות מוצלחת של ילדים עם צרכים מיוחדים בסביבתם (Avramidis, 2002). התנסות וקבלת הדרכה בנושא עוזרות למורים לפתח עמדות חיוביות אלה (Avramidis, 2000). (Bayliss & Burden, 2000).

אופי הלמידה: אופי הלמידה בבית הספר משפיע גם הוא על מידת ההצלחה של השילוב. ככל שהמטלות היו תחרותיות פחות, העמדות כלפי הילדים עם הצרכים המיוחדים היו חיוביות יותר (McDougall, DeWich, King, Miller & Killip, 2004).

עמדות ההורים: הורים לילדים עם צרכים מיוחדים שמוגבלויותיהם קלות תומכים יותר בשילוב הילדים בבתי ספר רגילים בהשוואה להורים לילדים עם מוגבלויות קשות. חששם של ההורים מתמקד בשישה תחומים: בטיחות, איכות הצוות, איכות התוכנית, הסעות, עמדות התלמידים האחרים כלפי ילדיהם והפוטנציאל לכישלון.

אם לסכם את הממצאים בכל הנוגע לצרכים של ילדים עם צרכים מיוחדים, נאמר שעל מנת שיוכלו ילדים עם צרכים מיוחדים למצות את הפוטנציאל שלהם, יש צורך להבטיח סביבה תומכת ומקבלת שבה יוכלו לחוות יחסי גומלין חיוביים עם בני גילם ולפתח חברויות משמעותיות (Simeonsson, Carlson, Huntington, Mcmillen & Brent, 2001). אינטגרציה חיובית עם ילדים רגילים הנה מרכיב חשוב ביותר במעבר מוצלח אל עולם המבוגרים (Parker & Acher, 1987).

הדוח מורכב מארבעה פרקים. הפרק הראשון מציג את תוכנית "שילוב צופי צמי"ד" כפי שנכתבה על ידי מכון טראמפ, בהיותה הבסיס לביצוע התוכנית בפועל. הפרק השני מתאר את ביצוע התוכנית במערך התנועתי הארצי. הפרק השלישי עוסק בהשלכות השילוב על האוכלוסיות המעורבות בתוכנית. הפרק הרביעי הוא פרק סיכום והמלצות.

מחקר ההערכה הוזמן ומומן על ידי הקרן למפעלים מיוחדים של המוסד לביטוח לאומי.

מעריך המחקר

מחקר ההערכה של תוכנית "שילוב צופי צמי"ד", תוכן כמעריך דו-שלבי למשך שנתיים, תשס"ו-תשס"ז, (יוני 2005-יוני 2007). בהיותה תוכנית ייחודית לשילוב ילדים עם צרכים מיוחדים בתנועת נוער, נקבע מעריך המחקר בהתאם לשלושה גורמים: הצורך בליווי מעצב, הצורך בזיהוי המשתתפים המשפיעים על השילוב והפריסה הארצית של תנועת הצופים.

מתן מענה לצרכים אלה התאפשר באמצעות שילוב שתי גישות מחקר: איכותית וכמותית. המעריך האיכותי נועד לאפשר למידה מעמיקה של התוכנית הכתובה ושל אופן ביצועה ולזהות את המשתתפים המשפיעים על השילוב, והמחקר הכמותי נועד לאפשר הערכה של מיסוד התוכנית ברמה תנועתית-ארצית ושל הטמעתה.

שאלות המחקר

שאלות המחקר התמקדו בשלושה תחומים: מהות התוכנית והתנאים למימושה, הביצוע והשלכות השילוב:

1. מהות התוכנית והתנאים למימושה

- תוכנית צמי"ד: מטרות התוכנית ואוכלוסיית היעד;
- התנאים הדרושים לביצוע התוכנית בפועל.

2. רמת הביצוע

- ההכשרה, מעריך ההדרכה וההנחיה של התוכנית;
- שילוב חניכי צמי"ד ומעורבותם במסגרת תנועת הצופים;
- הקשיים והמעריך המבצע.

3. השלכות השילוב

- השלכות השילוב על חניכי צמי"ד;
- השלכות השילוב על מדריכי צמי"ד;
- השלכות השילוב על תנועת הצופים ועל חניכיה.

השיטה

שנה ראשונה: תשס"ו (מאי 2005-יוני 2006) – מעריך מחקר איכותי
איסוף הנתונים כלל את המעגלים השונים הרלוונטיים לתוכנית צמי"ד: מעגל פנימי בצופים – מהחניכים דרך הקבוצה והשבט ועד להנהגה ולמטה התנועה; מעגל חיצוני – הורים, אנשי

קשר במוסדות החינוך ונציגי ארגונים (מקומיים וארציים) העוסקים באוכלוסיות עם צרכים מיוחדים.

נבדקים: ברמת התנועה – צוות מחלקת צמי"ד, יו"ר ועדת ההיגוי (דרג מתנדב), אנשי הנהגות ומטה תנועת הצופים; ברמת השבט – מרכזים בשבטים (צעירים ובוגרים), ראשי שבטים (דרג מתנדב), מדריכי ורשג"די צמי"ד, אנשי קשר במוסדות החינוך, הורים לחניכי צמי"ד, חניכי צמי"ד.

כלים: תוכנית "שילוב צופי צמי"ד" ויישומה הוערכו באופן איכותי באמצעות מסמכים, תצפיות, ראיונות ושיחות וטריאנגולציה ביניהם.

הליך: במהלך תשס"ו נערכו עשרות תצפיות בפעילות תנועתית (קורס מדריכי צמי"ד), בפעילות הנהגתית (מחנות קיץ, פורום צמי"ד), בפעילות שבטית (יום צופה, פסטיבל, טקס זיכרון ליצחק רבין, מפקד) ובפעילות קבוצתית – פעולות קבוצות צמי"ד – לרבות ליווי של שתי קבוצות צמי"ד בכל פעולותיהן לאורך כל השנה. כל חוקרת עבדה באזור גיאוגרפי שונה, ליוותה קבוצות חניכים בעלות ותק שונה, בגילים שונים ועם לקויות שונות. כמו כן נערכו תצפיות בישיבות ועדת ההיגוי וצוות מחלקת צמי"ד. במקביל נערכו ראיונות ושיחות עם בעלי תפקידים בהנהגות ובמטה התנועה ובמחלקת צמי"ד ועם חברי ועדת ההיגוי, מרכזים בשבטים, מדריכי ורשג"די צמי"ד, הורים, אנשי קשר וחניכי צמי"ד. במהלך השנה נאספו מסמכים רבים: מסמכי תוכנית "שילוב צופי צמי"ד", מסמכי מחלקת צמי"ד, פרוטוקולים של ישיבות ועדת ההיגוי, אוגדני הדרכת צמי"ד, תוכניות הכשרה, מערכי הדרכה, דוחות מיפוי חניכי צמי"ד (2005, 2006), ספרייה וירטואלית, פורום צמי"ד באינטרנט, אתר תנועת הצופים, סקר מכון שריד, 2005 (לפירוט איסוף הנתונים ראונספח 1).

עיבוד הנתונים: ניתוח תוכן של נתוני הראיונות והתצפיות ושל המסמכים הכתובים, בהתאם לשאלות המחקר ומטרותיו.

פיילוט: במחצית השנייה של תשס"ו נערך פיילוט לשאלוני השלב השני - המחקר הכמותי. על סמך ההיכרות עם התוכנית בכתובים ובפועל הוכנו שאלונים אינטרנטיים לארבעה קהלי יעד: מדריכי ורשג"די צמי"ד, מרכזים בשבטים (בוגרים וצעירים), חניכי צופים (שכב"צ ושכב"ג) והורים לחניכי צמי"ד. השאלונים הופיעו במשך חודשיים באתר האינטרנט של תנועת הצופים. הפיילוט שימש ללמידה על תוכני השאלונים ועל תהליך הפצתם בהיקף ארצי ולקהלים השונים, לקראת שלב המחקר הכמותי.

שנה שנייה: תשס"ז (יוני 2006-יוני 2007) – מערך מחקר כמותי

בשלב השני של המחקר נערך איסוף נתונים ברמה ארצית באמצעות שאלונים, שמהם ביקשו החוקרות ללמוד על אופן ביצוע התוכנית, על קשייה ועל השלכותיה.

נבדקים: אוכלוסיית המחקר כוללת תשעה קהלי יעד, שאותם איתרנו כמעורבים הישירים בביצוע תוכנית "שילוב צופי צמי"ד". שאלונים הופצו לשבעת הקהלים הבאים:

1. מדריכי ורשגי"די צמי"ד – עובדים ישירות עם חניכי צמי"ד ומצויים בקשר עם רוב המעורבים האחרים ביישום התוכנית. בנוסף, הם גם חניכי צופים בשכבה הבוגרת.
2. מרכזים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד – מרכזי שבט ומרכזי הדרכה בוגרים וצעירים (חניכי י"ב).
3. מרכזים בשבטים ללא קבוצות צמי"ד – מרכזי שבט ומרכזי הדרכה בוגרים וצעירים (י"ב).
4. חניכי צופים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד – חניכים בשכב"צ (ה-ט) ובשכב"ג (כיתות י-י"ב).
5. חניכי צופים בשבטים ללא קבוצות צמי"ד – חניכים בשכב"צ (ה-ט) ובשכב"ג (כיתות י-י"ב).
6. אנשי קשר – נציגי מוסדות החינוך/בתי הספר שמהם מגיעים חניכי צמי"ד לצופים.
7. הורים – הוריהם של חניכי צמי"ד.

קהלי יעד נוספים:

אנשי מטה תנועת הצופים – בשל אופי מעורבותם ומספרם המצומצם יחסית התבצע איסוף המידע מהם באמצעות ראיונות.

חניכי צמי"ד – לא נכללו באוכלוסיית המחקר בשלב השני המבוסס על שאלונים, בשל קשיי תקשורת ו/או מגבלות הנובעות מהלקות של חלק ניכר מהם. החלטה זו התקבלה לאחר התייעצות עם צוות צמי"ד ועם חברי ועדת ההיגוי.

אוכלוסיות המרכזים והחניכים בשבטים ללא קבוצות צמי"ד נכללו במחקר על מנת לאפשר השוואה עם עמיתיהם בשבטים הנוטלים חלק בתוכנית – שבטים המשלבים קבוצות צמי"ד. בנוסף, אוכלוסיות אלו מאפשרות ללמוד על הטמעת התוכנית בתנועה בכללה ועל השלכות התוכנית מעבר למעורבים הישירים בביצועה.

המדגם: המדגם כולל 745 נבדקים (לפירוט ראו נספח 2), ומייצג את קבוצות האוכלוסייה המעורבות בביצוע תוכנית "שילוב צופי צמי"ד" בכל הרמות. במעגל הפנימי-התנועתי – כל הנהגות הצופים, 110 שבטים: 65 עם צמי"ד ו-45 ללא צמי"ד, כל טווח הגילאים (ד'-י"ב) ושנות הוותק בתנועה (1-9) ובני שני המינים (671 נבדקים בסך הכול). במעגל החיצוני –

הורים ואנשי קשר ממוסדות חינוך שונים, מכל רחבי הארץ. עם זאת, נראה כי ההורים ואנשי הקשר במדגם מייצגים בעיקר את הפעילים יותר ומשתפי הפעולה מקרב אוכלוסיות אלו, שכן 98% מההורים ו-93% מאנשי הקשר ציינו כי הם בקשר עם המדריכים בצופים, מה שאינו תואם את התמונה העולה מהתצפיות ומהראיונות. חלק ניכר מאנשי הקשר, ועוד יותר מקרב ההורים, אינם משתפים פעולה עם התוכנית וסביר להניח שלא שיתפו פעולה גם במילוי השאלון ובהחזרתו.

כלים: בשלב השני של המחקר היו השאלונים הכלי המרכזי, ולצדם נערכו תצפיות וראיונות.

שאלונים: נבנו שבעה שאלונים – שאלון ייחודי לכל קהל יעד – במטרה לאסוף מידע על מרב ההיבטים בביצוע התוכנית. בנוסף, המיקוד בכל שאלון נעשה מתוך כוונה לשמור על מספר שאלות סביר על מנת לזכות בשיתוף הפעולה של הנבדקים.

כל שאלון מורכב מארבעה חלקים: בחלק הראשון מוסברת מהות המחקר ומודגשות האנונימיות של המשיבים ועריכת השאלון על ידי צוות חיצוני לתנועת הצופים; החלק השני כולל נתונים דמוגרפיים של המשיבים; החלק השלישי כולל פרטים על הביצוע של תוכנית "שילוב צופי צמי"ד"; החלק הרביעי כולל פריטים לבדיקת עמדות ושביעות רצון. בבניית חלק זה נסמכנו על שאלונים דומים שעסקו בנושא שילוב אוכלוסיות עם צרכים מיוחדים, כגון שאלון העמדות של סילר (Siller) בתיקופו הישראלי (Weisel et al., 1988). באמצעותם ביקשנו לעמוד בקריטריונים של תוקף ומהימנות ביחס לשאלוני המחקר הנוכחי.

השאלונים מורכבים משאלות סגורות, פרט למספר מצומצם של שאלות רקע. התשובות ניתנו על פי סולמות ליקרט, שלפיהם על הנבדק לציין את מידת הסכמתו עם כל אחד מההיגדים. השאלונים מתייחסים בעיקר לקבוצות צמי"ד, בהתאם לתוכנית הכתובה ולביצועה, אך מספר מועט של פריטים מתייחס גם לשילוב פרטני (לשאלונים ראו נספח 4).

תצפיות וראיונות: במהלך השנה השנייה (תשס"ז) נמשך איסוף הנתונים באמצעות תצפיות וראיונות, אם כי באופן אינטנסיבי פחות מאשר בשנה הראשונה (תשס"ו).

הליך: הפעילות בצופים מבוססת על מחזור חד-שנתי, ולפיכך כל מדריכי צמי"ד וחלק מהמרכזים מתחלפים מדי שנה. לפיכך הפצת השאלונים עוכבה עד לאמצע שנת הפעילות תשס"ז (מרץ 2007), מתוך מחשבה כי בשלב זה של השנה הצטברו בידי המעורבים בהפעלת התוכנית ידע וניסיון מספיקים, היכולים לשמש בסיס לתשובות מהימנות ותקפות. הפצת השאלונים ואיסופם נמשכו כארבעה חודשים, והסתיימו ביולי 2007.

השאלונים למדריכי ורשגי"די צמי"ד, למרכזים ולחניכי הצופים הופצו ונאספו על ידי מרכזות צמי"ד הנהגתיות, בשל נגישותן לקבוצות נבדקים אלו. השאלונים לאנשי הקשר נשלחו בדואר למוסדות החינוך, והשאלונים להורים נשלחו לבתיהם. לנוכח מיעוט המשיבים מקרב ההורים ואנשי הקשר, פנינו אליהם טלפונית וביקשנו מהם למלא את השאלון ולהשיבו אלינו במעטפה שצורפה אליו. בנוסף, מרכזות צמי"ד הפיצו באופן ישיר שאלונים לאנשי קשר ולהורים שעמם נפגשו במהלך עבודתן בהנהגות.

עיבוד הנתונים: המידע הכמותי מנתוני השאלונים עובד באמצעות כלים סטטיסטיים. הראיונות והתצפיות עובדו באמצעות ניתוח תוכן איכותי של התשובות וחלוקתן לקטגוריות ולתמות, בהתאם לשאלות המחקר.

ממצאים ודיון

פרק ראשון – תוכנית "שילוב צופי צמי"ד"

תיאור התוכנית

תוכנית "שילוב צופי צמי"ד" (צרכים מיוחדים) מכוונת לשילוב ילדים ומתבגרים עם צרכים מיוחדים בתנועת הצופים (להלן הצופים או התנועה) באמצעות פעילות צופית מותאמת. לעתים נעשה השילוב במתכונת של בניית קבוצת צמי"ד ולעתים משולבים חניכים עם צרכים מיוחדים באופן פרטני בקבוצות הרגילות.

תיאור תוכנית "שילוב צופי צמי"ד", ברמת ההצהרה, נסמך בעיקר על מסמכי תנועת הצופים.³

התוכנית מוצגת על ידי התנועה כנגזרת מתפיסתה הרעיונית כ"תנועה המחנכת לפתיחות, לקבלת האחר, לאחריות חברתית ולקידום שוויון הזדמנויות בחינוך, המחויבת לעשות כל שביכולתה על מנת לקבל לתוכה אנשים מקהילות שונות ובעלי צרכים מיוחדים".⁴

בבסיס החזון המנחה את התוכנית מונח הרצון לתיקון חברתי. התוכנית מיועדת, מצד אחד, לאפשר לילדים עם צרכים מיוחדים לממש את זכותם כבני אדם לפעילות פנאי משלבת ולחינוך צופי, ומצד שני היא מבקשת לחנך את חניכי התנועה כולם לקבלת האחר כשווה בחברה, תוך יצירת מפגש בין האוכלוסיות השונות.

החזון נתפס גם כמימוש חוקים מרכזיים בתחום, שהתקבלו בכנסת: "חוק החינוך המיוחד" (1988), "חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו" (1992), "חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלויות" (1998).

מטרות

לתוכנית שתי מטרות, המתייחסות לאוכלוסיית היעד שלה – חניכי צמי"ד וחניכי הצופים:⁵

³ חמישה מסמכים מטעם תנועת הצופים: שלושה מטעם לשכת מזכ"ל תנועת הצופים – "צופי צמי"ד 2003", "שנת שרות בתנועת הצופים", "שבט הצופים הקהילתי" (ליאור כרמל, מזכ"ל תנועת הצופים); אחד נכתב על ידי מלווה צמי"ד תנועתי – "השילוב הפרטני", אוגדן הדרכת צמי"ד 2005; דפים וחוברות הנחיה לנושאים ספציפיים.

⁴ מתוך "צופי צמי"ד", תנועת הצופים העבריים בישראל, אגף הדרכה ומפעלים, ספטמבר 2003.

⁵ שם.

1. חתירה למתן הזדמנות שווה לאנשים עם נכויות לממש את זכותם לפעילות פנאי משלבת הטומנת בחובה הנאה וחינוך לערכים צופיים;
2. לתת חינוך ערכי לכלל חניכי הצופים לקבלת אנשים עם צרכים מיוחדים כשווים בחברה, תוך יצירת הזדמנויות למפגשים בין אוכלוסיות שונות.

התוכנית מפרטת את מטרות הפעילות ברמת הפרט וברמת הקבוצה:⁶
מטרה ראשונה – מימוש זכותם של אנשים בעלי נכויות לפעילות פנאי.
מטרות אישיות – מה עשוי חניך עם צרכים מיוחדים להשיג בפעילות צופית מותאמת:

- לאפשר לחניכי צמ"ד פורקן והפוגה;
- פיתוח כישורים וקשרים חברתיים;
- לאפשר פעילות חינוכית-ערכית באמצעים מהנים;
- הזדמנות לשילוב בשבט בקבוצה רגילה;
- שיפור המיומנויות ההסתגלותיות (גבולות, נתינה, קבלה וכיו"ב);
- פיתוח מיומנויות תקשורתיות;
- העלאת הדימוי העצמי והביטחון העצמי של חניכי צמ"ד;
- לאפשר השתייכות לקבוצות נוספות כהכנה ל"מעברים" בעתיד;
- העשרה והטמעת המשגה והערכים הצופיים.⁷

ניתוח המטרות ברמה האישית מלמד על שלושה דגשים בהתייחס לחניכים עם צרכים מיוחדים המשולבים בתנועה: הנאה, חינוך לערכי תנועת הצופים והקניית מיומנויות חברתיות, שהיא המפורטת ביותר וכוללת יעדים רבים.

מטרות קבוצתיות – מהן התפוקות שניתן להשיג באמצעות התהליך הקבוצתי:

- גיבוש הקבוצה ועיצוב זהות קבוצתית ייחודית;
- ניסיון לשלב את הקבוצה בפעילויות הכלל-שבטיות;
- פיתוח האלטרואיזם בקרב חברי הקבוצה לנתינה ועשייה למען אנשים ומחוצה לה;
- עיצוב הפעילות בקבוצה כ"חממה" המכינה לשילוב פרטני של חניכים מתאימים בקבוצות הרגילות.⁸

⁶ מתוך "צופי צמ"ד", תנועת הצופים העבריים בישראל, אגף הדרכה ומפעלים, ספטמבר 2003.

⁷ ש.ם.

⁸ ש.ם.

ברמה הקבוצתית ניתן ללמוד על קיומן של שתי מטרות: האחת, גיבוש זהות ייחודית ואמצעי לחינוך ערכי; והשנייה, היותה של הקבוצה "חממה" לקראת שילוב פרטני – מעין שלב מעבר.

מטרה שנייה – חינוך ערכי של כלל חניכי הצופים לקבלת השונה, שפירושו תהליכים של חינוך לסובלנות ושל שינוי עמדות בקרב חניכי התנועה:

- חינוך החניכים בשבט לראיית כל אדם כמי שנברא "בצלם";
 - מיתון חשיבה סטריאוטיפית-מתייגת באמצעות מגע מובנה ומבוקר עם קבוצת צמי"ד והחברים בה;
 - החלת המטרות הצופיות-אלטרואיסטיות גם בהתייחס לאוכלוסיות בעלות צרכים מיוחדים;
 - חינוך לעשייה למען אנשים עם צרכים מיוחדים לצד עשייה עם;
 - קליטה חיובית של קבוצת צמי"ד, כחוויה מתקנת לחברים שבה.⁹
- באשר לחניכי הצופים, המטרות מנוסחות ברמה התנועתית בלבד: מימוש ערכים צופיים בתוכנית קונקרטי של שילוב חניכים עם צרכים מיוחדים בתנועה.

האמצעים להשגת המטרות

שילוב וצופיות – הצופיות ככלי היא מהות התנועה ואינה ייחודית לתוכנית, בעוד השילוב לטווח ארוך הוא לב לבה של תוכנית צופי צמי"ד.

שילוב פירושו קבלת ילדים ומבוגרים עם צרכים מיוחדים למסגרות חברתיות רגילות. השילוב יכול להתבצע במודלים שונים: שילוב מערכתי – שילוב קבוצה במערכת חינוך/פנאי רגילה או שילוב פרטני – שילוב פרטים בקבוצות רגילות.

עקרונות הפעולה של שילוב חניכי צמי"ד בצופים

עקרונות הפעולה של התוכנית מתווים את הדרך לשילוב חניכי צמי"ד בתנועת הצופים, הן בהפעלת קבוצת צמי"ד והן בשילוב פרטני:

1. תפיסת השילוב ועקרונותיו

שוויון: "חניכי צמי"ד הם חניכי התנועה לכל דבר ועניין, ולכן בעלי זכויות וחובות. בהתאם לרמתם הם מחויבים לערכי התנועה, זכאים להשתתף בפעולות השוטפות ובפעולות שיא ובנוסף ליהנות מסטטוס של חברות בתנועה" (אוגדן הדרכת צמי"ד, 2006).

⁹ מתוך "צופי צמי"ד", תנועת הצופים העבריים בישראל, אגף הדרכה ומפעלים, ספטמבר 2003.

שילוב ונורמליזציה: השילוב, על פי התוכנית, הוא פועל יוצא של עקרון הנורמליזציה, שלפיו לאנשים בעלי נכויות מגיעה איכות חיים הזזה לאלו שאינם בעלי נכות, ולכן הם זכאים לשירותי בריאות, חינוך, פנאי, רווחה ולכל שירות קהילתי אחר הניתן לכלל הציבור (אוגדן הדרכת צמי"ד, 2005). "מתכונת הפעילות צריכה להיות דומה, עד כמה שאפשר, לזו המתקיימת בקבוצות הנורמטיביות, תוך התאמת התכנים וכלי ההדרכה לרמת החניכים וליכולתם" (אוגדן הדרכת צמי"ד, 2006).

נגישות והתאמות: ההנחה היא שככל שתבוצענה התאמות רבות יותר בתשתיות השבט – הנגשה פיזית, חברתית, אינטלקטואלית – כך ימצו חניכי צמי"ד את השתתפותם בפעילות הצופית.

אינדיבידואליזציה: יש לערוך היכרות אישית עם כל חניך לצורך הערכה נכונה של יכולותיו ומודעות לקשיים פרטניים ולאופי הקבוצה.

התמקדות ב"יש": יש להתמקד במיצוי הכוחות החיוביים של חניך צמי"ד לצד עזרה בהתמודדות עם הקשיים.

2. הקמת קבוצת צמי"ד

התוכנית מתמקדת בשילוב קבוצות צמי"ד בצופים, ולא בשילוב הפרטני. בתהליך הפעלתה שותפים חמישה בעלי תפקידים מרכזיים: מרכז צמי"ד תנועת/הנהגתי, מרכז השבט, מרכז צעיר, איש הקשר במסגרת המפנה ומדריך צמי"ד. הקמת קבוצת צמי"ד הנה תהליך מורכב, הכולל: גיוס חניכים, בחירת מדריכים והכשרתם, הכנת השבט לקבלת קבוצות צמי"ד, מתן מענה לבעיות נגישות, בטיחות ובריאות הנובעות מהלקויות, ליווי מקצועי במשך כל השנה, שיתוף פעולה עם בתי הספר והמוסדות שמהם מגיעים החניכים וקשר קרוב עם ההורים.

היוזמה לשילוב יכולה לבוא מבית הספר או מן השבט. בכל מקרה חשוב לקבוע איש קשר מטעם המסגרת המפנה, אשר מכיר היטב את הילדים. איש הקשר יהיה שותף להחלטה מי יהיו החניכים המופנים וכן לזיהוי ולהגדרה של מאפייני הלקות, של הצרכים המיוחדים של הפרט והקבוצה ושל ההתאמות הנדרשות לשם שילובם בשבט.

3. בחירת צוותי צמי"ד והכשרתם

הדגשים בבחירת צוות ההדרכה מיועדים לאפשר בניית צוות מדריכים ורשג"דים בעלי יכולת אישית וסטטוס חברתי גבוה.

דרישות התפקיד: ניסיון של שנה בהדרכה, נכונות להשקעה של זמן ולעבודה קשה הכוללת קשר עם גורמים בתנועה ובקהילה, השתתפות בקורס צמי"ד ובפורום צמי"ד.

תהליך הבחירה: פרסום מודעת "דרושים" בשבט, מילוי שאלון וריאיון קבלה אצל מרכז השבט בהתאם להנחיות מרכז צמי"ד. תהליך המיון הייחודי מלמד על השתייכות המדריך לקבוצת איכות.

אוכלוסיית היעד: לתוכנית שתי אוכלוסיות יעד – חניכי צמי"ד וחניכי הצופים. שתי האוכלוסיות אמורות לעבור שינוי באמצעות התוכנית.

4. גיוס החניכים

חניכי צמי"ד – התוכנית מציבה קריטריונים לבחירת מועמדים עם צרכים מיוחדים היכולים להשתלב בהצלחה בתנועת הצופים:

קריטריון היכולת: עצמאות סבירה בתחום הניקיון, היכולת החברתית להבחין בין טוב לרע, התמצאות בסיסית במרחב.

קריטריון התקשרות: יכולת לתקשר בצורה מילולית או אחרת עם הזולת.

קריטריון ההתנהגות: לא יתקבלו חניכים הסובלים מפרצי זעם והתנהגות אלימה.

קריטריון העניין: בחינת המידה שהחניך נהנה מן הפעילות.

קריטריון הגיל: החניך יהיה בגיל שניתן לשלב אותו בקבוצה של בני גילו.

גודל הקבוצה והרכבה: בקבוצת צמי"ד יהיו כעשרה חניכים ושני מדריכים לפחות.¹⁰

חניכי הצופים – הכוונה לכל החניכים, שכבה צעירה (שכב"צ) ושכבה בוגרת (שכב"ג).

5. הכשרה, הדרכה וליווי

ההכשרה נועדה להכין את השותפים לעניין ההפעלה השוטפת של קבוצות צמי"ד מחד גיסא ואת חניכי השבט לקבלת קבוצות צמי"ד מאידך גיסא. "ליווי, הדרכה וייעוץ לגורמים השונים בתנועה הינה חובה מקצועית ומוסרית וביטוי לאחריות התנועה לשלומם הרגשי והפיזי של חניכי צמי"ד, מדריכיהם, הוריהם ויתר הגורמים הקשורים בתוכנית" (אוגדן הדרכת צמי"ד, 2006).

¹⁰ מתוך "צופי צמי"ד", תנועת הצופים העבריים בישראל, אגף הדרכה ומפעלים, ספטמבר 2003.

היש והחסר בתוכנית הכתובה

תוכנית "שילוב צופי צמי"ד" הוכנה בשיתוף מכון טראמפ והיא תוכנית מקצועית בעיקרה, שנכתבה על ידי אנשי מקצוע בתחום החינוך המיוחד. התוכנית מתמקדת באופי השילוב ובמטרותיו, על פי מודל שילוב מערכתי – שילוב בקבוצות נפרדות.

התוכנית עוסקת באופן כללי בלבד בשילוב ילדים עם צרכים מיוחדים בקבוצות רגילות ובמטרות השילוב ביחס לחניכים הרגילים בצופים.

התוכנית אינה עוסקת כלל בפן התנועתי של שילוב צמי"ד, כגון השתלבות במבנה הארגוני, הטמעת התוכנית בתוכניות ההדרכה, הכשרת כל בעלי התפקידים והגדרת תפקידם, הקצאת תקציבים וכוח אדם.

על מנת שתוכנית כתובה תקרום עור וגידים ותהפוך לתוכנית תנועתית בפועל דרושים חמישה תנאים נוספים: (1) צוות מקצועי המשלב בהכשרתו את הפן התנועתי והפן המקצועי; (2) ועדת היגוי המורכבת מאנשי תנועה ואנשי מקצוע; (3) שילוב הצוות במבנה הארגוני-תפעולי ("שדרת הפיקוד") של התנועה; (4) שילוב התוכנית במערך ההדרכה; (5) תקציב לפעילות.

תנאים אלו כבר הובנו בשלב פיתוח התוכנית, אולם מימושם התרחש, באופן הדרגתי, במהלך חמש שנות הפעלת התוכנית.

פרק שני – ביצוע תוכנית "שילוב צופי צמי"ד"

יישום התוכנית והתפתחותה מהווים תהליך מתמשך הכולל תהליכי מיסוד, שפירושם השתלבות התוכנית במערך הארגוני-תפעולי של התנועה והטמעתה במערך הפעילות וההדרכה, שילוב חניכי צמי"ד והתמודדות עם קשיים.

הטמעת התוכנית בתנועה

הטמעת תוכנית צופי צמי"ד בתנועת הצופים הייתה כרוכה בהשתלבותה במערך הארגוני-תפעולי כמו גם בהשתלבות במערך הפעילות וההדרכה התנועתית.

מבחינה ארגונית הוקמה מחלקה חדשה – **מחלקת צמי"ד** – המנוהלת על ידי **מרכזת צמי"ד תנועתית ויו"ר צמי"ד** (דרג מתנדב) וכוללת את **מרכזות צמי"ד הנהגתיות**. תפקידי מחלקת צמי"ד ומקומה במבנה הארגוני נקבעו במהלך הזמן, עם התבססות התוכנית. מחלקת צמי"ד מלווה **בוועדת היגוי** – גוף הקובע את מדיניות התוכנית, מסייע בפתרון בעיות ומכוון את התפתחות התוכנית מבחינה מקצועית ותנועתית, בהתאם לנסיבות. הרכב הוועדה (מחלקת צמי"ד, נציגי דרג מתנדב בתנועה בעלי ניסיון, עניין וידע מקצועי, נציגי הורים של חניכי צמי"ד ונציגי ארגונים העוסקים באוכלוסיות עם צרכים מיוחדים) מאפשר לה לעסוק בפן המקצועי של התוכנית ועם זאת להקפיד על שמירת אופייה ה"צופי".

מרכזת צמי"ד תנועתית שותפה בפורומים של מקבלי החלטות בתנועה וכל מרכזות צמי"ד הן בעלות הכשרה אקדמית בתחומים המקצועיים הרלוונטיים (לרוב חינוך מיוחד) ובעלות עבר תנועתי. המחלקה אחראית לניהול הכולל של תוכנית צמי"ד, לביצוע ההכשרה, לליווי ולהנחיה שוטפת של צוותי צמי"ד בהנהגות ובשבטים, כמו גם לפיתוח מערכי הדרכה.

השתלבות במערך הפעילות התנועתי באה לידי ביטוי בהפעלת תוכנית צופי צמי"ד כחלק מחיי היומיום בתנועה, והיא מבוססת על חמישה בעלי תפקידים המעורבים באופן ישיר בהוצאתה לפועל: **מרכזת צמי"ד הנהגתית, מרכזי השבטים, מדריכי צמי"ד, איש קשר מהמוסד החינוכי של החניכים והוריהם של חניכי צמי"ד**.

הכשרת המדריכים

הטמעת התוכנית כרוכה בהכשרת מדריכי ורשגי"ד צמי"ד. ההכשרה של מדריכי ורשגי"ד קבוצות צמי"ד מתבצעת באמצעות קורס מדריכי צמי"ד תנועתי ובסמינר אמצע שנה. מדריכי צמי"ד בשילוב פרטני משתתפים במפגשי הכשרה באמצע השנה.

קורס צמי"ד תנועתי נמשך חמישה ימים מרוכזים ומתקיים בקיץ (אוגוסט), לפני פתיחת שנת הפעילות. קורס ארצי המיועד לכל המדריכים והרשג"דים האמורים להדריך קבוצות צמי"ד. בהתאם לתוכנית, ההשתתפות בקורס היא תנאי להדרכת צמי"ד (לכל הפחות נציג אחד מצוות ההדרכה של קבוצת צמי"ד בכל שבט).

הכנת הקורס והפעלתו הם באחריות מחלקת צמי"ד, ומטרותיו¹¹: הטמעת תוכנית "שילוב צופי צמי"ד"; הקניית כלים להדרכת חניכי צמי"ד; פיתוח תפיסת שילוב בקרב צוותי הדרכת צמי"ד; הכנת המדריכים להסברה בשבטים; יצירת מוכנות ובשלות רגשית למפגש עם חניכי צמי"ד.

צוות המדריכים בקורס מורכב מאנשי צוות בוגרים (מרכזים) ומדריכי ו/או רשג"די צמי"ד שסיימו שנת הדרכת צמי"ד (בוגרי י"א-י"ב). כך לכל קבוצה בקורס מדריך בוגר ומדריך צעיר. בהתאם לתוכנית צופי צמי"ד, רוב חניכי הקורס הם בוגרי קורס הדרכה תנועתי (ט"ו) ובעלי ניסיון בהדרכה של קבוצה רגילה (בוגרי י" או י"א). לפיכך, תוכנית הקורס מתבססת על הידע ועל ניסיון הקיימים ומבקשת להוסיף עליהם את הנחוץ להדרכת צמי"ד. רוב המדריכים ששוחחנו עמם במהלך תשס"ה-תשס"ו העידו כי רצו להדריך קבוצת צמי"ד (לא תמיד כעדיפות ראשונה), וחלק ניכר מהם השתתפו בקורס צמי"ד. בשנת תשס"ז ביקשו 70% מהמדריכים להדריך קבוצת צמי"ד ו-90% מהמדריכים השתתפו בקורס צמי"ד.

רוב המדריכים העידו שהקורס תרם להם בשלושה תחומים: שינוי גישה לחניכי צמי"ד, הקניית ביטחון להדריך חניכי צמי"ד וידע לעשות זאת. שינוי גישה לחניכי צמי"ד: "הייתה לי רתיעה בהתחלה מהמגע עם החניכים. קורס צמי"ד שינה לי את הראייה". ביטחון להדריך חניכי צמי"ד: 75% מהמדריכים דיווחו כי הקורס הקנה להם ביטחון להדריך חניכים עם צרכים מיוחדים במידה רבה או רבה מאוד. ידע להדריך חניכי צמי"ד: "הקורס מלמד המון, תורם. זה כדי לא לבוא לחניכים בלי לדעת כלום, כדי לדעת להתנהג ולהתמודד". 90% ציינו כי רכשו ידע בנושא אנשים עם צרכים מיוחדים במידה רבה או רבה מאוד, ו-81% קיבלו במידה רבה או רבה מאוד כלים להדרכת חניכים עם צרכים מיוחדים.

סמינר אמצע שנה מהווה שלב נוסף בתהליך ההכשרה וההתמקצעות של צוותי צמי"ד, וייחודו בכך שהוא נערך לאחר תקופה של ניסיון בהדרכת צמי"ד. בתשס"ז התקיים לראשונה סמינר אמצע שנה תנועתי לצוותי צמי"ד, באחד מסופי השבוע של חודש ינואר 2007. הסמינר יועד למדריכים, לרשג"דים ולמרכזים צעירים בשבטים שבהם פועלות קבוצות צמי"ד. כמחצית (51%) מהמדריכים השתתפו בסמינר, ורובם (76%) העריכו את תרומת הסמינר

¹¹ אוגדן הדרכת צמי"ד, 2006.

כבינונית ומטה. רק כרבע (24%) דיווחו שהסמינר תרם להם במידה רבה או רבה ומאוד. מעבר לתכנים המקצועיים מזמן הסמינר מפגש ארצי למדריכי צמי"ד המשמש לחילופי מידע ולמידת עמיתים.

הכשרת מדריכי שילוב פרטני – מדריכי שילוב פרטני אינם משתתפים בקורס צמי"ד ואף לא ב"סמינר אמצעי". במהלך השנים תשס"ה-תשס"ז ערך צוות צמי"ד מפגשי הדרכה לעוסקים בשילוב פרטני בשבטים – מדריכים, רשגי"דים ומרכזים צעירים. המפגשים, בחלקם ארציים ובחלקם אזוריים, נמשכו כמה שעות אחר הצהריים והתמקדו בלקויות שונות ובהתאמות, לצד היכרות עם תוכנית צמי"ד והעשרה בנושאים שונים. ההשתתפות לרוב הייתה מועטה. ניתן להניח כי אילוצים ארגוניים, כמו עיתוי ומקום המפגשים, היו בין הגורמים למיעוט משתתפים. אולם ייתכן גם כי מדריכי שילוב פרטני חשים פחות צורך לקבל הכשרה, שכן באופן עקרוני הם מדריכים קבוצה רגילה וניתן להניח כי המשולבים בה הם בעלי רמת תפקוד גבוהה יחסית. אפשר גם שאינם מייחסים תשומת לב מרובה לחניכי השילוב הפרטני או שלמדו מתוך הניסיון שצברו עד למפגשים ואינם סבורים כי מפגשים אלו יועילו להם באופן משמעותי.

ליווי והנחיה שוטפת

ליווי והנחיה שוטפת של מטה התנועה, ההנהגות, המרכזים בשבטים ומדריכי צמי"ד מהווים נדבך משמעותי ביותר בהטמעת התוכנית, ושותפים בהם כל המעורבים באופן ישיר בהפעלתה.

א. מחלקת צמי"ד

ליווי והנחייה הם חלק מרכזי בעבודת צוות צמי"ד תנועתי והנהגתי. לשם כך פיתח הצוות כלים מספר:

מרכזת צמי"ד תנועתית מנחה ומלווה את מרכזות צמי"ד בהנהגות ואת מטה התנועה בנושא צמי"ד. יחד עם זאת היא מעורה בעשייה ברמת ההנהגה והשבט בהיותה מרכזת צמי"ד באחת ההנהגות, ומהווה כתובת לכל המעורבים בתוכנית, בתוך התנועה ומחוץ לה. כמנהלת פורום צמי"ד באינטרנט היא נגישה לכל מדריך ובעל תפקיד.

מרכזת צמי"ד הנהגתית – לכל הנהגה מרכזת צמי"ד במשרה חלקית, חלק מהמרכזות מלוות שתי הנהגות סמוכות מבחינה גיאוגרפית. מרכזות צמי"ד מעורבות בכל מעגלי הפעילות: הנהגה, שבט, קבוצה.

מרכזת צמי"ד הנהגתית מקשרת בין מחלקת צמי"ד לבין ההנהגה, ומשמשת כגורם המקצועי בענייני צמי"ד. היא עובדת עם צוות ההנהגה ומשתתפת בשיבותיו, מבקרת בשבטים ומנחה את המרכזים בשבטים ואת מדריכי צמי"ד ואחראית למפגשים הנהגתיים של מדריכי צמי"ד – פורום מדריכי צמי"ד. פורום מדריכי צמי"ד בהנהגה הוא מפגש של מדריכי צמי"ד, הנערך 6-8 פעמים בשנה (אחת לחודש עד חודש וחצי), בהנחיית מרכזת צמי"ד הנהגתית. מפגשים אלו נועדו להעשרת המדריכים בידע ובמיומנויות בנושאים ספציפיים, כגון מיניות וצופיות, והתאמתם לחניכי צמי"ד. המפגשים אף מהווים הזדמנות ללמידת עמיתים ביחס לסוגיות המטרידות את המדריכים. כמו כן משמש הפורום למסירת מידע או להכנה לקראת אירועים בלוח השנה הנהגתי והתנועתי, כגון טיולי פסח או יום צופה. רוב (83%) מדריכי צמי"ד (תשס"ז) השתתפו בפורום לעתים קרובות או באופן קבוע. מדבריהם ניתן ללמוד כי הפורומים מועילים כאשר הם רלוונטיים לאוכלוסייה הספציפית בקבוצתם. 54% שבעי רצון מהמפגשים במידה רבה או רבה מאוד, ו-30% שבעי רצון במידה בינונית (ממוצע 3.44; סולם 1-5).

מרכזת צמי"ד מבקרת בשבטים השונים שבהנהגתה לעתים תכופות. במסגרת זו היא עונה לשאלות ומנחה את המרכזים, צופה בפעולות של קבוצות צמי"ד ונותנת משוב למדריכים, וכן משתדלת לבקר בקבוצות המשלבות חניכים בשילוב פרטני. במסגרת עבודתה היא מלווה פתיחת קבוצות צמי"ד בשבטים. 23% ממרכזי השבטים ציינו כי היא נוטלת חלק גם בגיוס חניכי צמי"ד. לדברי 64% מהמרכזים בשבטים, רכזת צמי"ד הנהגתית מבקרת בשבט לעתים קרובות או מדי פעם. נוסף על הביקורים, רכזת צמי"ד הנהגתית זמינה בטלפון הנייד ובאינטרנט.

משיחות עם מדריכי ורשגי"ד צמי"ד ועם המרכזים בשבטים ניתן להסיק כי מרכזת צמי"ד הנהגתית נתפסת כגורם המקצועי וככתובת המרכזית לקבלת סיוע. 76% ממדריכי צמי"ד ושיעור זהה של מרכזים דיווחו כי רכזת צמי"ד מסייעת להם בהדרכת צמי"ד לעתים קרובות או מדי פעם. רק 16% מהמדריכים ו-4% מהמרכזים נעזרים, לעתים קרובות או מדי פעם, בפורום צמי"ד באינטרנט.

לדברי מדריכי צמי"ד, לרובם (75%) לא חסר ידע להדרכת צמי"ד (ממוצע 1.46; סולם 1-5). עם זאת כשליש (32%) מהם הסכימו כי יש צורך בליווי ובהנחיה מקצועית רבים יותר של מדריכי צמי"ד לאורך השנה (ממוצע 2.99; סולם 1-5).

ב. מרכזים בוגרים בשבטים

ככלל אמורים להיות בכל שבט צופים מרכזי שבט ומרכז הדרכה, האחראים לכלל הפעילות בשבט. בשבט שבו קיימת קבוצת צמי"ד, לרוב אחד המרכזים אחראי לצמי"ד ומעורב בביצוע

התוכנית – החל מגיוס חניכים ובחירת מדריכים, דרך סיוע בהדרכת צמי"ד וליווי צוות צמי"ד בשבט ועד שילוב חניכי צמי"ד בכל פעילות בשבט, בהנהגה ובתנועה.

המרכז בשבט הוא דמות בוגרת המהווה כתובת זמינה לחניכים, מדריכים והורים, בהיותו נוכח בכל פעילות בשבט. 69% מהמדריכים הסכימו שמרכזי השבט מעורבים ומתעניינים במדריכי ובחניכי צמי"ד (ממוצע 3.671; סולם 1-5). לחלק מהמרכזים קשר עם הורי החניכים (ל-30% קשר במידה רבה או רבה מאוד, ול-13% במידה בינונית. ממוצע 2.43; סולם 1-5) ועם אנשי הקשר במוסדות החינוך של חניכי צמי"ד (25% בקשר במידה רבה או רבה מאוד, ועוד 28% במידה בינונית. ממוצע 2.99). עם זאת, יחסם של המרכזים לתוכנית צמי"ד ומידת מעורבותם בה משתנים בהתאם לנסיבות עבודתם, כגון ההנהגה ומספר המרכזים בשבט, אך גם מתוקף הבדלים אישיים ביחסם לאוכלוסייה עם צרכים מיוחדים, כמו עניין או חשש. כל המרכזים (100%!) הצהירו על חשיבותו של שילוב ילדים עם צרכים מיוחדים בתנועת הצופים, אך בפועל היו מרכזים מעורבים מאוד לצד מרכזים שמעורבותם מועטה בלבד, ואף מרכזים הרואים בתוכנית ובחניכי צמי"ד "הפרעה": "יש מאזנים של פרט וכלל... ניקח צמי"ד לטיול הנהגתי, הם מעטים, ונכפה אותם על שאר החניכים?... כל דבר שאינו בנורמה מפריע".

ג. איש קשר

איש הקשר הנו נציג מטעם המוסד החינוכי של חניכי צמי"ד (יועצ/ת, מחנכ/ת, מנהל/ת, מדריכ/ה וכדומה). רבים ממדריכי צמי"ד סיפרו כי אנשי צוות המוסד החינוכי/בית הספר שממנו מגיעים חניכי צמי"ד משמשים עבורם מקור חשוב למידע ולהתייעצות באשר לקבוצת החניכים שהם מדריכים. במקרים אחדים שמענו על אנשים מצוות בית הספר המגיעים לראות פעילות בשבט או נכונים לסייע, בעת הצורך, באמצעות קשר טלפוני. 38% ממדריכי צמי"ד ציינו כי הם נמצאים, במידה רבה או רבה מאוד, בקשר מתמיד עם איש הקשר במוסד החינוכי של חניכי צמי"ד בקבוצתם, ועוד 28% דיווחו על קשר במידה בינונית. כמו כן טענו 27% מהמדריכים כי הם נעזרים, במידה רבה או רבה מאוד, באיש הקשר, ועוד 24% ציינו כי הם נעזרים בו במידה בינונית.

חשיבות תפקידם של אנשי הקשר היא ביכולתם לתמוך בהדרכת חניכי צמי"ד, בייחוד במקרים הלא מעטים שבהם הקשר עם ההורים של חניכי צמי"ד הוא בעייתי. אפשר שרוב (61%) אנשי הקשר אינם מסכימים כי השילוב בצופים צריך להיות באחריות ההורים במקום באחריות המוסד החינוכי, מתוך היכרותם עם ההורים.

מיועצות בתי הספר למדנו שקיימת חשיבות רבה לקשר השוטף בין תנועת הצופים לבית הספר: "הקשר בין הצופים לבית הספר מאוד משמעותי לחניכים". 92% מאנשי הקשר סבורים כי הפעילות בצופים חשובה גם למוסד החינוכי (ממוצע 4.35; סולם 1-5). לדברי רוב (75%) אנשי הקשר, תפקידם ברור, 82% מהם הסכימו כי תפקידם חשוב להצלחת השילוב בצופים ועבור 82% מהם הקשר עם הצופים אינו מהווה נטל.

ד. הורים

הוריהם של חניכי צמי"ד משמשים אף הם כתובת למידע, להתייעצות ובעיקר לשאלות אישיות הנוגעות לחניך מסוים. כך למשל "ההורים נשאלים לאן הם רוצים לקדם את הילד שלהם". "הקשר עם ההורים הוא רציף. בייחוד בשלושת החודשים הראשונים. מדברים לפני פעולה ואחרי פעולה. ממלאים שאלון פרטני על התקדמות הילד שלהם". במקרים רבים ההורים יכולים להגיש עזרה מעשית בפעולה, בטיול ובמחנה. 55% ממדריכי צמי"ד ציינו כי הם בקשר מתמיד עם הורי החניכים במידה רבה או רבה מאוד, ורק 16% דיווחו שאינם בקשר עם ההורים כלל (ממוצע 3.46). גם רוב (65%) ההורים דיווחו שהם בקשר קבוע עם המדריכים של ילדיהם בצופים במידה רבה או רבה מאוד (ממוצע 3.88; סולם 1-5), ו-61% ציינו כי המדריכים של הילד ביקרו אצלם בבית, בתדירות משתנה (ממוצע 2.68).

הערכת מערך הליווי

הגורם המרכזי בהטמעת התוכנית במערך הפעילות התנועתית הוא מחלקת צמי"ד. היא האחראית להכשרת המדריכים והיא הנושאת בעול ההנחיה השוטפת למטה התנועה, להנהגות, לשבטים, למרכזים ובעיקר למדריכי צמי"ד.

יחד עם זאת, מדריכי צמי"ד והמרכזים בשבטים המשלבים חניכי צמי"ד נעזרים גם בגורמים נוספים, כפי שניתן ללמוד מהלוח הבא.

לוח 1: התפלגות תשובות מדריכי צמי"ד ומרכזי שבטים לשאלה: כאשר מתעוררת בעיה בהדרכת צמי"ד או עם חניך צמי"ד בקבוצה אני פונה בדרך כלל

מרכז בשבט	מדריך צמי"ד*	
	49%	למרכז בשבט
	24%	למדריך צמי"ד משנים קודמות בשבט
20%	31%	לאיש קשר במוסד החינוכי
56%	31%	למרכזת צמי"ד בהנהגה
24%	36%	להורי צמי"ד
0%	1%	לפורום צמי"ד באינטרנט

* למדריכי צמי"ד ניתנה אפשרות לסמן יותר מתשובה אחת, לכן סך כל התשובות עולה על 100%.

מלוח 1 עולה כי מדריכי צמי"ד והמרכזים נעזרים בעיקר בשלושה גורמים: מרכזת צמי"ד, ההורים ואנשי הקשר. כרבע (24%) ממדריכי צמי"ד פונים למדריך צמי"ד בעבר, כמחציתם (49%) פונים למרכז בשבט, ואילו רוב המרכזים (56%) פונים למרכזת צמי"ד בהנהגה. כאשר מתעוררת בעיה בהדרכת צמי"ד, המרכזים פונים למרכזת צמי"ד יותר, באופן מובהק ($\chi^2=6.131$; $P=0.010$), מאשר מדריכי צמי"ד (לוח 13, נספח 5). מכאן ניתן להסיק כי המרכזים משמשים כמתווכים בין מדריכי צמי"ד למרכזת צמי"ד בהנהגה.

מחוץ לתנועה ההורים הם הגורם הראשון בשכיחותו עבור המדריכים (36%) וגם עבור המרכזים (24%). לאנשי קשר פונים 31% מהמדריכים ו-20% מהמרכזים. פורום צמי"ד באינטרנט אינו אמצעי שימושי בליווי ובהנחיית צמי"ד. ריבוי הגורמים המקומיים והנגישים עשוי להיות הסיבה לכך שרוב (67%) המרכזים העידו כי אינם חשים שהם מתמודדים לבדם עם המשימה של שילוב חניכי צמי"ד בשבט.

שילוב חניכי צמי"ד בצופים

אוכלוסיית צופי צמי"ד

אוכלוסיית צופי צמי"ד מונה ילדים ומתבגרים עם צרכים מיוחדים, גילאי 10-21, ברמת תפקוד סבירה (מוגדרת על פי קריטריונים). שכיחות הלקויות בקרב חניכי צמי"ד, בסדר יורד: עם פיגור (קל-בינוני), המונים יותר ממחצית חניכי צמי"ד; לקויי למידה רב-בעייתיים; עם הפרעות התנהגות; לקויי תקשורת – אוטיזם-PDD; נכויות פיזיות; לקויות חושיות – לקויי ראייה ולקויי שמיעה; שיתוק מוחין CP; ותסמונת דאון.

מאז הייתה צמי"ד לתוכנית תנועתית (תשס"ד), גדל היקפה הן מבחינת הפריסה הגיאוגרפית ומספר השבטים המשלבים קבוצות צמי"ד והן מבחינת מספרם הכולל של חניכי צמי"ד בתנועת הצופים. בתחילת המחקר, פסח תשס"ה, פעלו 82 קבוצות צמי"ד ב-60 שבטים. בסך הכול היו משולבים בתנועת הצופים כ-900 חניכי צמי"ד, מתוכם כ-700 בקבוצות צמי"ד וכ-200 בשילוב פרטני (דוח חצי שנתי של מחלקת צמי"ד, אפריל 2005). עיקר הגידול, בתשס"ה, התבטא בתוספת של קבוצות צמי"ד, לרוב בשבטים חדשים.

בתשס"ו (דוח מחלקת צמי"ד, דצמבר 2005) פעלו 94 קבוצות צמי"ד ב-71 שבטים. בשנת תשס"ו היו רוב קבוצות צמי"ד קבוצות ותיקות שפעלו בתנועה מעל שנה. בצדן נפתחו קבוצות חדשות ונוספו חניכים בודדים לקבוצות קיימות. עם זאת, היו קבוצות בודדות שלא שרדו, או הפסיקו את פעילותן, וכן חניכים בודדים שנאלצו לעזוב בשל גילם המבוגר (מעל 21). בסיום תשס"ז פעלו בצופים 102 קבוצות צמי"ד ב-76 שבטים. בהעדר מיפוי של חניכי השילוב

הפרטני ניתן להעריך כי אוכלוסיית צופי צמי"ד בתשס"ז מנתה כ-1,100 חניכים, רובם משולבים בקבוצות צמי"ד.

לדברי המרכזים, ב-68% מהשבטים קבוצת צמי"ד אחת, ב-17% שתי קבוצות, ב-6% שלוש קבוצות וב-5% יותר משלוש קבוצות צמי"ד בשבט. 66% מהמרכזים דיווחו על 1-10 חניכים בשילוב פרטני בשבט ורק 21% ציינו כי בשבט אין כלל שילוב פרטני. רוב (95%) המדריכים דיווחו כי בקבוצתם חניכים עד גיל 21, ולרובם (75%) ותק של 2-4 שנים בתנועת הצופים. מכאן, רוב חניכי צמי"ד בקבוצות הם מתקופת התוכנית, בעיקר משלוש השנים האחרונות (תשס"ה-תשס"ז).

גיוס חניכים וקליטתם

פתיחת קבוצות צמי"ד או הוספת חניכים לקבוצות קיימות נעשית לרוב באמצעות איתור ופנייה למוסדות חינוך – בתי ספר לחינוך מיוחד או כיתות (קטנות) של החינוך המיוחד בבתי הספר הרגילים, וכן במסגרות אחרות של החינוך המיוחד כגון הוסטלים ופנימיות. הקשר עם מוסדות החינוך תורם לשיווק התוכנית ומסייע באיתור חניכים ובגיוסם. היוזמה לקשר, ברוב המקרים, הנה מטעמו של גורם תנועתי – מרכזת צמי"ד בהנהגה, ראש שבט, מרכז שבט ואף מדריכי צמי"ד: "ראש גדוד פנה לבתי ספר. עברתי קורס וביקרתי בבתי הספר. בכל בית ספר יש איש קשר". במקרים אחרים היוזמה לשילוב הנה מטעם של המוסד החינוכי או של הורים לילדים עם צרכים מיוחדים; כך למשל מספרת אמה של אריאלה: "הילדה למדה בכיתה מיוחדת בבית ספר רגיל. העברתי אותה לבית ספר לחינוך מיוחד. מנהלת בית הספר דיברה איתי על הצופים ומיד רשמתי אותה". הלוח הבא מתאר את מעורבותם של שותפי התוכנית בגיוס חניכי צמי"ד.

לוח 2: התפלגות תשובותיהם של המרכזים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד ושל אנשי הקשר לגבי שיעור מעורבותם של השותפים הישירים בגיוס חניכי צמי"ד*

גיוס חניכי צמי"ד/יצירת הקשר עם הצופים נעשית/ה על ידי:	מרכזים	אנשי קשר
מרכזת צמי"ד	26%	50%
מרכז/גורם אחר בשבט	22%	21%
מדריכי צמי"ד	41%	21%
המוסד החינוכי/גורם מוסדי ברשות ההורים	25%	21%
	22%	7%

* ניתן היה לסמן יותר מאפשרות אחת, לכן סך כל התשובות עולה על 100%.

מלוח 2 ניתן ללמוד כי כל המעורבים הישירים בתוכנית – מרכזת צמי"ד, מרכזי שבטים, מדריכי צמי"ד, המוסד החינוכי וההורים – לוקחים חלק בגיוס החניכים לקבוצת צמי"ד. מידת מעורבותם שונה. מרכזת צמי"ד ומדריכי צמי"ד הם הגורמים הדומיננטיים.

לתוכנית צמי"ד קריטריונים לבחירת חניכים, ולאנשי הקשר הידע והיכולת לסייע בבחירה, על סמך היכרותם עם תלמידי המוסד החינוכי (93% דיווחו כי הם מכירים את החניכים המשולבים בצופים במידה רבה או רבה מאוד). רוב (86%) אנשי הקשר העידו כי היו שותפים לבחירת חניכי צמי"ד מהמוסד החינוכי.

אנשי הקשר נשאלו על אודות חשיבות הקריטריונים המהווים בסיס לבחירת החניכים. תשובותיהם (לוח 14, נספח 5) מלמדות כי התנהגות אלימה פוסלת ילד מהשתתפות בתוכנית. תפקוד בסיסי, ברמה החברתית והאישית, המאפשר מידה סבירה של עצמאות, הוא הקריטריון החשוב ביותר בבחירת החניכים. קריטריונים המתייחסים ליכולות נוספות, כגון הבנה, הבעה, למידה, כמו גם שיתוף פעולה של ההורים, חשובים פחות.

השלב הבא, לאחר איתור ומיון חניכים, הוא הצגת תוכנית צמי"ד בפני ההורים והחניכים. במידת האפשר ובתיאום עם המוסד החינוכי, מציגה מרכזת צמי"ד את התוכנית באספת ההורים. לאחר מכן מועברים שמות החניכים הפוטנציאליים למרכזי השבטים, והם יוצרים קשר עם ההורים. פעולה ראשונה עם מדריכי צמי"ד נערכת, לרוב, במוסד החינוכי.

הסברה לחניכי הצופים

הסברה בשבט היא חלק מהתהליך החינוכי המכוון לשילוב, ובשבטים הקולטים חניכי צמי"ד היא נועדה ל"הכשרת הלבבות" בקרב המשלבים – חניכי הצופים ובעלי התפקידים בתנועה.

ברמת השבט "מדריכי צמי"ד הנם ניצני ההסברה בצופים" (אוגדן הדרכת צמי"ד, 2006). הם אמונים על פעילות ההסברה לחניכי הצופים בשכבות השונות בנושא שוויון הזדמנויות וקבלת האחר. מערכי הסברה בנושא נכללים באוגדן הדרכת צמי"ד הנמצא ברשות כל מדריך צמי"ד שהשתתף בקורס. כך ברמת התכנון וכך גם בתפיסת התפקיד בפועל: 89% ממדריכי צמי"ד ו-82% ממרכזי שבטים המשלבים צמי"ד דיווחו כי הסברה בשבט היא חלק מתפקידם של המדריכים. עם זאת, רבים מהמדריכים ומהמרכזים ציינו כי זהו גם תפקידם של מרכזי השבטים (28%, 46% בהתאמה).

ברמת ההנהגה, ההסברה נכללת בהגדרת תפקיד מרכז צמי"ד הנהגתי (2005): "מרכז צמי"ד יעסוק בהנהגות בעבודה הדרכתית ושילובם של החניכים במפעלים הצופיים וישקיע זמן רב בפיתוח מודעות, הסברה ובשילובם של חניכי צמי"ד בהנהגה שבה מספר חניכי צמי"ד קטן יותר" [הדגשת הכותבות].

ברמת התנועה, בשנת תשס"ז התקבלה החלטה תנועתית על שילוב יחידת הסברה בנושא צמי"ד בכל הקורסים התנועתיים ובכל הרמות, כלומר לכל אוכלוסיות בעלי התפקידים בתנועה, צעירים ובוגרים. צוות צמי"ד הכין וביצע את פעילות ההסברה בקורסים השונים. פעילות זו מאפשרת חשיפה והכנה של כלל בעלי התפקידים בתנועה, בכל הדרגים, לתוכנית צמי"ד, מה שעשוי להקל על צוות צמי"ד בעבודתו ולסייע בהטמעת התוכנית. בנוסף, פעילות מעין זו עשויה לתרום להגברת המודעות לצורך בהסברה גם לחניכי הצופים, כדברי אחד מהמרכזים: "הכשרה למרכזים – צריך ואין... צריך יותר הסבר, ליווי והנחייה למרכזים, וזה יגיע לבכלל [לכל האחרים בשבט]".

בפועל ניתן היה ללמוד מהתצפיות על פעילות הסברה מועטה בשבטים. משיחות עם מדריכי צמי"ד התברר כי בשבטים רבים נערכה, בתשס"ו, פעילות הסברה חלקית, ובחלקם לא נערכה פעילות הסברה כלל. במקרים אחדים נעשה מערך ההסברה לעניין תוכנית צמי"ד דרך פעילות הנקראת "קבלת השונה" או "קבלת האחר", ובמקרים אחרים קשרו מדריכי צמי"ד פעילות הסברה להכנה של קבוצות רגילות לקראת פעולות משותפות עם קבוצות צמי"ד. בשבטים שבהם נערכה הסברה עלתה, לדברי המדריכים, ההתעניינות בנושא ועלה הביקוש להדרכת צמי"ד.

רבע (25%) ממדריכי צמי"ד בתשס"ז דיווחו כי בשבט נערכה פעילות הסברה במידה רבה או רבה מאוד, לעומת 31% שצינו כי כלל לא נעשתה פעילות הסברה. מגמה דומה עולה מדיווח המרכזים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד: 61% מהם דיווחו כי בשבט נערכו פעולות הסברה במידה מועטה ו-20% ציינו כי כלל לא נערכו פעולות הסברה בשבט. עם זאת, 81% מהחניכים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד דיווחו כי הם יודעים מהי תוכנית צמי"ד, 55% השתתפו בפעולה בנושא ו-63% ציינו כי המדריכים הסבירו להם מהי תוכנית צמי"ד. בנוסף, סביר שהיכרותם עם צמי"ד היא גם תוצאה של "חשיפה" לחניכי צמי"ד במסגרת פעילות שבטית ומעצם נוכחותם בשבט.

ההסברה כחלק מתהליך חינוכי חשובה גם כבסיס להטמעת התוכנית בתנועה ולפיכך היא אמורה להיות חלק מהתוכנית החינוכית גם בשבטים ללא קבוצות צמי"ד. 55% מהמרכזים בשבטים ללא צמי"ד ציינו כי כלל לא נערכו פעולות הסברה בשבט, אולם 43% מהם דיווחו על קיומה של פעילות הסברה בשבט במידה מועטה או בינונית. נתון אחרון זה מסביר באופן חלקי את הממצא שלפיו 57% מהחניכים בשבטים ללא קבוצות צמי"ד טענו כי הם יודעים מהי תוכנית צמי"ד, שכן רק 29% דיווחו כי השתתפו בפעולה בנושא ו-33% ציינו שהמדריכים בקבוצתם הסבירו להם מהי תוכנית צמי"ד. הסבר נוסף עשוי להיות מפגש עם צמי"ד בפעילות הנהגתית או בעקבות שילוב פרטני בשבט.

בניית קבוצת צמי"ד ושילובה

בניית מסגרת – מודל השילוב של חניכי צמי"ד הוא מודל מערכת. חניכי צמי"ד נקלטים בקבוצה המורכבת מחניכי צמי"ד בלבד בתוך שבט שהוא מסגרת נורמטיבית, מכאן שקליטת חניכי צמי"ד בשבט פירושה הקמת קבוצת צמי"ד: "שילוב בקבוצת צמי"ד נוח יותר לצוות וקל יותר לעיכול בשבט. הטיפול בקבוצה מרוכז, פעילות ההדרכה והמנהל מכוונת לכתובת ממוקדות, [קבוצת צמי"ד] יוצר נוכחות בשבט – 'מסה' ו'נראות' בתנועה". ברמת התוכנית, קליטה במסגרת קבוצת צמי"ד היא בסיס לשילוב פרטני בהמשך, אולם בפועל המעבר לשילוב פרטני הוא נדיר: "לא ניתן לשלב פרטני את כל חניכי צמי"ד. השילוב תלוי ברמת התפקוד".

רוב (64%) קבוצות צמי"ד מונות 3-7 חניכים, 22% מהקבוצות מונות 8-10 חניכים, וב-10% מהקבוצות מעל 12 חניכים; קבוצות בודדות (4%) מונות 1-2 חניכים. לרוב (79%) הקבוצות 2-3 מדריכים, ל-17% מהקבוצות 4-5 מדריכים, ל-4% מהקבוצות מדריך אחד.

סוגיה מרכזית בדרך להקמת קבוצת צמי"ד היא אופן הגעתם של החניכים לשבט וחזרתם בסיום הפעולה לבתיהם. רבים מהחניכים אינם מסוגלים להגיע בכוחות עצמם וזקוקים לליווי, אחרים אינם מתגוררים בקרבת השבט וזקוקים להסעה. להורים תפקיד חשוב בהקשר זה; לדברי 53% מההורים ו-39% מהמרכזים, חניכי צמי"ד מגיעים לפעילות בליווי ו/או בהסעה של ההורים. "ההורים דואגים להביא את החניכים לפעולה ולקחת אותם. אם ההורים הרגילים יכולים להביא את הילדים שלהם גם הורי צמי"ד יכולים". אולם במקרים רבים מעמידה תנועת הצופים הסעות לאיסוף ולפיזור החניכים לבתיהם. לדברי רוב (62%) המרכזים ו-47% מההורים, חניכי צמי"ד מגיעים בהסעות מאורגנות. במקרים מסוימים (5% לפי דיווח המרכזים) מדריכי צמי"ד או נציג אחר מהשבט מלווים את החניכים מהמוסד החינוכי לשבט ובחזרה לבתיהם. במקרים אחדים, חניכי פנימייה או הוסטל מגיעים בליווי מטעם המוסד החינוכי. רק 13% מחניכי צמי"ד, לפי דברי המרכזים, מגיעים באופן עצמאי לפעילות.

שילוב קבוצת צמי"ד בשבט – במהלך המחקר למדנו על עקרונות שילוב שקבעה מחלקת צמי"ד, חלקם עולים מעקרון הנורמליזציה ואחרים התפתחו מתוך הניסיון בהפעלת התוכנית.

1. "לא משלבים בקבוצה אחת ילדים מבתי ספר שונים" – עקרונות בניית קבוצה רגילה בצופים לא תמיד תואמים לנסיבות בניית קבוצת צמי"ד; כך עקרון בניית קבוצה בשכבה הצעירה (שכב"צ) בצופים, שלפיו "כיתה בבית הספר היא קבוצה בצופים". עיקרון זה אינו עולה בקנה אחד עם העיקרון של שילוב החניכים בשבט הקרוב למקום מגוריהם. הסיבה העיקרית היא שבתי הספר של החינוך המיוחד הם על-אזוריים, והילדים מגיעים מקצוות

- שונים של העיר ואף מחוצה לה. לכן גיוס ממוסדות החינוך מאפשר שמירה על קבוצת השווים המוכרת, אך אינו מניח תשתית להמשך החברות בין החניכים גם מעבר למפגש בתנועה. מימוש העיקרון של קרבה לבית דורש מיפוי אוכלוסיית חניכי צמי"ד פוטנציאלית על פי מקום מגורים וגיל ושילובם בהתאם.
2. "לכל לקות קבוצה נפרדת" – בפועל מימוש עיקרון זה תלוי באזור הגיאוגרפי. באזורים דלי אוכלוסין וביישובים מרוחקים מקשה עיקרון זה את בניית הקבוצות בשל מיעוט החניכים ופיזורם.
3. ארגון הקבוצות והשבט על בסיס הלקות – גדוד בשכב"צ מבוסס על גיל, כלומר על צירוף קבוצות חניכים בני אותו גיל (אותה כיתה). לעומת זאת, גדוד צמי"ד מבוסס על הלקות, ופירושו צירוף כל קבוצות צמי"ד בשבט, בכל הגילים, לגדוד אחד או הגדרת קבוצת צמי"ד בודדת כגדוד. 85% ממדריכי צמי"ד ציינו כי קבוצת צמי"ד שהם מדריכים היא גדוד לעצמה, 12% דיווחו כי הקבוצה משולבת בגדוד רגיל ו-30% מהמדריכים ציינו כי קבוצתם משולבת בגדוד צמי"ד, לצד קבוצות צמי"ד נוספות. זאת למרות התפיסה שלפיה "שילוב בקבוצת צמי"ד ובגדוד רגיל היא האפשרות המועדפת, הכי קרוב לנורמלי. מאפשר מפגש אינטנסיבי יותר בין חניכים ובין מדריכים". בפועל רוב קבוצות צמי"ד הן גדוד לעצמן, מה שמצמצם את האפשרות למפגש שוטף עם קבוצות רגילות.
4. "לא מצרפים קבוצות צמי"ד לפעילות משותפת כדי לא להבליט את השונות" – עיקרון זה אינו נשמר במקרה של הקמת גדוד צמי"ד בשבט, אך נשמר בקפדנות בעיקר במסגרת הפעילות ההנהגתית – טיולים ומחנות הקיץ.

שילוב בתנועת הצופים – מדי חאקי ועניבה. המאפיין הבולט ביותר של שייכות לתנועת נוער הוא הלבוש המיוחד כל תנועה. מדי החאקי הם סמל המציין חברות בתנועת הצופים. חניכי צמי"ד, בדומה לחניכים רגילים, מתבקשים להגיע לפעילות במדי הצופים. בכמה מקרים ערכו חניכי השבט מבצעי "איסוף" מדים מיד שנייה וחלוקתם לחניכי צמי"ד, כדי למנוע שונות ממי שידו אינה משגת לרכוש מדי חאקי. חלק ניכר מהחניכים מקפידים ללבוש מדי חאקי; לדברי 59% מהמדריכים, החניכים לובשים מדי חאקי בפעילות באופן קבוע או לעתים קרובות, ורק 16% כלל אינם לובשים מדי חאקי בפעילות. חשוב לציין כי חלק ניכר מחניכי צמי"ד אינו מסוגל לדאוג למדי החאקי בעצמו וזקוק לסיוע מצד ההורים או המדריכים במוסדות החינוכיים.

העניבה מהווה סמל המציין שייכות לשכבת גיל או תפקיד בתנועה. בהתאם לתוכנית צמי"ד, חניכי צמי"ד עונדים עניבה כמו חניכים רגילים בני שכבתם בשבט ובתנועה. העניבה מוענקת להם בטקס המתקיים ביום שבט/יום צופה, יחד עם כלל חניכי השכב"צ.

הדרכת צמי"ד

צוות הדרכה – בחירת מדריכי ורשגי"די צמי"ד מתבצעת כחלק מתהליך כולל שבו מציעים עצמם חניכי השכב"ג לתפקידים השונים בשבט. "גיוס המדריכים לצמי"ד נעשה בתוך התהליך הכללי של גיוס המדריכים לכל הקבוצות". המרכזים מראיינים את המדריכים ומחליטים על שיבוצם, תוך שהם מודעים לדרישות התפקיד בתוכנית.

רוב מדריכי ורשגי"די צמי"ד הם תלמידי כיתות י"א-י"ב, בוגרים יחסית למדריכי קבוצות רגילות, ובכך עונים לדרישות התוכנית. 18% מהמדריכים בתשס"ז היו תלמידי כיתה י'. כולם בוגרי קורס הדרכה (הנערך בכיתה ט'), אך לא כולם בעלי ניסיון בהדרכה, כלומר לחלקם הדרכת צמי"ד היא התנסות ראשונה בהדרכה. רובם השתתפו בקורס צמי"ד. רוב (80%) העוסקים בהדרכת צמי"ד הם בנות. בשכבה הבוגרת בצופים יותר בנות מבנים, ונראה כי בנות מעורבות יותר בהדרכה בכלל ובהדרכת צמי"ד בפרט. ייתכן כי אוכלוסיית צמי"ד ואופייה של ההדרכה משפיעים הן על הבחירה של חניכי השכב"ג והן על השיבוץ שקובעים המרכזים.

במהלך השנה ובקורס מדריכי צמי"ד עשה צוות צמי"ד מאמצים רבים להאדיר את הדרכת צמי"ד: "היה לי ברור מהתחלה שצריך באופן מופגן להלל ולשבח את המדריכים והתוכנית" – בין היתר באמצעות תמריצים, כגון תג מיוחד בסיום קורס ההכשרה למדריכי צמי"ד, בניית יוקרה.

חלק מהמדריכים והרשגי"דים ביקשו להדריך קבוצת צמי"ד: "להיות מדריך צמי"ד זה תפקיד מכובד, הכי מכובד". הדרכת צמי"ד נתפסת כמקנה סטטוס: "הדרכת צמי"ד זה נחשב. משקיעים משאבים. אני מרגישה שאני חלק ממה שהו. שאני עושה משהו. עכשיו. זה מאוד מבוקש בשבט להדריך צמי"ד". ממצאי המחקר עולה כי כשני שלישים (69%) ממדריכי צמי"ד בתשס"ז ביקשו את התפקיד וכשליש (31%) התמנו בלא שביקשו. 23% מהמדריכים דיווחו כי בשבט יש ביקוש במידה רבה או רבה מאוד להדרכת צמי"ד מצד חניכי שכב"ג, 37% ציינו שקיים ביקוש במידה מועטה ו-13% טענו כי אין ביקוש כלל. מגמה דומה עולה גם מתשובותיהם של מרכזי שבטים המשלבים צמי"ד: 27% דיווחו שחניכי שכב"ג בשבט מבקשים להדריך צמי"ד במידה רבה או רבה מאוד, 27% ציינו מידה מועטה ו-9% דיווחו כי אין ביקוש כלל. רוב (59%) המרכזים טענו כי בשבט שלהם קיים מחסור במדריכי צמי"ד, במידה משתנה. עם זאת, רובם (63%) הסכימו כי בשבט שלהם שובצו מדריכים טובים לצמי"ד, ורק 10% ענו בשלילה להיגד זה.

המרכזים והרשגי"דים פועלים לבניית צוות צמי"ד: "תפקיד ראש גדוד צמי"ד הוא תפקיד חדש. לפני כן נפלו פרויקטים והייתה נשירה של המדריכים, ואז הסיקו את המסקנה שצריך

משהו שיארגן אותם". מרכזים סיפרו כי חלק ניכר מליווי צמי"ד בשבט מתמקד בתמיכה בצוות ההדרכה של צמי"ד. צוות צמי"ד שונה בהרכבו מצוותי הדרכה אחרים בשבט, מדריך אוכלוסיית חניכים ייחודית המצריכה היערכות שונה ולרוב אינו חש חלק מצוות ההדרכה בשבט. בנוסף, לדברי המרכזים והמדריכים וכפי שעולה מהתצפיות, הדרכת צמי"ד היא "הדרכה קשה": "כל אחד [ילד בקבוצת צמי"ד] שונה, כמו 20 ילדים... קשה אתם לפעמים... קשה ומתסכל הרבה פעמים".

הדרכת קבוצת צמי"ד – התקופה הראשונה בהדרכה מתמקדת בהיכרות הדדית בין המדריכים לחניכים ובבניית הקבוצה וצוות ההדרכה. החודשים הראשונים מוקדשים להכנסת הפעילות למסלול, להיכרות עם הצרכים והיכולות של החניכים ולסיגול דרכי פעולה המקנות למדריכים תחושת "שליטה" בקבוצה ואפשרות לקיים פעולה. הדבר אמור גם לגבי קבוצות ותיקות. התצפיות העלו כי הפעולות הראשונות עסקו בהיכרות ובחברות. במשובים, שנערכו לאחר הפעולות, בדקו המדריכים את התאמתן לחניכים.

העיקרון המרכזי בפעילות הוא שילוב והתאמות. תוכנית ההדרכה של קבוצת צמי"ד היא התוכנית התנועתית המתאימה לגיל, תוך התאמה לחניכי צמי"ד על פי הלכות: "הפעולות כמו בספר. המטרה לעשות כמו כולם. נורמליזציה ושילוב". מדברי המדריכים שתיארו את העשייה השוטפת לאורך השנה עולה ניסיון לעבוד באופן דומה ככל האפשר לדרך העבודה בצופים, בהתאמות הנדרשות. 50% ממדריכי צמי"ד (ממוצע 3.53; סולם 1-5) ו-33% מהמרכזים (ממוצע 3.04; סולם 1-5) ציינו כי מערך הפעילות של צמי"ד דומה במידה רבה או רבה מאוד למערך הפעילות של קבוצות רגילות בשבט, ועוד 35% מהמדריכים ו-37% מהמרכזים דיווחו על מידה בינונית של דומות.

בניית הפעילות ותוכנה נעשית בדומה לתוכנית הפעילות של קבוצות רגילות בצופים, אולם אופי הפעילות ודפוסיה מותאמים לקבוצה וליכולת האישית של חניכיה: פעילות קבוצתית, פעילות יחידנית, שימוש באמצעי המחשה. הכנת פעולה בצופים היא תהליך מובנה המשמש גם לבניית פעולה לקבוצת צמי"ד: "לכל פעולה יש סיפור מסגרת – ערך, מטרה". צוות צמי"ד מכין את הפעולות: "קודם אני חושבת מה אני רוצה להשיג בפעולה, ואני חושבת על מתודה שדרכה מעבירים את המטרה".

רבים מהמדריכים סיפרו כי למדו להתאים את הפעילות לחניכים בעיקר באמצעות ניסוי וטעייה: "מה שלא הולך, לא עושים". בתצפיות ניתן היה לראות שאכן נערכות התאמות באופנים וברמות שונות, הן בתכנים וברמת הקושי של הפעילות והן באופי הפעילות ובמשכה. במקרים רבים הייתה הפעולה מורכבת מכמה פעילויות קצרות יחסית ורב-גוניות: חלקן

חדשות וחלקן מוכרות, לעתים בתוך חדר ולעתים בחוץ, מטלות אישיות ומטלות קבוצתיות, פעילויות מילוליות ופעילויות ויזואליות או תחושתיות, כגון שילוב של תנועה, מוזיקה, יצירה וכדומה.

מדריכי צמי"ד הרבו להדגיש את הצורך בהתאמת הפעילות ליכולות החניכים בקבוצה. 97% מהם ציינו כי במהלך השנה למדו להכיר, במידה רבה או רבה מאוד, את הצרכים והיכולות של חניכי צמי"ד (ממוצע 4.60; סולם 1-5). בנוסף, רובם (61%) טענו כי למדו, במידה רבה או רבה מאוד, שחניכי צמי"ד מסוגלים לעשות את רוב הדברים בעצמם (ממוצע 3.86). ממצאים אלו, בדבר היכרות עם החניכים, מחזקים את דברי 91% ממדריכי צמי"ד שצינו כי במהלך השנה למדו להתאים, במידה רבה או רבה מאוד, את הפעילות לחניכי צמי"ד (ממוצע 4.44). יתר על כן, 76% מהמרכזים ו-72% מאנשי הקשר דיווחו כי במהלך השנה למדו שמדריכי צמי"ד יודעים להתאים את הפעילות לחניכי צמי"ד במידה רבה או רבה מאוד. אולם, על אף המודעות לצורך בהתאמות, פעמים רבות נוכחנו שהמדריכים מכינים את הפעולה ביום הפעילות, ולעתים בסמוך למועד הפעולה עצמה. עקב כך לא תמיד היו בידי המדריכים כל האביזרים והציוד הדרוש, ולעתים הם נאלצו להתארגן תוך כדי הפעולה.

"תורת הדרכה" – מדברי המדריכים ניתן ללמוד שההתאמות הנדרשות אינן בהליכים הטכניים, אלא בשינוי התפיסה של המדריך: "ממדריכת צמי"ד נדרש להיות סבלנית, קשובה, גמישה, להיות מוכנה לכך שהכול תלוי במצב הרוח. אם המתודה לא עובדת – לשדרג. לא להיות מקובעת. זו הדרכה של הלב, לא של הספר. הקשר האישי זה מה שחשוב. לא לצעוק. להגיד להם איפה הטעות. לא להעניש ולא לפגוע"; "לדבר בארבע עיניים, לדבר מן הלב ולתת את הסיבות האמיתיות".

הייחודי בתוכנית צמי"ד הוא היותה מופעלת על ידי בני נוער, חניכי צופים, שאינם אנשי מקצוע. בשונה מאנשי מקצוע, לחניכי הצופים גישה "דוגרית" – ישירה וסימטרית – לחניכים, ללא ציפיות שמקורן בניסיון קודם וללא הגדרות או תיאוריות. בהעדר מדדי הצלחה חיצוניים ניתנת למדריכים הזדמנות לחשיבה יצירתית ולפעילות חינוכית הכוללת התנסויות חדשות ומשחררות מהערכה ומשיפוט. הדבר מאפשר לקיים פעילות "רגועה" – שאינה תחרותית – בארגון שבו התחרות היא חלק מהותי משיטת הפעולה. הדרכה בתנועת נוער, בשונה ממסגרות חינוך פורמליות, מאפשרת מגע בלתי אמצעי בין המדריכים לחניכים, התייחסות לחניכים ללא קשר לרמת הביצוע שלהם בבית הספר ובכלל ומתן אפשרות לביטוי בדרכים שונות. ציפיות מדריכי צמי"ד נובעות מהיכרותם עם החניכים בצופים, ולפיכך לרוב הן ריאליות וניתנות למימוש. המדריכים מתאימים את הפעילות ל"יש" של החניכים –

ל"חוזקות" – בהתאם לעקרונות התוכנית, ובכך נותנים מענה לצורך קיים בזמן אמיתי, לכן סביר להניח שהפעילות תשפיע ותהיה בעלת השלכות ביחס לחניכים.

דפוסי הפעילות של קבוצות צמי"ד

דפוסי הפעילות של קבוצות חניכי צמי"ד נותנים ביטוי לאופן יישום עקרונות הפעולה של התוכנית ודפוסי השילוב.

לדברי מרבית מדריכי צמי"ד (79%), רוב החניכים מגיעים לפעולות בשבט באופן קבוע, 18% לעתים קרובות, ורק 3% לעתים רחוקות או מדי פעם. רוב אנשי הקשר (78%) וההורים (87%) אישרו אף הם כי החניכים משתתפים בפעילות באופן קבוע במידה רבה או רבה מאוד.

פעילות קבוצתית – קבוצות השכב"צ בצופים מקיימות שתי פעולות בשבוע. קבוצות צמי"ד פועלות לרוב (89%) אחת לשבוע, בימי שלישי אחר הצהריים. לדברי 91% מהמדריכים ו-67% מהחניכים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד, פעילות חניכי צמי"ד בשבט מתקיימת בזמני הפעילות של השבט באופן קבוע, ולרוב חניכי צמי"ד נוטלים חלק במפקד השבטי.

הפיזור הגיאוגרפי של החניכים מונע, בדרך כלל, את השתתפותם בפעילות בימי שישי או שבת. יתר על כן, רבים ממדריכי צמי"ד טענו כי די במפגש אחד בשבוע, לאור המאמץ הנדרש בהדרכת קבוצת צמי"ד. מדריכים במחנה קיץ תיארו זאת כך: "מעייף, מתיש, המון תשומת לב. נראה לי שלי יותר קשה מאשר להם [החניכים]".

פעילות שבטית – במסגרת הפעילות השבטית השוטפת השילוב בא לידי ביטוי בלבוש תנועת הצופים – מדי חאקי ועניבה – ובהשתתפות במפקד. מעבר לכך, הפעילות השבטית כוללת השתתפות באירועים שונים לאורך השנה, כגון טיול פתיחת שנה, טקס זיכרון ליצחק רבין ופסטיבל שבטי. מהממצאים עולה כי שיעור גבוה (72%) של מדריכי צמי"ד ושל חניכים (85%) דיווח כי חניכי צמי"ד משתתפים בפעילות השבט במידה רבה או רבה מאוד. אולם רק 38% מהמדריכים, לעומת 67% מהמרכזים, ציינו כי בכל אירוע שבט דואגים להכין פעילויות המתאימות לחניכי צמי"ד במידה רבה ורבה מאוד. המדריכים מסכימים פחות, באופן מובהק ($t=-3.281$; $p=0.001$), מהמרכזים לכך שבאירועי השבט דואגים להכין פעילויות המתאימות לחניכי צמי"ד. ההבדל נעוץ ככל הנראה ברמת מודעות שונה לצרכים ולהתאמות הנחוצות לחניכי צמי"ד כפועל יוצא מההיכרות השונה עמם, ואולי גם בציפיות גבוהות יותר של מדריכי צמי"ד ביחס למידת השילוב בשבט ולאופיו.

פעילות הנהגתית מתייחסת להשתתפות מלאה או חלקית בפעילות מחוץ לשבט, בעיקר טיולים ומחנות הקיץ. הממצאים מצביעים על כך שחלק ניכר מחניכי צמי"ד נוטלים חלק בפעילות מחוץ לשבט: רוב מדריכי צמי"ד (77%) וחניכים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד (79%) סיפרו כי חניכי צמי"ד השתתפו בפעילות מחוץ לשבט במידה רבה או רבה מאוד (ממוצע 4.19, 3.28, בהתאמה; סולם 1-5). גם 54% מאנשי הקשר ידעו לומר כי הילדים מהמוסד החינוכי/בית הספר שלהם משתתפים, במידה רבה או רבה מאוד, באירועים בצופים הדורשים לינה מחוץ לבית (ממוצע 3.35), ו-44% מההורים ידעו לומר כי ילדיהם משתתפים, במידה רבה או רבה מאוד, באירועים בצופים הדורשים לינה מחוץ לבית (ממוצע 2.89; סולם 1-5).

השתתפות חניכי צמי"ד בפעילות שבטית, הנהגתית ותנועתית היא בהתאם לשיקול הדעת של מדריכי צמי"ד וההורים. לפני כל יציאה לפעילות מחוץ לשבט ההורים מתבקשים לאשר את ההשתתפות, ולעתים הדבר מותנה בליווי החניך.

המפגש בין חניכי הצופים לחניכי צמי"ד – מודל השילוב

מאפייני השילוב, ברמת הפעילות השוטפת בשבט, הם עצם הנוכחות בשבט, מדי החאקי, העניבה וההשתתפות במפקד. רוב חניכי צמי"ד משתתפים, באופן מלא או חלקי, גם בכל המפעלים השבטיים, ההנהגתיים והתנועתיים. לרוב השתתפות פירושה נוכחות, ללא פעילות משותפת של חניכי צמי"ד וחניכים רגילים. מכאן שפעילות משותפת עם קבוצות רגילות בשבט היא ההזדמנות העיקרית למפגש בין האוכלוסיות, המשלבים והמשולבים, בהתאם לחזון התוכנית ומטרותיה.

רוב חניכי צמי"ד משתייכים לקבוצות צמי"ד, ולרוב גם לגדוד נפרד. מחד גיסא, מבנה זה יוצר נראות של התוכנית בשבט ומקל על המדריכים ועל מרכזי השבטים; מאידך גיסא, מודל זה מגביל את המפגש בין חניכי צמי"ד לחניכים הרגילים.

נמצא כי ברוב השבטים פעילות משותפת של חניכי צמי"ד עם גדוד או קבוצה רגילה היא מעטה יחסית, אם בכלל. רק 24% ממדריכי צמי"ד דיווחו כי פעולות משותפות בין קבוצת צמי"ד שהם מדריכים ובין קבוצה רגילה מתקיימות לעתים קרובות, לעומת 47% לעתים רחוקות ו-29% בכלל לא. בהקשר זה ציינו גם 71% מהמרכזים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד כי פעילות קבוצת צמי"ד עם קבוצה רגילה מתקיימת לעתים רחוקות ו-29% דיווחו כי היא מתקיימת מדי פעם. 68% מהחניכים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד דיווחו כי קבוצתם לא קיימה השנה פעילות משותפת עם קבוצת צמי"ד בשבט, 25% דיווחו על פעילות

משותפת לעתים רחוקות או מדי פעם ורק 8% דיווחו על פעילות משותפת לעתים קרובות או באופן קבוע.

בחלק מהשבטים מתקיימת פעילות משותפת באופן מובנה ורציף, רובם שבטים שבהם יש לקבוצות צמי"ד "קבוצת אחות" – קבוצה קבועה של חניכים רגילים שעמם נערכת פעילות משותפת לאורך השנה, על פי תכנון מוקדם. 64% ממדריכי צמי"ד דיווחו כי הפעילות המשותפת מתקיימת עם קבוצה קבועה, וכי היא נערכת לרוב (98%) בתכנון מראש. במקרים אחרים, לדברי 36% ממדריכי צמי"ד, פעילויות משותפות מתקיימות באופן מזדמן, עם קבוצות שונות בשבט וללא הכנה.

חלק ניכר ממדריכי צמי"ד, כמו גם חניכים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד ובשבטים ללא קבוצות צמי"ד, תופסים קיום פעולה משותפת לקבוצה רגילה ולחניכי צמי"ד כעניין הכרוך בקושי מסוים, כפי שעולה מהלוח הבא.

לוח 3: ניתוח שונות¹² חד-כיווני והתפלגות תשובות מדריכי/רשג"די צמי"ד וחניכים בשבטים עם וללא קבוצות צמי"ד לגבי קושי בקיום פעולה משותפת (סולם 1-5)

קשה לקיים פעולה משותפת לקבוצה רגילה ולחניכי צמי"ד	N	M	ס"ת	מסכים בהחלט ומסכים	מתלבט	לא מסכים ולא מסכים
מדריכי/רשג"די צמי"ד	99	3.00	1.059	31%	37%	31%
חניכים בשבטים עם קבוצות צמי"ד	301	3.26	0.993	21%	39%	40%
חניכים בשבטים ללא קבוצות צמי"ד	124	3.59	1.133	60%	23%	17%

F=9.091 P=0.000

נמצא הבדל מובהק ($p < .05$) בין הקבוצות. מקור ההבדל על פי מבחן שֶפֶה (scheffee)¹³ הוא החניכים בשבטים ללא קבוצות צמי"ד, המסכימים יותר לטענה כי קשה לקיים פעולה משותפת לקבוצה רגילה ולחניכי צמי"ד, בהשוואה לחניכים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד ולמדריכי/רשג"די צמי"ד. ניתן לשער כי פער זה נובע מהתנסותם של מדריכי/רשג"די צמי"ד ושל החניכים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד בפעילות משותפת.

לטענת חלק מהמדריכים, בשלב הראשון עדיף לקיים פעולות נפרדות על מנת לגבש את הקבוצה ולהכין את החניכים, ורק לאחר מכן לקיים פעולות משותפות, גם כאשר מדובר

¹² ניתוח שונות הוא ניתוח סטטיסטי המבצע בדיקת הבדלים בין קבוצות.

¹³ באמצעות המבחן הסטטיסטי scheffee ניתן לאתר את הקבוצה המהווה מקור להבדלים המובהקים שנמצאו בין הקבוצות.

בקבוצות צמי"ד ותיקות (מעל שנה). אפשר להניח כי המדריכים עצמם זקוקים לתקופת הסתגלות על מנת להכיר את החניכים ולרכוש ניסיון וביטחון כמדריכי צמי"ד, תוך שהם לומדים להכיר גם את יחסם של החניכים והמדריכים הרגילים כלפי חניכי צמי"ד. בקרב המדריכים היו שהסבירו כי השונות בין חניכי צמי"ד לחניכים רגילים גדולה והם חוששים שפעולה משותפת עלולה להביא לפגיעה בחניכי צמי"ד.

מהממצאים (לוח 15, נספח 5) עולה שקיום פעילות משותפת לקבוצת צמי"ד ולקבוצה רגילה תלוי, לדברי המדריכים, בעיקר ביכולתם של חניכי צמי"ד להשתתף בפעילות עם חניכים רגילים (ממוצע 4.13; סולם 5-1) וביחסם של חניכים רגילים לחניכי צמי"ד (ממוצע 4.12; סולם 5-1). בנוסף, הדבר תלוי במידה רבה גם בהסכמת מדריכיהן של הקבוצות הרגילות לפעילות משותפת (ממוצע 3.79) ובמידה בינונית ביוזמה של מרכז השבט (ממוצע 2.69). מכאן, קיומה של פעילות משותפת תלוי במוכנות המשולבים כמו גם בנכונות המשלבים.

נראה כי בעקבות היכרות עם החניכים, ציפיותיהם של מדריכי צמי"ד בנושא השילוב הן מציאותיות. רובם תופסים את השילוב של חניכי צמי"ד כשילוב מערכתי, כלומר שילוב במערך נורמטיבי באמצעות קבוצות צמי"ד, אך לא כשילוב מלא. שילוב מערכתי מאפשר "חשיפה" של ילדי צמי"ד לחניכים הרגילים ולהפך מעצם נוכחותם. מדריכים מעטים הביעו ציפיות לשילוב מלא, כגון שילוב פרטני של חניכים או השתלבותם בהדרכה בעתיד. ההורים, כמו גם אנשי הקשר ששוחחנו עמם, שותפים ברובם לתמיכה בשייכות לקבוצות צמי"ד ובשילוב מערכתי. לטענתם, קבוצת צמי"ד היא למעשה קבוצת השווים של בעלי צרכים מיוחדים ובה ממשיכים החניכים להימצא בקרב הדומים להם; כך הם גם חשופים פחות לחברה הרגילה ומוגנים יותר: "מסגרת חברתית עם ילדים ש[הוא] מכיר". ביטוי מעשי לגישה זו נתנה אחת המרכזות, שסיפרה על חניכים שהשתייכו לקבוצת צמי"ד (לקווי למידה) ושולבו בשנה שלאחר מכן בקבוצות רגילות (שילוב פרטני), אך לא הסתדרו וביקשו, לאחר תקופה קצרה, לחזור לקבוצה משלהם בתוך הגדוד.

סביר להניח כי תמיכת הוריהם של חניכי צמי"ד, ואולי גם תמיכת אנשי הקשר ומדריכי צמי"ד בשילוב מערכתי, מושפעת ממאפייני הלכות של הילדים. זאת בדומה להורים לילדים עם לקויות קשות, אשר תומכים פחות בשילוב ילדיהם בכיתות רגילות – שילוב מלא – וחששותיהם רבים יותר (Leiser & Kirk, 2004).

שילוב ברמה הנהגתית – במהלך השנים ניכרת עלייה בשיעור חניכי צמי"ד הנוטלים חלק בטיולים ובמחנות הקיץ. למחנות הקיץ יצאו חניכי צמי"ד מכל השבטים, חלקם באו ליום או יומיים ומקצתם השתתפו בכל ימי המחנה. הדבר התאפשר, במידה רבה, תודות לנכונות

והיערכות ההנהגות להסעות ייחודיות ולארגון התנאים הפיזיים הנדרשים. אולם רק במקרים בודדים התקיימה פעילות משותפת עם קבוצות רגילות. בצד הגידול בהשתתפות החניכים בפעילויות אלו, ניכר שינוי גם בתפיסה ביחס למהות השתתפותם. בעבר הרבו בתכנון מסלולים ייחודיים לחניכי צמי"ד, ואילו כיום, ברוב המקרים, חניכי צמי"ד מצטרפים למסלול החניכים הרגילים בשבט. רוב (56%) המרכזים מסכימים שהוצאת חניכי צמי"ד לפעילויות מחוץ לשבט אינה אחריות רבה מדי עבורם. עם זאת, לעתים שיתוף חניכי צמי"ד מעורר קשיים ונשמעים בתנועה גם קולות אחרים: "בטיול פסח הוצאנו צמי"ד וזה לא עשה טוב".

עדות לשינוי בתפיסה ניתן למצוא בשילוב חניכי צמי"ד במשלחת הישראלית לג'מבורי – כינוס הצופים העולמי בחו"ל, בתשס"ו ובתשס"ז. הג'מבורי הוא אירוע שנתי המתקיים בכל שנה במדינה אחרת, ורק מיעוט מחניכי צופים זוכים ליטול בו חלק.

סיכום

יישומה של תוכנית "שילוב צופי צמי"ד" הולם במידה רבה את התוכנית הכתובה. כך לגבי גיוס החניכים, בחירת המדריכים ועקרון הנורמליזציה בדפוסי הפעילות של קבוצות צמי"ד בשבט ובהנהגה, הכוללים התאמות על פי יכולת החניכים. עם זאת, היישום מושפע משונות הקיימת בין ההנהגות ובין השבטים.

השילוב נתפס לרוב כשילוב מערכתי, שפירושו נוכחות במסגרת ובפעילות נורמטיבית. המפגש בין חניכי צמי"ד לחניכי הצופים מוגבל והפעילות המשותפת מעטה, כמו גם ההסברה המהווה את הבסיס לשילוב ולתהליך החינוכי.

קשיים ונקודות חולשה ביישום התוכנית

יישום תוכנית צמי"ד כרוך בהתמודדות המעורבים בהפעלתה עם קשיים, חלקם רעיוניים-תוכניים, חלקם טכניים-ארגוניים וחלקם נובעים מהיישום עצמו ומהיותה תוכנית מתפתחת. הקושי נתפס כמכשול שיש לעקוף, לעבור מעליו או לפתור. חלק מהקשיים מצאו את פתרונם במהלך הזמן ובסיוע בעלי התפקידים בתנועה ומחוצה לה, וחלקם ממשיכים ללוות את התוכנית.

פתיחת קבוצות צמי"ד

תוכנית "שילוב צופי צמי"ד" היא תוכנית תנועתית-ארצית, אולם לא בכל השבטים נפתחו קבוצות צמי"ד. פתיחת קבוצות צמי"ד תלויה במאפייני השבטים וההנהגות.

ברמת השבט – בדקנו עם המרכזים בשבטים ללא קבוצות צמי"ד מדוע לא נפתחה קבוצת צמי"ד בשבטם. מהממצאים (לוח 16, נספח 5) ניתן ללמוד כי הסיבה העיקרית לכך, על פי תשובות רוב (65%) המרכזים, היא מחסור במדריכים (ממוצע 3.80; סולם 1-5). הסיבה השנייה בשכיחותה (46%) היא שבשבט לא עלתה בקשה לשילוב צמי"ד (ממוצע 3.13). כשליש מהם (35%) סבורים שהסיבות הן חוסר משאבים כלכליים או חוסר יכולת של השבט להתמודד עם שילוב חניכי צמי"ד. עם זאת, מחצית (50%) מהמרכזים סבורים שהסיבה אינה חוסר עניין של השבט בשילוב צמי"ד (ממוצע 1.65).

גודל השבט עשוי להיות משמעותי לביצוע השילוב של חניכי צמי"ד, שכן בשבטים קטנים מספר חניכי השכב"ג מצומצם, המדריכים מעטים וקיים קושי לעמוד במשימות נוספות. נמצא כי רוב (85%) המרכזים בשבטים ללא צמי"ד היו משבטים קטנים – עד 300 חניכים – ואילו רוב (58%) השבטים השותפים לתוכנית הם בינוניים וגדולים – מעל 300 חניכים. עם זאת, רוב (59%) המרכזים, בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד, טענו כי בשבט שלהם קיים מחסור מסוים במדריכי צמי"ד.

ברמת ההנהגות – נוסף על השוני בין השבטים, התצפיות והראיונות מלמדים שלהנהגות אופי שונה. כך הנהגות במרכז, הפועלות בריכוזי אוכלוסיה צפופים, הן לרוב גדולות ומבוססות יותר לעומת הנהגות בפריפריה, הפועלות במרחב גיאוגרפי גדול בעל אוכלוסייה דלילה יחסית. בחלק מההנהגות נפתחו קבוצות חניכים עם צרכים מיוחדים לפני פיתוח התוכנית התנועתית. המאפיינים הדמוגרפיים והגיאוגרפיים, לצד ההיסטוריה המקומית בנושא השילוב, עומדים כנראה מאחורי חלק ניכר מההבדלים המאפיינים את ביצוע התוכנית בהנהגות ואת אופני השילוב בשבטים, כגון השתתפות בתוכנית, מסגרות השילוב בשבט או הרכב קבוצות צמי"ד.

מכשול נוסף בהפעלת התוכנית קשור במימון הפעילות. 51% מהמרכזים הסכימו כי שילוב חניכי צמי"ד בשבט דורש תקציבים שחסרים. מרכז שבט סיפר על קשיים בדרך להצלחת תוכנית צמי"ד, שעמם הוא מתקשה להתמודד: "ברמה הכלכלית צריך עזרה כלכלית, סבסודים [שבט מבוסס], צריך יותר אביזרים, כלים עמם אפשר להגיע לילדים, לא תמיד יש מה לעשות עם סנדוד וחבלים. חסר ציוד מיוחד שיכול לסייע [בהדרכה], לשבט אין כסף לממן את זה. השבט מוציא המון כסף על צמי"ד, להסעות למשל. בדרך כלל צמי"ד לא משתתפים ב-100% פעילות, [לכן יש צורך ב] הסעות שונות באמצע, ציוד אחר, התקציב לפעמים שונה,

ההתארגנות שונה". הוסיפו מדריכי צמי"ד: "חסר תקציבים לממן פעולות אתגריות", "חסר תקציב לסבסד יציאה של חניכים מן ההוסטלים למחנות וטיולים".

הסעות והנגשה

בשונה מחניכים רגילים, חניכי קבוצות צמי"ד מתגוררים בכל חלקי העיר וחלקם אף בערים אחרות. בנוסף, בשל לקותם נזקקים רבים מהם להסעות על מנת להגיע לפעילות בשבטים ו/או לחזור לביתם. ההסעות כרוכות בהיערכות לוגיסטית ובעלויות גבוהות, אשר בחלקן ממומנות על ידי מחלקת צמי"ד ובחלקן על ידי ההנהגות והשבטים, דבר המהווה נטל ולעתים מכשול בפני הרחבת התוכנית. אולם גם השתתפות בפעילות עצמה כרוכה בהנגשה ובהתאמה של הסביבה הפיזית לחניכי צמי"ד. חרף המודעות לצורך זה בחלק מהשבטים והפעילויות, הדבר לא נעשה, כגון שבט ללא תאי שירותים או כדברי אחד המדריכים, "חסר שירותים לנכים, חסר מדרגות לחדר של הפעולה".

קשיים בהדרכת צמי"ד

הדרכת צמי"ד, בהשוואה להדרכת קבוצה רגילה, דורשת אחריות רבה יותר לנוכח המגבלות בתפקוד החניכים וההתמודדות עם מצבים חדשים ובלתי מוכרים. 62% ממדריכי צמי"ד מסכימים שהדרכת קבוצת צמי"ד היא הדרכה קשה יותר מהדרכה של קבוצה רגילה בצופים. גם רוב (73%) אנשי הקשר סבורים כי למדריכי הצופים קשה להתמודד עם חניכים עם צרכים מיוחדים, במידה רבה או בינונית. מלבד ההדרכה השונה, מוטלת על המדריכים אחריות ל"טיפול" בצורכי החניכים, כגון היגינה אישית (ליווי לשירותים, ניקיון אישי וכדומה). כמחצית (53%) מהמדריכים ציינו כי טיפול בענייני היגינה אישית של החניכים קשה להם במידה מועטה או כלל לא קשה להם, אולם כרבע מהם (23%) דיווחו כי הדבר קשה להם במידה רבה או רבה מאוד. עם זאת, 91% מהמדריכים אינם מסכימים להיגד "הדרכת צמי"ד היא נטל שהייתי מעוניין להסיר מעצמי", ורובם (87%) אף ציינו כי נעים להם להיות עם החניכים בפעילות.

הדרכת צמי"ד מצריכה סיגול מיומנויות תקשורת שונות ונכונות להדרכה אחרת, כפי שניתן היה ללמוד גם מהתצפיות: "פגישת סיכום. המדריכה פורשת גיליון במרכז הקבוצה היושבת על הרצפה. היא כותבת את שם הקבוצה במרכז הגיליון ומבקשת מן החניכים להיזכר בדברים שקרו לאורך השנה. החניכים ישבו בשקט ולא ידעו מה לענות. המדריכה נלחצה. היה מורגש שאיננה יודעת מה לעשות כדי לעזור לחניכים לעמוד במשימה".

מגבלות בשילוב חניכי צמי"ד

רוב חניכי קבוצות צמי"ד נותרים חלק מהשכבה הצעירה בשבט. מעבר לשכבה הבוגרת כרוך בשתי בעיות מרכזיות: חניכי השכב"ג הם בעלי תפקידים ויש צורך לשלב את חניכי צמי"ד בתפקידים מתאימים, שכמותם יש מעטים. בעיה שנייה, חמורה יותר בהקשר של חניכי צמי"ד, היא התפרקותה של המסגרת הקבוצתית והרחבת הפעילות למסגרת גדולה יותר – שכבתית.

מסוגלות, מוגבלת ומעורבות מועטה של המרכזים בשבטים

מרכזים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד הסבירו את מעורבותם המועטה בתוכנית צמי"ד בעומס הרב הכרוך בתפקיד, אשר מקשה עליהם להקדיש זמן לנושא צמי"ד, בייחוד כאשר בשבט יש רק מרכז בוגר אחד. במקרים אלו האחריות לצמי"ד מוטלת לעתים על מרכז צעיר (חניך י"ב): "כמרכז מאוד קשה להגיע לזה [לצמי"ד], אני מבין מרכזים אחרים, קל מאוד לשכוח מצמי"ד, קבוצה קטנה, פעם בשבוע. השוטף סוחף". היו מקרים שבהם קבוצות צמי"ד חדלו לפעול עקב קשיים שלא טופלו על ידי מרכזים בשבטים.

נמצא כי ב-43% מהשבטים ללא קבוצות צמי"ד היה רק מרכז שבט אחד, בעוד שב-72% מהשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד היו שני מרכזים או יותר. מרכז אחד מתקשה לשאת בכל המשימות של ניהול השבט והדרכתו, ומכאן שמספר המרכזים בשבט עלול להיות מכשול בהפעלת התוכנית.

הקשיים העיקריים של המרכזים נובעים מחוסר ידע. מרכז: "אני מבין את הנטייה של מרכזים לא לטפל בצמי"ד, כי מבחינה מקצועית אין הכשרה לזה, מרכזים לא מקבלים כמעט בכלל הכשרה לתפקיד... בהכשרה למרכזים רצוי לתת ידע מקצועי והדרכה לליווי המדריכים... כי מבחינת התפעול השוטף זה כמו כל קבוצה אחרת... להשוות את הידע של המרכז לידע של המדריכים... מרכזים חדשים נרתעים כיוון שאם זו קבוצת צמי"ד ותיקה הם לא מכירים את ההיסטוריה שלה". מהממצאים (לוח 17, נספח 5) עולה כי 65% מהמרכזים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד הסכימו שחסר להם ידע מקצועי כדי לשלב את חניכי צמי"ד (ממוצע 3.64; סולם 1-5). מהדברים ניתן להסיק כי המרכזים נרתעים או מתקשים לקבל אחריות בנושא שאינם מתמצאים בו. בעוד שבנושאים אחרים הם צברו ידע מניסיונם האישי בתנועה, כחניכים וכבוגרים, בנושא צמי"ד לא זו בלבד שמדובר בתחום מקצועי, אלא שאין הם מקבלים הכשרה, ורובם לא הכירו את התוכנית ואת אוכלוסייתה בעבר. 63% ממרכזי ההדרכה בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד טענו שחסר להם ידע מקצועי כדי ללוות את מדריכי צמי"ד (ממוצע 3.68; סולם 1-5) (לוח 17, נספח 5). קושי נוסף נובע מהפער, או מתחושת הנחיתות, של המרכזים אל מול הידע של המדריכים בנושא צמי"ד (מכאן ניתן

ללמוד, בעקיפין, על המשמעות הרבה של ההכשרה והליווי של מדריכי צמי"ד ועל השפעת הניסיון בהדרכת צמי"ד).

קושי נוסף של המרכזים הוא חוסר בהירות ביחס לתפקידם בתוכנית. 42% מהמרכזים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד הסכימו כי תפקידם של מרכזי השבט ומרכזי ההדרכה ביחס לחניכי צמי"ד אינו ברור (ממוצע 3.08; סולם 1-5). בנוסף, מעורבותם ותפיסתם של המרכזים בנושא צמי"ד מושפעות, בין היתר, מהמסר הגלוי והסמוי בהנהגה. מרכזים סיפרו על הנהגות שבהן נושא צמי"ד כמעט אינו עולה, מרכזי ההנהגות לא מדברים על צמי"ד והנושא מועלה בעת הצורך רק על ידי מרכזת צמי"ד. לעומת זאת, יש הנהגות שבהן מרכז ההנהגה עצמו מעורב ורואה עצמו אחראי לצמי"ד ולמתן כל הסיוע המתבקש למרכזת צמי"ד, כדי שתוכל למלא את תפקידה.

מחזור הדרכה חד-שנתי

בתנועת הצופים תוכנית פעילות שנתית ומחזור ההדרכה בשבט אף הוא שנתי. בתחילת כל שנת פעילות מתחלפים כל המדריכים והרשג"דים בשבט וחלק מהמרכזים, וכך גם בצמי"ד. ההמשכיות נשמרת, לדברי המדריכים, באמצעות שני תהליכים: חונכות ותיעוד, נוסף על בחירה נכונה של מדריכים והכנתם. עם זאת, רבים מהמדריכים לא הכירו את ההיסטוריה "הרחוקה" או הקרובה (השנה הקודמת) של קבוצת צמי"ד שהם מדריכים, ולרוב לא נעשתה חפיפה מסודרת ולא הועבר להם חומר כתוב ממדריכי השנה הקודמת.

מחזור הדרכה שנתי ותחלופת מדריכים מעוררים קשיים ואף נתפסים כמנוגדים למקובל במוסדות החינוך המיוחד, השומרים על רצף חינוכי. אולם למחזור הפעילות השנתי בתנועה יתרונות וחסרונות ביחס לתוכנית "שילוב צופי צמי"ד". תחלופת כוח האדם מחייבת השקעת משאבים בתהליכי הכשרה, ליווי והנחיה באופן מתמשך וקבוע, לצד קושי בצבירת ידע וניסיון מקצועי. עם זאת, תחלופת כוח אדם מאפשרת רענון של מערך המדריכים והכנסת כוחות חדשים המביאים עמם הזדמנויות ליצירתיות ולפעולה מקורית, לצד מניעת עייפות ושחיקה כתוצאה מהדרכה קשה.

שיתוף פעולה מוגבל של ההורים

הוריהם של חניכי צמי"ד מהווים גורם מפתח בתוכנית. הם הקובעים את עצם ההשתתפות של ילדיהם בתוכנית, בין אם באופן אקטיבי ובין אם באופן פסיבי. במקרים מסוימים ההורים הם היוזמים את הצטרפותם של הילדים לצופים, במקרים רבים אחרים הם מביעים הסכמה ליוזמה של הצופים, וישנם גם הורים שאינם מעוניינים בשילוב ילדיהם בתוכנית: "בשנה שעברה היו עוד שני בנים בקבוצה, אחד עזב כי ההורים החליטו שלא מתאים לו

יותר". מעבר לכך, מידת המעורבות של ההורים משפיעה במידה רבה על אופי והיקף ההשתתפות של הילדים בפעילות המוצעת בצופים, למשל: "החניכים לא יצאו לטיול פסח כי ההורים לא רצו לשלם [100 שקל], למרות שהשבט סייע במימון". לפעמים השתתפות הילדים מבוססת על הבאה ו/או איסוף של ההורים, והיציאה לפעילות מחוץ לשבט תלויה, לעתים, בנכונות של ההורים להצטרף. כך גם לגבי ההקפדה על הופעה במדי חאקי לפעילות, היענות לאספות הורים בשבט או לאירועים שבהם משתתפים הילדים, כגון פסטיבל שבטי; כפי שסיפרה אחת המדריכות: "ההורים מפרגנים, אבל בפסטיבל לקח די הרבה זמן... להורים אין סבלנות – צמי"ד הופיעו ראשונים ולקחו אותם הביתה. אבא אחד אמר 'מה אני עושה פה, מה אני צריך להיות פה'". במקרים לא מעטים שמענו על הורים שמעורבותם מועטה או שאינם מעורבים כלל.

שיתוף פעולה מוגבל של מוסדות החינוך ואנשי הקשר

שיתוף הפעולה ודפוסי הקשר עם מוסדות החינוך נעים בין חוסר היכרות והעדר קשר מוחלט לבין שיתוף פעולה מלא וקשר רציף וקבוע עם תנועת הצופים. התפקיד אינו מוגדר בצורה מחייבת מבחינת המוסד החינוכי, אין כתובת קבועה לפנות אליה והדבר תלוי ברצון טוב. ישנם מקרים שבהם אין נכונות לשיתוף פעולה: "עושים לנו טובה בבית הספר". לדברי אחד מאנשי הקשר, מבחינת בית הספר מדובר בעול נוסף הכרוך בקשר עם הצופים, בפרט שבכל שנה מתחלפים המדריכים ולרוב גם מרכזי השבטים, ודורש הסברה לילדים ולהורים, טיפול בהסעות וכדומה, ולכן יש בתי ספר הנמנעים משיתוף פעולה.

הכשרה וליווי של מדריכי שילוב פרטני

הקושי בהכשרת מדריכי השילוב הפרטני קשור בכמה גורמים, שלחלקם נמצא פתרון. מדריך שילוב פרטני הוא מדריך של קבוצה רגילה, וככזה הוא יוצא בקיץ לקורס הדרכה. משום כך נדחית הכשרתו כמדריך שילוב פרטני לאמצע שנת ההדרכה. הפיזור הגיאוגרפי של המדריכים וקיום המפגשים בתקופת לימודים מהווים מכשול להשתתפותם של המדריכים בהכשרה המתקיימת במרכז הארץ. המפגשים בפורומים במסגרת ההנהגות נגישים יותר, ומהווים סוג של פתרון. עם זאת, כאשר מדובר בלקויות שאינן שכיחות, יש קושי בקיום הכשרות נפרדות בהנהגות או בהבאת אנשי מקצוע חיצוניים, ולכן ההכשרה בהנהגות מבוססת על מרכזות צמי"ד בלבד.

העדר תוכנית עבודה חינוכית בנושא השילוב וקבלת השונה

חסרון תוכנית עבודה חינוכית המיועדת לחניכי הצופים הוא בבחינת מכשול שהתנועה אינו עוסקת בו, והוא נוגע בחינוך הערכי לקראת שינוי עמדות וקבלת השונה, כחלק מיעדי תוכנית צמי"ד. לתוכנית צמי"ד שתי אוכלוסיות יעד – חניכי צמי"ד וחניכי הצופים. מתוקף תפקידה,

מחלקת צמי"ד, כמו גם התוכנית הכתובה, מכוונת בעיקר לחניכי צמי"ד. נראה כי אין בתנועה גורם אחראי העוסק באופן שיטתי בחינוך הערכי, בקרב חניכי הצופים והתנועה בכללה.

סיכום

יישום תוכנית "שילוב צופי צמי"ד" הוערך תוך כדי תהליך התפתחותה המתמשך. ציון נקודות החולשה נועד למקד את החשיבה והתכנון ולסייע בכך להתמודדות עם חולשותיה.

הקשיים ביישום התוכנית מוגדרים כנקודות חולשה שבהן יש למקד את המאמץ לשיפור. נקודות החולשה מתייחסות לשלושה נושאים: (1) העדר תוכנית הכשרה וליווי של השילוב הפרטני; (2) העדר תוכנית עבודה חינוכית עם חניכי הצופים בנושא השילוב וקבלת השונה; (3) יישום התוכנית בחלק מן השבטים בלבד. בנושא האחרון מציין המחקר גורמים שונים המקשים את ההשתתפות בתוכנית: שונות בין ההנהגות והשבטים, מחסור בתקציב, קושי בהדרכת צמי"ד, מחסור במדריכים, הצורך בהנגשה ובהסעות, עומס יתר, חוסר ידע וחוסר בהירות של תפקיד המרכזים ביחס לצמי"ד, מגבלות בשילוב חניכי צמי"ד בשכבה הבוגרת ומחזור הדרכה חד-שנתי.

מודל השילוב המערכתי, העומד בבסיס התוכנית, מגביל ומצמצם את הפעילות המשותפת בין המשלבים למשולבים. ייתכן שזו נקודת חוזק בתוכנית, מכיוון שהיא מציינת את המידה הנכונה לשילוב חניכי צמי"ד כך שיתקבלו בברכה על ידי חניכי הצופים ויקבלו מענה הולם לצורכיהם תוך כדי שילובם בפעילות השבטית והתנועתית. הדבר אף מאפשר תחושת שליטה וביטחון, למחלקת צמי"ד ולתנועה בכלל, בשל האחריות הכרוכה בשילוב חניכי צמי"ד. אולם ייתכן כי זה רק שלב ברצף של שילוב ילדים עם צרכים מיוחדים בתנועה. עם זאת, יש לתת את הדעת לכך שמודל השילוב המערכתי מגביל את ההיכרות ושיתוף הפעולה בין חניכי הצופים לחניכי צמי"ד. עובדה זו עשויה לפגום ביכולת ההשתלבות של חניכי צמי"ד כבוגרים בחברה, להגביל את ההשפעה החינוכית של חניכי הצופים ולשמר הפרדה בין האוכלוסיות בכל הנוגע לפעילות פנאי.

הנחנו כי חניכי צמי"ד ייאלצו להתמודד עם קשיים כתוצאה משילובם בפעילות הצופים, אולם בסיומו של תהליך ההערכה של תוכנית "שילוב צופי צמי"ד" ניתן לומר כי הקשיים שאיתרנו נוגעים בעיקר למשלבים. ההסבר לכך נובע, בראש ובראשונה, מהקושי באיסוף נתונים מחניכי צמי"ד באופן ישיר. אולם מעבר לכך סביר להניח כי זו תוצאה של מיון טבעי הנעשה על ידי תהליך בחירת החניכים, כמו גם האפשרות לעזוב את התנועה בכל עת. בשל שני מנגנונים אלו ילדים עם צרכים מיוחדים המתקשים להשתלב אינם נוטלים כנראה חלק בתוכנית. לפיכך ניתן לשער כי אוכלוסיית צמי"ד כוללת חניכים בעלי רמת תפקוד סבירה

ומידה גבוהה יחסית של עצמאות, המאפשרת להם להסתגל. יתר על כן, עקרון ההתאמה, המודגש בתוכנית ובביצוע, מספק, כפי הנראה, מענה הולם לקשיים צפויים וקיימים של חניכי צמי"ד.

פרק שלישי – השלכותיה של תוכנית "שילוב צופי צמי"ד"

שילוב חניכי צמי"ד בתנועת הצופים מגדיר מטרה – ילדים עם צרכים מיוחדים יהיו חניכים בצופים, מטרה הנגזרת מהשקפת עולם שלפיה חברה צריכה להכיל את כל אזרחיה ולספק להם שוויון זכויות ושוויון הזדמנויות.

השאלות הן מהו מודל השילוב האופטימלי, המתאים והאפשרי, יש אומרים "שילוב אחראי", ומה המדד לכך? התשובה, הן בחינוך הפורמלי והן בתנועת הצופים, היא שילוב שממנו יפיקו המשולבים כמו גם המשלבים את המיטב.

הסוגיות המעשיות העולות בהקשר של שילוב בצופים הן: את מי לשלב? מה אופי השילוב? האם לשלב בקבוצות נפרדות בתוך המסגרת הרגילה או לשלב בתוך הקבוצות הרגילות? במה למקד את פעילות ההסברה בקרב חניכי הצופים? באיזה אופן ובאיזו מידה לקיים פעילות משותפת? כיצד יש לענות על הצרכים המיוחדים של חניכי צמי"ד בכל אחד מן המודלים ומהם התנאים הנוספים הנדרשים על מנת שהשילוב יצליח?

במהלך חמש השנים לקיומה של התוכנית ברמה הארצית התגבשו בצופים תשובות שלפיהן לא ישולבו כל הילדים עם הצרכים המיוחדים, אלא רק אלה שהם עצמאיים במידה מספקת על פי קריטריונים שהגדירו אנשי מקצוע. רוב חניכי צמי"ד ישולבו בצופים בקבוצות נפרדות ובגדודים נפרדים. מעבר לכך הם ישולבו בכל הפעילויות ברמת השבט וההנהגה, ופעולות קבוצת צמי"ד תהיינה דומות ככל האפשר לפעילותן של קבוצות רגילות של חניכי הצופים מבחינת המטרות והתכנים. התאמת הפעילות לחניכי צמי"ד תיעשה באופן העברת התכנים, בהתאם ליכולתם של החניכים ברמה האישית וברמה הקבוצתית.

הממצאים מעידים על כך שעקרונות השילוב של התוכנית מומשו במלואם – שוויון, נורמליזציה, אינדיבידואליות, נגישות והתמקדות ב"יש" מיושמים בפעילות הצופית. המושג נורמליזציה, שפירושו פיתוח התנהגות רגילה והשתלבות בפעילות הרגילה של השבט, מבטא במידה רבה את כל העקרונות. כך ניתן היה ללמוד למשל מדברי מדריכת צמי"ד: "כאן הם לומדים התנהגות רגילה. זה מפתח אותם. הם מחקים את החברה", וגם מראש שבט שאמר: "הוחלט לקיים שני ימי פעילות בשבוע כי מדובר בחניכים רגילים והורים רגילים. התחלנו לשים לב להשתתפות חניכי צמי"ד בפעילויות של השבט... טקס פתיחת השנה – הם הגיעו בצהריים במקום מהבוקר. למחנה פתיחת השנה הגיעו בשבת ולא ביום שישי. ביום הצופה הם כבר הגיעו בשעה הרגילה כמו כולם, בטוילי פסח כבר היו חניכים שלנו לילה אחד, בצופי

שירון [פסטיבל שבטי] הופיעו וריגשו את כולם ובמחנה הקיץ היו חניכים שהגיעו ליומיים עם לינת לילה... הם חלק מכל פעילות. הם עומדים במפקד כמו כולם".

74% מהחניכים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד הסכימו כי בשבט שלהם מתייחסים לחניכי צמי"ד כאל חניכים רגילים (ממוצע 3.99; סולם 1-5). מגמה דומה, אם כי מתונה יותר, עולה מדיווחיהם של מרכזים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד: 52% מהם ציינו כי בשבט מתייחסים לחניכי צמי"ד כאל חניכים רגילים במידה רבה ורבה מאוד, 32% דיווחו על מידה בינונית (ממוצע 3.49).

לשילוב השלכות חיוביות. מטרותיו הושגו במידה רבה ביחס לשלושת קהלי היעד: חניכי צמי"ד, חניכי הצופים, הנהגת התנועה ובעלי התפקידים.

חניכי צמי"ד

בחינת ההשלכות מנקודת מבטם של חניכי צמי"ד הייתה בעייתית לנוכח קשיי התקשורת והיכולת המוגבלת שלהם לבטא את עצמם באופן ורבלי. לפיכך נסמכנו על מידע שהתקבל ממדריכי צמי"ד ומאנשים המכירים את חניכי צמי"ד תקופה ממושכת ומלווים אותם גם מחוץ למסגרת הפעילות בצופים – הורים ואנשי קשר בבית הספר.

הצלחת שילוב חניכי צמי"ד נמדדת בצופים על סולם המתחיל במספר החניכים, ממשיך בשביעות רצונם ובמידת ההתמדה בהשתתפות ומסתיים בפיתוח עצמאות החניכים ובשביעות רצון ההורים.

בצופים כ-1,200 חניכי צמי"ד, שנקלטו בכמחצית (75) משבטי התנועה, במרכז יותר מאשר בפריפריה. **מספר החניכים** הוא מדד חשוב להצלחה בכלל, וכך גם לגבי חניכי צמי"ד, כפי שעולה מדברי מדריכי צמי"ד: "התחלנו עם שלושה חניכים וסיימנו את השנה עם 16 חניכים". אחת המדריכות כתבה על תחושותיה ביום הצופה: "בהחלט הייתי מאוכזבת בתחילת היום, בבוקר. ובאמת בגלל כמות החניכים... גם כשלמדריך לא מגיעים חניכים בשבילי זה כישלון. אז כן, הרגשתי שנכשלתי איפה שהוא". על **שביעות הרצון של החניכים** ניתן היה ללמוד מדברי מדריכים והורים. מדריכה: "חניכים אומרים שכיף להם, יש להם נושאים בנוסף לבית הספר". אחד ההורים כתב על גבי השאלון: "אני מאוד מקווה שזה [השאלון] יעזור כי הבן שלי מאוד מרוצה בצופים". שביעות הרצון באה לידי ביטוי גם ב**רצון לבוא לתנועה** – רוב המדריכים, ההורים ואנשי הקשר דיווחו כי הילדים שמחים לבוא לצופים במידה רבה מאוד (ממוצע 4.63, 4.63, 4.48, בהתאמה; סולם 1-5). מדריכה: "ההורים גאים כי הילדים אוהבים ללכת לצופים". אחד האבות: "הילדה מאוד רוצה ללכת לפעולה. היא

תעשה הכל שאני אקח אותה". הרצון לבוא לתנועה ניכר בהתמדה ובהשתתפות קבועה בפעולות. עצם ההשתתפות הוא אחד המדדים שדרכם מעריכים המדריכים את הצלחתם ביחס לחניכים, זאת מכיוון שמדובר במסגרת וולונטרית, שההשתתפות בה היא מתוך מבחירה: "הילדים נתרמים, אחרת לא היו הולכים". בהקשר זה ציינו מדריכי צמי"ד שרוב החניכים משתתפים באופן קבוע – "מתמידים": 96% דיווחו כי רוב החניכים מגיעים לפעולות בשבט באופן קבוע (ממוצע 4.73; סולם 1-5) ו-72% דיווחו על השתתפות חניכי צמי"ד בפעילות השבטית (ממוצע 4.12). יתר על כן, 90% ממדריכי צמי"ד ציינו כי הם מאוכזבים במידה רבה או רבה מאוד כאשר חניכי צמי"ד אינם מגיעים לפעילות בצופים.

שביעות רצון של הורי צמי"ד – מדריכי צמי"ד, כמו מזכ"ל התנועה ומרכז אחת ההנהגות, ציינו את שביעות הרצון של הורי צמי"ד כמדד וכעדות להצלחה. "ההורים של צמי"ד שמחים". 100% מההורים השיבו כי מדריכי צמי"ד בצופים עושים עבודה חשובה במידה רבה או רבה מאוד (ממוצע 4.87; סולם 1-5). מדריכים: "ההורים מעריכים, משבחים, משתתפים פעולה". 74% ממדריכי ורשג"די צמי"ד ציינו כי ההורים של חניכי צמי"ד מעריכים את הפעילות של ילדיהם בצופים במידה רבה או רבה מאוד. אולם כחמישית (21%) ממדריכי צמי"ד התלבטו בנוגע לכך. ממצא זה עולה בקנה אחד עם עדויות מדריכים שידעו לספר על חוויות של אדישות, חוסר שיתוף פעולה ואף כפיות טובה, זלזול וחוסר הערכה מצד ההורים.

מלוח 4 ומהראיונות ניתן להסיק על מידה רבה של שביעות רצון מצד ההורים ביחס לשילוב ילדיהם בצופים.

לוח 4: ממוצעי שביעות רצון של הורי חניכי צמי"ד מההשתתפות ילדיהם בפעילויות הצופים (סולם 1-5; 5 – מרוצה בהחלט, 1 – בהחלט לא מרוצה)

ס"ת	ממוצע	N	עד כמה הנך מרוצה....
0.431	4.76	46	מהשתתפות הילד שלך בצופים
0.745	4.39	46	מהפעילויות בצופים
1.038	4.11	46	מהמידע שאתה מקבל לגבי הפעילויות
0.836	4.52	46	מצוות המדריכים
1.044	4.00	45	מסידורי ההנגשה (השירותים, החצר, חדר הפעולה)
0.865	4.36	44	מהאחריות של הצוות לגבי צרכים רפואיים של הילד שלך בטיול, במחנה ובשהייה מחוץ לבית

נמצא כי שביעות הרצון הכללית של ההורים גבוהה מאוד (ממוצע 4.36; סולם 1-5). ההורים הביעו שביעות רצון מעצם האפשרות של פעילות נוספת ואחרת לילדיהם, מחוץ לבית הספר, הנותנת, בראש ובראשונה, מענה לצורך חברתי. הוריהם של חניכי צמי"ד נתנו את פרשנותם

לתחושת הילדים: "הילד] רצה מאוד לקנות את המדים, מאוד רצה להיות בחוגים, חלק מקבוצה, מרגיש שעושה משהו". "הילדה] בצופים שמחה, מאושרת מבחינה חברתית... להרגיש שייכת, להרגיש רגילה..."

שביעות הרצון קשורה גם לעובדה כי מדובר בארגון נורמטיבי, המיועד לאוכלוסיית ילדים רגילה: "עצם זה שנמצאים ליד חניכים רגילים זה הישג". ההורים שבעי רצון מהפעילויות בצופים (ממוצע 4.39; סולם 1-5). לדבריהם, הצופים פותחים בפני חניכי צמ"ד אפשרויות חדשות לפעילות – פסטיבל, מחנות, מפקד, טקסים, טיולים ועוד. הם סיפרו על אווירה שונה בפעילות בצופים: "הילדים] מרגישים חופשי, אין לחץ". הפעילות עונה לצרכים של הילדים: "בצופים התחושה היא שזורמים יותר עם הילד והצרכים, לא מקובעים". חלק מההורים ייחסו חשיבות לעצם ההשתייכות של ילדיהם לתנועת צופים, בהיותה תנועה מחנכת – "מסגרת עם ערכים". היו שהביעו את רצונם בהגברת הפעילות: "בצופים רק ביום שבת, לא היה אכפת לי שיהיה יותר".

רוב ההורים שבעי רצון מצוות המדריכים (ממוצע 4.52; סולם 1-5); הם מציינים את השקעה והרצינות שלהם ומופתעים מיחסם החם לחניכים ומסובלנותם כלפי ההורים: "יש להם גישה". אחד ההורים כתב על גבי השאלון: "למדריכים שלנו בשבט יעד-ראש"צ – אתם נפלאים ומדהימים ועבודתכם היא דוגמה ומופת לכל אנשי החינוך ומסגרות החינוך השונות, שמתקשות לשלב ילדים וחוששות מכך". אולם היו גם הורים שהביעו חוסר שביעות רצון מהמדריכים: "השנה אין מדריכים טובים... גם בשנה שעברה הייתה מדריכה שלא התעניינה". כתב הורה על גבי השאלון: "השילוב בקבוצה שלנו טעון שיפור משמעותי". ההורים מעוניינים מאוד בהמשך הפעילות של ילדיהם בצופים, וחלקם הביעו דאגה ביחס לחילופי המדריכים בתום שנת הפעילות.

פן נוסף בשביעות הרצון של ההורים קשור בתרומת השילוב בצופים להורים עצמם. לדברי אחת האימהות: "ההתנסות בצופים נתנה ביטחון [להורים] להשתתפות בפעילויות נוספות, לאפשר לו פעילויות נוספות... זה נותן לו הרבה, נותן לנו [ההורים] הרבה". בהקשר זה אמר מרכז באחד השבטים: "ההורים וההוסטל מקבלים, מאוד התרגשו מההופעה [בפסטיבל] – [הם] רואים ש[הילדים] יכולים עוד".

אחת האימהות הסבירה את חשיבות התוכנית עבור ההורים: "הצופים פותרים את הקטע של 'רגשי האשמה', שהיינו יכולים יותר". אם אחרת אמרה: "אני לא יודעת מה אעשה אם לא יהיה צופים... העולם של הילדה מאוד מצומצם". יועצת בית ספר ששוחחנו עמה הוסיפה כי גם "המשפחות מורווחות" מהתוכנית. לצופי צמ"ד תפקיד חשוב גם ביחס להורים,

המבקשים לשפר את איכות החיים של ילדיהם ולתת להם אפשרויות לפעילות מחוץ לבית בהתאם לצורכיהם. לדבריה, משפחות של תלמידים מעוטי יכולת אינן יכולות לאפשר לילדיהם להשתתף בחוג פרטי, ולפיכך ההצטרפות לצופי צמי"ד היא ההזדמנות לפעילות ולמסגרת חברתית מחוץ לבית הספר. מעבר לכך, כאשר הילד בעל הצרכים המיוחדים יוצא מהבית פעם או פעמיים בשבוע, עבור המשפחה זה "אוורור".

ממצאי השאלונים תומכים בממצאי הראיונות והתצפיות (לוח 20, נספח 6). בתפיסת ההורים את המענה שנותן השילוב בצופים לילדיהם בולטת חשיבות הפן החברתי: לא מבודד (ממוצע 4.02; סולם 5-1), חברים (ממוצע 3.91) וחוגים אחר הצהריים (ממוצע 3.91). לעומתם אנשי הקשר מדגישים את המענה האישי-התפתחותי – הכרה בכישרונות (ממוצע 4.44) ועצמאות (ממוצע 4.26).

לצד הממצאים החיוביים חשוב לציין כי במקרים לא מעטים שמענו על הורים שמעורבותם מועטה ועל הורים שאינם מעורבים כלל – הורים שאינם בקשר עם המדריכים והורים שאינם דואגים אפילו לצייד את הילדים במדי חאקי ביום הפעילות. יחסם ומעורבותם של ההורים באים לידי ביטוי גם בתחושת המדריכים: "ההורים – חלק מעורבים וחלק רואים בזה בניביסטר".

מעבר למידת שביעות הרצון של ההורים, החניכים והשבטים ביקשנו לבחון באיזו מידה מושגות מטרות התוכנית ביחס לחניכי צמי"ד¹⁴: תחושת הנאה והפוגה של החניכים מן הפעילות בצופים, פיתוח יכולות לתקשורת חברתית, השתלבות בקבוצה ותחושת שייכות לה, העלאת הדימוי העצמי, הטמעת ערכים ופיתוח רצון ויכולת לתרום לחברה. להלן פירוט ממצאים המתייחסים למטרות אלו.

מטרות ברמה האישית

פורקן, הפוגה והנאה – חניכי צמי"ד מודעים לשוני בין מסגרת בית הספר לבין המסגרת של הצופים. אשת קשר, יועצת בית ספר, אמרה: "הצופים זו מסגרת יותר מאפשרת, המפגש עם המדריכים זה חלק מהיציאה מבית הספר. מרשים לעצמם לעשות בצופים דברים שלא עושים בבית הספר". וגם הורים: "הילד נהנה, מרגיש נוח...".

פיתוח כישורים, קשרים חברתיים ומיומנויות תקשורת – מספרת אמה של דניאלה: "זו השנה הראשונה שדניאלה נמצאת בצופים. היא נמצאת גם בפעילות של עמותת צבים, זו פעילות לילדים כמוה. החלק החשוב ביותר בהליכה הן לצופים והן לעמותה הוא החלק

¹⁴ פרוט מטרות התוכנית ביחס לחניכי צמי"ד ראו נספח 3.

החברתי. דניאלה לומדת במקיף. יש שם כיתה לחינוך מיוחד. בכיתה לומדים ילדים משכונות שונות וילדים מחוץ לעיר, ולכן אין קשר חברתי בין הילדים בשעות אחר הצהריים". ומדברי מדריכי צמי"ד: "ילדה שקיללה ועכשיו לא מקללת בכלל"; "חל שינוי רב בהתנהגות החניכים. חלה התקדמות במהלך הזמן, פחות מתרוצצים, יותר רגועים"; "שיפור רב אצל החניכים בדיבור, בהתנהגות"; "בתחילת השנה היה ילד מופרע, עכשיו הוא משתתף בפעולות"; "ילדה שהייתה מאוד שקטה נפתחה ומתקשרת"; "יש התקדמות ממש גדולה. חניך שלא הקשיב, הלך ממקום למקום, הסתובב, היום בא עם חאקי מלא לפעילות, צועק 'פעולה', מאוד רוצה. חניך [אחר] מאוד בעייתי, עושה מה שבראש שלו. עשינו אתו הסכם – חייב להקשיב. מתוך זה השתנה לטובה, מאוד נהנה, הופיע בהצגה והיה ממש נרגש"; "היו יותר סגורים... יותר שינויים אישיים, יש חניכים שהתפתחו מאוד והגענו ממש לקשר אישי".

רוב (67%) מדריכי ורשגי"ד צמי"ד דיווחו כי במהלך השנה חל שיפור במידה רבה או רבה מאוד בהתנהגות החניכים בפעולות, ועוד 27% ציינו שיפור במידה בינונית (ממוצע 3.86; סולם 1-5). כמו כן דיווחו המדריכים כי חל שיפור בקשרים חברתיים ובכישורים תקשורתיים מחוץ לקבוצה: "חניכי צמי"ד מדברים עם חניכים ו/או מדריכים בשבט". 55% ציינו שיפור במידה רבה או רבה מאוד, 27% – במידה בינונית (ממוצע 3.60; סולם 1-5). תמיכה לדברים ניתן למצוא בתשובות החניכים בשבטים המשלבים צמי"ד: 60% מהם ציינו כי "חניכי צמי"ד מדברים עם חניכים ו/או מדריכים בשבט" במידה רבה או רבה מאוד, ועוד 25% – במידה בינונית (ממוצע 3.72; סולם 1-5).

עצמאות חניכי צמי"ד נתפסת כמדד הגבוה ביותר להצלחת השילוב. העצמאות באה לביטוי בעיקר ביציאה לפעילות מחוץ לשבט; כדברי ראש שבט: "לפני שנתיים הייתה פריצת דרך אצל יעל [חניכת צמי"ד]. פעם ראשונה שיצאה למחנה קיץ של עשרה ימים. היום היא ילדה עצמאית, חברותית, יוצרת קשר עם אנשים אחרים". מדריכי צמי"ד דיווחו על מידה רבה של השתתפות חניכיהם בפעילות מחוץ לשבט (ממוצע 4.19; סולם 1-5). אפשר שמידת העצמאות קשורה בהעלאת הדימוי העצמי והביטחון העצמי של חניכי צמי"ד, שעליה למדנו מהראיונות. אשת קשר, יועצת בית ספר, אמרה: "...רואים בדימוי העצמי – באים עם המדים של הצופים, 'אני משולב במשהו, כמו כולם'... כמו שאר החברה בשכונה"; גם לדברי ההורים ואנשי קשר אחרים הילדים חשים גאווה כשהם הולכים לצופים במדי החאקי (ממוצע 3.43, 3.92, בהתאמה; סולם 1-5) (ראו לוח 5). על חיזוק הביטחון העצמי ניתן היה ללמוד ממדריכי צמי"ד; למשל: "בפעולת 'יום ירוק', בו איגור החליף את המדריך, היה נחמד מאוד... הוא נהנה נורא לקחת אותנו לאן שהוא רוצה ולשחק איתנו משחקים שהוא בחר. בפעולה הזו ראיתי מאוד את השינוי שחל באיגור מתחילת השנה ועד עכשיו. הוא הרבה יותר פתוח עכשיו, והפעולה גרמה לו ליזום, דבר שהוא לא עשה כלל".

חשוב להדגיש כי השגת מטרות ברמה האישית היא אינדיבידואלית ודיפרנציאלית, כפי שעולה מהראיונות ומהתצפיות. השונות ביכולותיהם של חניכי צמי"ד באה לידי ביטוי בהשגת המטרות בצורה ובמידה שונה אצל כל אחד מהם.

מטרות ברמה הקבוצתית

גיבוש הקבוצה והשתלבות בפעילות השבטית – מדריכי צמי"ד ציינו כי במהלך השנה הבחינו בשינויים שחלו אצל חניכי צמי"ד מבחינה חברתית וחברית. 77% דיווחו כי נוצרו קשרי חברות בין החניכים בקבוצה במידה רבה ורבה מאוד, ועוד 15% דיווחו על מידה בינונית (ממוצע 4.02; סולם 1-5). 69% ציינו שיפור במידה רבה ורבה מאוד בשיתוף הפעולה של החניכים בזמן הפעילות, ו- 26% במידה בינונית (ממוצע 3.90; סולם 1-5). על שינוי בתוך הקבוצה ניתן ללמוד מהראיונות עם מדריכי צמי"ד: "החניכים התרגלו אלינו, נפתחו ומדברים יותר. משתפים פעולה יותר גם אתנו וגם עם אחרים בקבוצה", "בתחילת השנה הם התביישו לדבר אחד עם השני, עכשיו הם חברים טובים"; "לי היה מאוד נחמד בפורימון... אלו אותן התחנות כל שנה. חלקן מתאימות לחניכים שלנו וחלקן לא. אבל מה שכן, עשינו תורנות בצוות, בכל פעם מישהו אחר היה עם החניכים כאשר צריך. כשאני הייתי אתם נכנסו לכל התחנות שהם רצו. נתתי להם כיוון ועברנו את זה כגדוד". מהתצפיות ניתן היה ללמוד על ביטויים להשתלבות בפעילות השבט: מפקד 'אור ירוק', ביום הצופה, הוא מפקד ייחודי הכולל החלפת תפקידים – החניכים מחליפים את המדריכים הישירים שלהם וגם את המרכזים הצעירים ומרכז השבט. כולם עמדו במפקד ואז החל טקס החלפת התפקידים. חניך מכל קבוצה החליף את המדריך של הקבוצה והפך מדריך. איגור [צמי"ד] נבחר להחליף את מדריכי צמי"ד, ודן [צמי"ד] נבחר להחליף את רכז ההדרכה. כל החניכים הריעו ומחאו להם כף. כל אחד מן המחליפים קיבל מבעל התפקיד שאותו הוא מחליף את העניבה והכובע החגיגי".

באשר למטרות המתייחסות לקבלת ערכים צופיים והעשרה כללית, נמצאו עדויות שחניכי צמי"ד נחשפים לנושאים חדשים: "לאריאלה טוב בצופים", כך אומרת האם, "היא שמחה לבוא, יוצאת למחנות וטיולים, היא לומדת בצופים הרבה על החברה והמדינה. סיפרה על הטלמי הצהוב ביום השואה ועל רבין ביום הזיכרון שלו". לעומת זאת, לא נמצאו עדויות לפעילויות שבהן חניכי צמי"ד תורמים לאחרים.

ככלל, מדריכי צמי"ד ציינו כי במהלך השנה הבחינו בשינויים לטובה שחלו אצל חניכי צמי"ד מבחינה חברתית וחברית ומבחינה התנהגותית, בהתקדמות בתפקוד החניכים וביכולותיהם כמו גם בדפוסי השתלבותם בקבוצה ובשבט. אולם לא בכל המקרים מדובר בסיפורי הצלחה

או בחוויה חיובית, כפי שעולה משיח המדריכים בפורום האחרון לשנת תשס"ה: "לא קרה כלום במהלך השנה. אני לא יודעת מה להגיד לצוות של שנה הבאה. אני לא מרגישה כאילו עשיתי אתם [חניכי צמי"ד] משהו... " ואחר מוסיף: "את לא היחידה".

תפיסת ההורים ואנשי הקשר את השלכות התוכנית ואת תרומתה לחניכי צמי"ד מוצגת בלוח 5.

לוח 5: ממוצעי תשובות אנשי הקשר וההורים למידת התרומה של השילוב בצופים להתפתחות הילדים מהמוסד החינוכי/הילד שלי בהתאמה (סולם 5-1; 5 – רבה מאוד, 1 – בכלל לא)

אנשי קשר [ילדים מהמוסד החינוכי/ביה"ס שלי]	הורים [לילד שלי]	
2.09	3.18	חל שיפור בהתנהגות של הילד/ים כתוצאה מהפעילות בצופים
2.40	3.13	הילד/ים עצמאיים יותר מאז שהוא/הם בצופים
2.60	3.15	הילד/ים חברותיים יותר מאז שהוא/הם בצופים
3.35	2.93	הילד/ים משתפים אותנו במה שהוא/הם עושה/עושים בצופים
3.92	3.43	הילד/ים חשאים גאווה כשהוא/הם הולכים לצופים במדי החאקי
2.16	2.54	לילד/ים יש יותר חברים מאז שהוא/הם בצופים
2.08	2.20	הילד/ים החלו להשתתף גם בחוגים מחוץ לצופים

מתברר כי ההורים ואנשי הקשר רואים את התרומה הרבה ביותר (ממוצע 3.43, 3.92, בהתאמה) בתחושת הגאווה במדי החאקי, המסמלים את השייכות למסגרת הצופים. הורי צמי"ד, יותר מאנשי הקשר, ראו את תרומתה של הפעילות בצופים בהיות הילדים חברותיים יותר (ממוצע 3.15) ועצמאיים יותר (ממוצע 3.13) מאז שהם בצופים. עם זאת, לדברי רוב ההורים ואנשי הקשר, השילוב בצופים לא תרם לכך שלילדי צמי"ד חברים רבים יותר (ממוצע 2.16, 2.54, בהתאמה) ואף לא תרם להשתתפותם בחוגים נוספים מחוץ לצופים (ממוצע 2.08, 2.20, בהתאמה).

ההורים דיווחו על שיפור בהתנהגות (ממוצע 3.18) ואילו אנשי הקשר, ברובם, כלל לא הבחינו בשיפור או טענו לשיפור במידה מועטה בלבד (ממוצע 2.09). לעומתם, מדריכי צמי"ד ציינו שיפור רב בהתנהגות חניכי צמי"ד (ממוצע 3.86; סולם 5-1). ההסבר להבדלים נעוץ כנראה בנקודת המבט השונה, הן מבחינת המסגרת והן במידת ההיכרות עם החניכים: המדריכים

מתייחסים לשיפור בהתנהגות במסגרת הצופים – תנועת נוער – ומכירים את החניכים תקופה קצרה יחסית (חודשים מספר), ואילו ההורים ואנשי הקשר מכירים את החניכים פרק זמן ממושך ומתייחסים להתנהגות במסגרות שונות מחוץ לצופים.

לסיכום – חניכי צמי"ד מקבלים הזדמנות לבילוי בשעות הפנאי, להתפתחות אישית ולשילוב בחברה הרגילה. בנוסף, שילובם בצופים נותן להורים תחושה טובה, להיות ילדיהם בחברה רגילה, וכן עוזר להם במתן מסגרת פנאי לפעילות אחר הצהריים.

חניכי הצופים

חניכי הצופים בשכב"צ ובשכב"ג, לרבות מדריכי צמי"ד – המשלבים – מוגדרים אף הם אוכלוסיית יעד של התוכנית. ביקשנו ללמוד על השלכות התוכנית ביחס אליהם. מטרות התוכנית לגביהם מופשטות, והן תורגמו בשבטים למדדים המבטאים עמדות ביחס לשילוב ואת אופיו בפועל: היכרות ותקשורת עם חניכי צמי"ד ברמה האישית, שילוב וקשר ברמה הקבוצתית, יחס חיובי לחניכי צמי"ד בשבט, עמדות חיוביות כלפי קשר עם חניכי צמי"ד ואמונה שבעתיד חניכי צמי"ד יהיו משולבים בחברה הרגילה.¹⁵

שילוב כנוכחות

היכרות ותקשורת – המפגשים הפורמליים והבלתי פורמליים בין האוכלוסיות, חניכי צמי"ד וחניכי הצופים, הם האמצעים המאפשרים "חשיפה" ורמות שונות של מודעות, היכרות ולמידה הדדית של האוכלוסיות.

נמצאו הבדלים מובהקים ($P < 0.05$) בין חניכים בשבטים המשלבים צמי"ד לחניכים בשבטים ללא צמי"ד בכל הקשור להסברה ולהיכרות עם תוכנית צמי"ד ועם אוכלוסייתה, כפי שעולה מהלוח הבא.

¹⁵ לפירוט מטרות התוכנית ביחס לחניכי הצופים ראו נספח 3.

**לוח 6: t-test¹⁶ של היגדי הסברה והיכרות עם תוכנית צמי"ד ועם אוכלוסייתה
(סולם 3-1; 1 - כן, 2- לא בטוח, 3 - לא)**

מובהקות	T	ס"ת	ממוצע	N	קבוצות	היגד
0.000	5.309	0.560	1.25	310	חניכים עם צמי"ד	אני יודע למה
		0.771	1.61	125	חניכים ללא צמי"ד	הכוונה במונח "תוכנית צמי"ד" בצופים
0.000	5.654	0.840	1.60	302	חניכים עם צמי"ד	המדריכים בקבוצה שלי הסבירו לנו מה זה צמי"ד
		0.882	2.11	125	חניכים ללא צמי"ד	עברתי השנה פעולות בנושא אנשים עם צרכים מיוחדים
0.000	5.143	0.886	1.74	308	חניכים עם צמי"ד	עברתי השנה פעולות בנושא אנשים עם צרכים מיוחדים
		0.869	2.22	125	חניכים ללא צמי"ד	

P<0.05

מלוח 6 ניתן ללמוד כי קיימים הבדלים מובהקים ($P = 0.000$) בין חניכים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד לחניכים בשבטים ללא קבוצות צמי"ד בכל היגדי ההסברה והיכרות עם תוכנית צמי"ד ועם אוכלוסייתה. חניכים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד יודעים יותר מהי תוכנית צמי"ד, מקבלים יותר הסבר על צמי"ד מהמדריכים ומשתתפים ביותר פעולות בנושא אנשים עם צרכים מיוחדים. ניתן להסיק כי נוכחותם של חניכי צמי"ד בשבט תורמת להיכרות עם התוכנית ולקיומה של פעילות חינוכית-הסברתית לחניכי הצופים.

חלק ניכר ממדריכי צמי"ד ציינו כי החניכים בשבט **מכירים** את חניכי צמי"ד (ממוצע 3.46; סולם 5-1); ואכן, 81% מהחניכים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד דיווחו כי הם מכירים חניכי צמי"ד בשבט, ויותר מכך, 73% ציינו כי **אינם מתרחקים** מחניכי צמי"ד כלל. 80% ציינו כי הם **רוצים לעזור** לחניכי צמי"ד בשבט במידה רבה או רבה מאוד (ממוצע 4.24). 30% מהחניכים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד העידו על עצמם כי הם **מדברים** עם חניכי צמי"ד מדי פעם, 10% באופן קבוע, 13% לעתים קרובות, 23% לעתים רחוקות או בכלל לא (ממוצע 2.66; סולם 5-1). רק 11% טענו כי מגע פיזי עם חניכי צמי"ד אינו נעים להם במידה רבה או רבה מאוד. 52% **אינם נרתעים כלל ממגע פיזי** עם חניכי צמי"ד (ממוצע 1.94).

רוב (88%-93%) חניכי הצופים בשבטים המשלבים צמי"ד ידעו לספר על זמני פעילות חניכי צמי"ד בשבט ועל השתתפותם בפעילות השבט ומחוצה לו. מכאן ניתן להסיק כי נוכחות קבועה של חניכי צמי"ד בפעילות היא משמעותית ויוצרת "נראות" ומודעות אליהם. יתר על כן, נוכחות מתמשכת של חניכי צמי"ד בשבט היא בעלת משמעות מצטברת, הבאה לידי ביטוי בעיקר בקרב חניכי השכב"ג: "חניכים רגילים, היותר גדולים פחות נרתעים כי רגילים. אם

¹⁶ t-test הוא ניתוח סטטיסטי המבצע בדיקת הבדלים בין שתי קבוצות.

חניכים שלנו יפנו לגדולים יותר יתייחסו אליהם. הקטנים יותר נרתעים ומפחדים". אפשר שהגיל ו/או בגרות אף הם משתנים המשפיעים על היחס לחניכי צמי"ד.

שילוב למעשה – פעילות משותפת

על נכונותם של חניכי הצופים לפעילות משותפת ועל השפעתה על חניכי הצופים ניתן ללמוד מהראיונות ומהלוחות הבאים. מדריכים סיפרו: "הקבוצה שמשתלבת אתנו [קבוצת "אחות"], בהתחלה חשבו שאלו ילדים מוזרים ומפחידים, [עכשיו] חושבים אחרת ומסבירים את זה הלאה... עכשיו אומרים לבנות [צמי"ד] שלום ומתייחסים אליהן לא כמו קבוצות אחרות [שלא קיימו פעולות משותפות]".

מהדברים עולה כי פעילות משותפת לקבוצת צמי"ד ולחניכים רגילים מאיצה ומעצבת באופן משמעותי את ההתייחסות החיובית לחניכי צמי"ד: "יש מצב שעוברים בשבט וחניכים אומרים שלום כי עברו אתם פעולה"; "אצל חניכים אחדים [רגילים] רואים יחס נחמד, יש כמה שבאים ומתייחסים יפה. קבוצות אחרות [שלא עברו פעולה משותפת] דיברו אליהם כמו אל ילדים מפגרים, כמו תינוקות"; "אנשים מהשבט, החניכים, ביומיום אתה לא נפתח, יודע שקיים אבל לא מכיר ולא יודע. ברגע שאתה מעביר פעולות עם ילדים רגילים, זה פחות מרתיע לחניכים עצמם, לשכב"ג ולשכב"צ".

ברמת הפעילות הכללית בשבט ובהנהגה חלק ניכר (53%) מהחניכים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד סבור כי חניכי צמי"ד יכולים להשתתף בכל פעילות בשבט ובתנועה, ורובם ככולם (93%) אינם מסכימים לטענה שחניכי צמי"ד מפריעים לפעילות בשבט (ממוצע 1.47; סולם 1-5). יתר על כן, החניכים מתייחסים לחניכי צמי"ד באהדה. 45% מהחניכים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד ציינו כי במפקדים ובאירועים החניכים בשבט מעודדים את חניכי צמי"ד (ממוצע 4.07). סיפר הורה של חניך צמי"ד: "בפסטיבל הילדים הרגילים עודדו, ניגשו אליהם [לחניכי צמי"ד]". כותבת מדריכת צמי"ד: "במעבר הדרגה [החלפת עניבות ביום הצופה] שלנו היה מאוד מרגש. כל חניך זחל בתורו וכל מי שהיה מסביב עודד אותו באופן פרטי. פרגנו להם מאוד. זה היה כיף לראות את חניכי כיתה ט' עומדים ומעודדים את החניכים".

לוח 7 מלמד על נכונות החניכים לשילוב ומצביע על מגמה שלפיה ככל שמדובר בפעילות ממשית יותר וכזו המחייבת את החניך למגע קרוב וקבוע, כך יורדת רמת הנכונות.

לוח 7: ממוצעי עמדות חניכים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד וחניכים בשבטים ללא קבוצות צמי"ד לגבי שילוב ילדים עם צרכים מיוחדים (סולם 1-5)

חניכים ללא צמי"ד	חניכים עם צמי"ד	
3.69	3.60	אני רוצה פעולות משותפות עם חניכי צמי"ד בשבט
3.51	3.15	כדאי לשלב ילדים עם צרכים מיוחדים בקבוצות רגילות בשבט
3.59	3.02	הייתי רוצה שישלבו ילדים עם צרכים מיוחדים בקבוצה שלי בצופים

ממוצעי עמדות החניכים בשבטים ללא קבוצות צמי"ד מעידים על מידה רבה יותר של נכונות לשילוב ילדים עם צרכים מיוחדים בשבט ובקבוצה, בהשוואה לממוצעי תשובות החניכים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד. אפשר כי גישתם של חניכים בשבטים ללא צמי"ד חיובית יותר בשל חוסר ההיכרות עם חניכי צמי"ד בשבט, כך שהדבר פחות מוחשי עבורם ובשלב זה הנו בבחינת רצון טוב בלבד. עם זאת, ניתן לראות בגישתם החיובית תוצאה של תוכנית צמי"ד והשפעתה על מעגלים נוספים בתנועה, מעבר לאלו המצויים במגע ישיר עם חניכי צמי"ד. בנוסף, ייתכן כי מגע משפיע בכיוון של עמדות חיוביות, אך השפעתו אפשרית עד גבול מסוים, כפי שמצאנו לגבי מידה רצויה של מגע פיזי עם חניכי צמי"ד (ראו לוח 21, נספח 6). בקרב חניכים משבטים המשלבים קבוצות צמי"ד ניתן להבחין בהדרגתיות בממוצעי דפוס הקשר הרצוי עם חניכי צמי"ד:

א. אני רוצה פעולות משותפות עם חניכי צמי"ד – פעילות קבוצתית של שילוב זמני במפגש מוגדר, שמעבר לו כל קבוצה שומרת על אופייה וממשיכה בפעולתה העצמאית (ממוצע 3.60).

ב. כדאי לשלב ילדים עם צרכים מיוחדים בקבוצות רגילות – שילוב קבוע המשנה את אופי הקבוצה, אך מדובר בנקיטת עמדה כללית ולא מחייבת באופן אישי (ממוצע 3.15).

ג. רוצה שישלבו ילדים עם צרכים מיוחדים בקבוצה שלי – שילוב קבוע המשנה את אופי הקבוצה הקונקרטי, באופן העשוי להיות בעל השלכות אישיות על הפרט (ממוצע 3.02).

ניתן להסיק כי ככל שהשילוב קבוע יותר וכרוך בהשלכות ברמה האישית, כך יורדת מידת ההסכמה לגביו בקרב חניכי הצופים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד.

עמדות חניכי הצופים ביחס לשילוב חניכי צמי"ד בתנועה

לוח 8 מציג את עמדות חניכי הצופים, בשבטים המשלבים צמי"ד ובשבטים ללא צמי"ד כלפי ילדים עם צרכים מיוחדים ושילובם בצופים. ההבדלים בין הקבוצות ניכרים ברצון לשלב

ילדים עם צרכים מיוחדים בצופים, באופי השילוב והשלכותיו ובמידת הקושי לקיים פעילות כזו.

לוח 8 : t-test של עמדות חניכי צופים כלפי ילדים עם צרכים מיוחדים ושילובם בצופים

מובהקות	T	ס"ת	ממוצע	N	קבוצות	היגד
0.060	-1.889	1.100 1.081	3.77 3.99	303 125	חניכים עם צמי"ד חניכים ללא צמי"ד	ילדים עם צרכים מיוחדים הם ילדים רגילים
0.040	2.057	0.533 0.599	4.77 4.65	303 125	חניכים עם צמי"ד חניכים ללא צמי"ד	חשוב לשלב ילדים עם צרכים מיוחדים בצופים
0.591	0.538	0.741 0.769	4.59 4.55	301 124	חניכים עם צמי"ד חניכים ללא צמי"ד	השילוב בצופים מכין את הילדים עם צרכים מיוחדים להשתלב בחברה
0.304	-1.029	1.052 1.002	3.72 3.83	300 124	חניכים עם צמי"ד חניכים ללא צמי"ד	שילוב ילדים עם צרכים מיוחדים בשבט מכין אותי לחיים
0.003	-2.982	(0.993) (1.133)	3.26 3.59	301 124	חניכים עם צמי"ד חניכים ללא צמי"ד	קשה לקיים פעולה משותפת לקבוצה רגילה ולחניכי צמי"ד
0.500	0.675	1.059 1.210	3.23 3.15	296 124	חניכים עם צמי"ד חניכים ללא צמי"ד	עדיף לילדים עם צרכים מיוחדים להיות בקבוצות נפרדות בשבט
0.000	-3.923	0.755 0.563	4.46 4.76	300 123	חניכים עם צמי"ד חניכים ללא צמי"ד	ילדים עם צרכים מיוחדים נהנים בצופים כמוני
0.292	-1.056	1.294 1.309	2.57 2.72	299 123	חניכים עם צמי"ד חניכים ללא צמי"ד	ילדים עם צרכים מיוחדים אינם יכולים להשתתף בכל פעילות בשבט ובתנועה
0.837	0.206	1.138 1.204	2.44 2.42	299 124	חניכים עם צמי"ד חניכים ללא צמי"ד	עדיף לילדים עם צרכים מיוחדים להיות במסגרות מיוחדות להם
0.000	-4.931	1.095 0.839	3.70 4.25	298 121	חניכים עם צמי"ד חניכים ללא צמי"ד	חניכי צמי"ד מלמדים אותי על שוני בין אנשים
0.001	-3.381	0.976 1.027	3.15 3.51	300 123	חניכים עם צמי"ד חניכים ללא צמי"ד	כדאי לשלב ילדים עם צרכים מיוחדים בקבוצות רגילות בשבט
0.414	-0.818	1.052 0.924	3.60 3.69	299 123	חניכים עם צמי"ד חניכים ללא צמי"ד	אני רוצה פעולות משותפות עם חניכי צמי"ד בשבט

p≤0.05

חניכים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד מסכימים במידה רבה יותר באופן מובהק ($p < 0.05$) שחשוב לשלב ילדים עם צרכים מיוחדים בצופים, בהשוואה לחניכים בשבטים ללא קבוצות צמי"ד. זאת בדומה לטענת שיינין (1990), אשר מצאה כי תלמידים אשר קיימו רמת מגע גבוהה עם תלמידים חריגים גילו עמדות חיוביות יותר.

חניכים בשבטים ללא קבוצות צמי"ד מסכימים במידה רבה יותר באופן מובהק ($p < 0.05$) שכדאי לשלב ילדים עם צרכים מיוחדים בקבוצות רגילות בשבט, זאת אף על פי שהם מסכימים, במידה רבה יותר באופן מובהק ($p = 0.003$), שקשה לקיים פעולה משותפת לקבוצה רגילה ולחניכי צמי"ד. כמו כן מסכימים חניכים אלה שילדים עם צרכים מיוחדים נהנים בצופים כמוהם ומלמדים אותם על שוני בין אנשים, במידה רבה יותר באופן מובהק ($p < 0.05$) בהשוואה לעמדות חניכים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד. בעמדות הנוספות שנבדקו לא נמצא הבדל מובהק בין חניכים בשבטים המשלבים צמי"ד לבין חניכים בשבטים ללא צמי"ד.

ממצאים אלו ניתן להסיק כי חלה הטמעה של תוכנית "שילוב צופי צמי"ד" גם בקרב חניכים בשבטים ללא קבוצות צמי"ד. סביר להניח כי ההטמעה בקרב כלל החניכים היא תולדה של ותק התוכנית, אשר לצד המסר הרעיוני שלה המחלחל בתנועה אפשרה מפגשים מזדמנים ובלתי פורמליים, שעשויים היו להשפיע גם על חניכים בשבטים ללא קבוצות צמי"ד.

בחירת עמדות השותפים לביצוע תוכנית "שילוב צופי צמי"ד" מלמדת כי אופי המפגש עם חניכי צמי"ד והאינטנסיביות שלו הם בעלי משמעות ביחס לעמדות המשלבים.

בקרב חניכים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד נמצאה נכונות רבה לעזור לחניכי צמי"ד בשבט, לצד ממוצעים נמוכים יותר בעמדות הנוגעות במישור המעשי והאישי – שילוב ילדים עם צרכים מיוחדים בקבוצה שלי והדרכת צמי"ד, כמפורט בלוח 9.

לוח 9: ממוצעים והתפלגויות של עמדות חניכים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד לגבי שילוב ילדים עם צרכים מיוחדים (סולם 5-1)

ממוצע (ס"ת)	N	בכלל לא	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאוד	
3.02 (1.151)	253	11%	20%	38%	18%	13%	הייתי רוצה שישלבו ילדים עם צרכים מיוחדים בקבוצה שלי בצופים
2.81 (1.338)	264	18%	28%	25%	12%	17%	הייתי רוצה להיות מדריך צמי"ד
4.24 (0.830)	286	---	3%	17%	34%	46%	אני רוצה לעזור לחניכי צמי"ד בשבט שלי

רוב החניכים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד דיווחו על נכונותם לעזור לחניכי צמי"ד בשבט. שיעור גבוה (80%) מהם רוצים לעזור לחניכי צמי"ד בשבט במידה רבה או רבה מאוד (ממוצע 4.24; סולם 1-5). אולם שיעור נמוך בהרבה (31%) היו רוצים, במידה רבה או רבה מאוד, שישלבו בקבוצתם ילדים עם צרכים מיוחדים, ו-11% אינם מעוניינים בכך כלל (ממוצע 3.02). יתר על כן, רק 29% מעוניינים להיות מדריכי צמי"ד במידה רבה או רבה מאוד ועוד 25% במידה בינונית, 28% מעוניינים במידה מועטה ו-18% אינם מעוניינים כלל (ממוצע 2.81).

מגמה דומה ניכרת גם בקרב עמדות חניכים בשבטים ללא קבוצות צמי"ד, כפי שמעידים נתוני לוח 10.

לוח 10: ממוצעים והתפלגויות של עמדות חניכים בשבטים ללא קבוצות צמי"ד לגבי שילוב ילדים עם צרכים מיוחדים (סולם 1-5)

ממוצע (ס"ת)	N	בכלל לא	במידה מועטה	מתלבט	במידה בינונית	במידה רבה	
4.28 (1.018)	121	2%	5%	12%	24%	57%	אני חושב שגם השבט שלי צריך לשלב חניכים עם צרכים מיוחדים
3.59 (1.165)	116	6%	9%	32%	25%	28%	הייתי רוצה שישלבו ילדים עם צרכים מיוחדים בקבוצה שלי בצופים
3.07 (1.321)	113	17%	16%	27%	23%	17%	הייתי רוצה להיות מדריך צמי"ד

רוב (57%) החניכים בשבטים ללא קבוצות צמי"ד סבורים **שהשבט שלהם צריך להשתתף בתוכנית "שילוב צופי צמי"ד" במידה רבה, ועוד כרבע (24%) במידה בינונית (ממוצע 4.28; סולם 1-5). אולם 28% בלבד רוצים שישלבו בקבוצתם ילדים עם צרכים מיוחדים במידה רבה, ועוד 25% מעוניינים בכך במידה בינונית, כשליש (32%) מתלבטים ו-6% כלל אינם רוצים שישלבו ילדים עם צרכים מיוחדים בקבוצתם (ממוצע 3.59). אולם שיעור נמוך יותר (17%) רוצים להיות **מדריכי צמי"ד** במידה רבה, ושיעור זהה כלל אינם רוצים להיות מדריכי צמי"ד. 23% מעוניינים להיות מדריכי צמי"ד במידה בינונית, 16% במידה מועטה ואחרים (27%) מתלבטים (ממוצע 3.07; סולם 1-5).**

עוד עולה מהממצאים כי ממוצעי העמדות לגבי שילוב חניכי צמי"ד בקבוצה או הדרכתם גבוהים יותר בקרב חניכים בשבטים ללא קבוצות צמי"ד בהשוואה לחניכים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד.

לפיכך נראה כי ברמה הרעיונית הכללית – "השבט צריך לשלב" – המסר של שילוב ילדים עם צרכים מיוחדים וקבלת השונה הטביע את חותמו גם בקרב חניכים בשבטים ללא קבוצות צמי"ד. אולם אפשר שברמת ההצהרה אין מדובר בהשפעה של התוכנית, אלא בביטוי של רצייה חברתית ותקינות פוליטית. זאת לנוכח הממוצעים הנמוכים יותר בעמדות החניכים לגבי שילוב ילדים עם צרכים מיוחדים בקבוצתם ורצונם להדריך חניכי צמי"ד, הנוגעות יותר במישור המעשי והאישי.

מגמות דומות נמצאו גם בהשוואה בין עמדות המרכזים בשבטים המשלבים צמי"ד ובשבטים ללא צמי"ד (לוח 22, נספח 6). עמדות המרכזים בשבטים ללא קבוצות צמי"ד ביחס להשלכות השילוב על חניכי צמי"ד כמו גם עליהם עצמם נבדלות באופן מובהק ($p < .05$) מעמדות המרכזים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד. מרכזים ללא קבוצות צמי"ד מסכימים יותר לכך שהשילוב מכין ילדים עם צרכים מיוחדים להשתלב בחברה ושחניכי צמי"ד מלמדים אותם על שוני בין אנשים. באשר לעמדות בדבר חשיבות השילוב ואופיו – קבוצות נפרדות לחניכי צמי"ד והשתתפותם בכל פעילות – לא נמצאו הבדלים מובהקים בין הקבוצות. סביר להניח כי עמדות מרכזים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד, בדומה לעמדות החניכים בשבטים אלה, מתונות יותר לאור ניסיונם בפועל. מכאן ניתן להסיק כי המפגש עם חניכי צמי"ד והניסיון של חניכים ומרכזים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד ממתנים את עמדותיהם ואת ציפיותיהם.

מדריכי/רשגי"די צמי"ד הם קבוצה ייחודית בקרב חניכי השכבה הבוגרת. להם המפגש הקבוע והאינטנסיבי ביותר עם חניכי צמי"ד. מדריכי ורשגי"די צמי"ד הם החוליה המחברת מבחינה מעשית בין הפן המקצועי (חינוך מיוחד) לפן התנועתי-צופי – הם הופכים את צמי"ד לצופים. למדריכים מגע אינטנסיבי עם חניכי צמי"ד ועם ההורים, ועם זאת הם גם חניכי צופים בשכב"ג, ובהקשר של השלכות תוכנית צמי"ד ניתן לראות בהם קבוצה ייחודית של חניכי צופים.

לוח 11 מציג את עמדות המדריכים וראשי הגדודים של קבוצות חניכי צמי"ד בהשוואה לעמדות חניכים עם וללא צמי"ד. מדריכי ורשגי"די צמי"ד חושבים כי חשוב לשלב ילדים עם צרכים מיוחדים בצופים (4.84 מתוך 5), שהמגע עם חניכי צמי"ד מלמד אותם על השוני בין אנשים (4.31) ושהשילוב מכין את חניכי צמי"ד ואת מדריכי צמי"ד לחיים (4.02).

בראיונות מעידים המדריכים על עצמם שהתוכנית השפיעה על התפתחותם האישית. הם מספרים שלמדו על עצמם, פיתחו סבלנות ומקצועיות בהדרכה כמו גם תחושת מסוגלות לעבוד עם אוכלוסייה זו, ומדווחים על תחושת של סיפוק והנאה מהדרכתה.

לוח 11: ניתוח שונות חד-כיווני של עמדות חניכי צופים ומדריכי/רשגי"די צמי"ד כלפי השילוב של ילדים עם צרכים מיוחדים והשלכותיו

מובהקות	df	F	סטיית תקן	ממוצע	N	קבוצות	היגד
0.022	2	3.860	0.502	4.84	102	מדריכי צמי"ד*	חשוב לשלב
			0.533	4.77	303	חניכים עם צמי"ד	ילדים עם צרכים
			0.547	4.65	125	חניכים ללא צמי"ד	מיוחדים בצופים
0.766	2	0.266	0.699	4.54	102	מדריכי צמי"ד	השילוב בצופים
			0.741	4.59	301	חניכים עם צמי"ד	מכין את הילדים
			0.769	4.55	124	חניכים ללא צמי"ד	עם צרכים מיוחדים להשתלב בחברה
0.031	2	3.496	0.879	4.02	102	מדריכי צמי"ד	שילוב ילדים עם צרכים מיוחדים בשבט מכין אותי לחיים
			1.052	3.72	300	חניכים עם צמי"ד	
			1.002	3.83	124	חניכים ללא צמי"ד	
0.776	2	0.254	0.784	3.20	103	מדריכי צמי"ד	עדיף לילדים עם צרכים מיוחדים להיות בקבוצות נפרדות בשבט
			1.059	3.23	296	חניכים עם צמי"ד	
			1.210	3.15	124	חניכים ללא צמי"ד	
0.000	2	21.957	0.780	4.31	103	מדריכי צמי"ד	חניכי צמי"ד מלמדים אותי על שוני בין אנשים
			1.095	3.70	298	חניכים עם צמי"ד	
			0.839	4.25	121	חניכים ללא צמי"ד	
0.000	2	9.091	1.059	3.00	99	מדריכי צמי"ד	קשה לקיים פעולה משתפת לקבוצה רגילה ולחניכי צמי"ד
			0.993	3.26	301	חניכים עם צמי"ד	
			1.133	3.59	124	חניכים ללא צמי"ד	

$p \leq 0.05$

* מדריכי צמי"ד – הכוונה למדריכי ורשגי"די צמי"ד.

נמצאו הבדלים מובהקים, המוצגים בלוח 11, בין עמדותיהם של מדריכי צמי"ד, של חניכים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד ושל חניכים ללא קבוצות צמי"ד ביחס לחשיבות השילוב, להשלכותיו עליהם עצמם – המשלבים – ולמידת הקושי בפעולה משותפת. על פי מבחן שֶׁפֶה, מקור ההבדלים בחניכים עם וללא צמי"ד, ומכאן שעמדות מדריכי צמי"ד אינן נבדלות באופן משמעותי מאלו של חניכי הצופים ככלל. אולם מהראיונות עם מדריכי צמי"ד ניתן היה ללמוד על השלכות ייחודיות ומשמעותיות של השילוב בכלל ושל הדרכת קבוצת צמי"ד בפרט. מדריכי צמי"ד העידו על תרומת ההדרכה להתפתחותם האישית: "ההורים אומרים

שהשתניתי, פיתחתי יותר סבלנות"; "למדתי על עצמי. זה נותן כוח ומכניס לפרופורציות את הקשיים שלי. זה נותן לי להעריך את הדברים שיש לי"; "נפתחים לאוכלוסייה שלא הייתי נפתחת אליה, מכירה אוכלוסייה שלא הייתי מכירה בחיים וגם ממש נהנית איתם"; "[אני] מדריכה ילדים לא רגילים, אתגר, התנסות שונה בדברים. לראות צד אחר של הסביבה שלא ראיתי ולא התנסיתי קודם"; "בתור מדריכה את מרוויחה ללמוד איך להיות סובלני ובן אדם". דברים ברוח זו נשמעו גם ממקורות נוספים – מרכז שבט: "למדריכים נותן סבלנות, סובלנות...". גם הוריהם של חניכי צמי"ד התייחסו לתרומת הדרכת צמי"ד למדריכים; לדברי אחת האימהות: "המדריכים מקבלים הרבה... המדריכים מרוויחים יותר מהילדים מהדרכת צמי"ד". מעבר להתפתחות ברמה האישית סיפרו המדריכים גם על התפתחות מקצועית – **התמקצעות**: "אני מרגישה יותר מקצועית גם מבחינת הידע על סוגי המוגבלויות וגם יכולת להתמודד עם זה. גם אחרי ההדרכה בכיתה י' הרגשתי מדריכה. אבל כאן זה ברמה אחרת". מבחינת מטרות התוכנית ניתן לומר כי הן הושגו במידה רבה מאוד בקרב מדריכי צמי"ד בכל האמור לגבי **הכרה וקבלת השונה**: "אם עד עכשיו הייתי סגורה לאוכלוסייה שלמה, עכשיו אני ממש לא. ביטלתי את הרתיעה מפני השונה, עכשיו אני יודעת לעבוד אתם. אני יודעת מה עובר להם בראש. ברגע שאת מכירה את יודעת מאיפה זה מגיע"; "רק לפני חודש הרגשתי כמה זה חזק. את מרגישה אותם כמו אחים. כאילו, כאלה הם נולדו, זה לא נראה לי משמעותי". זאת ועוד, לדברי המדריכים הדרכת צמי"ד מלווה ב**סיפוק ובהנאה**: "מרגישים כיף. יותר מספק מהדרכה רגילה כי צריך אותך"; "ידעתי שזה סבבה ואני אקבל ואתן. אבל לא ידעתי שזה יהיה כל כך"; "זה מדהים המשובים שלהם. כל דבר שאת נותנת הם מודים ומשיבים אהבה. מחבקת, מנשקת, מלאה מדבקות. יש לי מגירה מלאה מהמכתבים שלהם". רוב רובם (94%) של מדריכי ורשג"די צמי"ד מסכימים ומסכימים בהחלט להיגד שלפיו הם תורמים לחניכי צמי"ד (ממוצע 4.36; סולם 1-5). מעבר לכך, 91% מהם מסכימים ומסכימים בהחלט להיגד "אני נהנה להדריך חניכי צמי"ד בצופים" (ממוצע 4.53) ו-87% ציינו כי נעים להם להיות עם חניכי צמי"ד בפעילות (ממוצע 4.33).

לסיכום ניתן לומר שמטרות התוכנית ביחס לחניכי הצופים – לראות כל אדם בצלם, מיתון חשיבה סטריאוטיפית ורצון לעשות למען אנשים עם צרכים מיוחדים – הושגו ברמה טובה. ביחס למטרה לעשות עם אנשים עם צרכים מיוחדים, כאן הציבו חניכי הצופים גבולות לשילוב המכוון למודל השילוב מערכתי, דרך הסתייגויות משילוב חניכי צמי"ד בקבוצה שלהם, מפעילות משותפת אתם ומהדרכה של קבוצות צמי"ד.

תנועת הצופים

השלכותיה של תוכנית "שילוב צופי צמי"ד" על תנועת הצופים באו לידי ביטוי בה**טמעתה** בקרב מרכזי השבטים, ההנהגות ואנשי מטה התנועה, הנחשפים לתוכנית ברמות שונות של

קבלת החלטות ויישום. במהלך השנים ניכר שינוי ביחסם לתוכנית ולצוותה, בין אם כחלק מהתקדמות התהליך של החדרת שינוי לתנועה ובין אם בעקבות שינוי עמדות או התנסות וחוויית אישיות. התמורות ברמה ההנהגתית והתנועתית מעידות על תהליך ממושך של הטמעת התוכנית, דבר הבא לידי ביטוי בהיבטים הערכיים ובהיבטים המבניים-ארגוניים. עדות להטמעה רעיונית – המסר – מצאנו ביום צמי"ד תנועתי (אנשי ההנהגות ובעלי התפקידים במטה הצופים) שהתקיים בקיץ תשס"ז, ובו אמר האחראי על תוכנית צמי"ד בתנועה: "תנועת הצופים עושה שילוב! בעבר דובר על 'קבלת השונה', היום יש שינוי ומדובר על לעשות שילוב". זוהי אמירה ברורה של מטה הצופים, המבטאת את ההיבט הערכי של התוכנית. המשמעות היא שתוכנית "שילוב צופי צמי"ד" משתלבת בתפיסה הערכית של הצופים, ומכאן שייכותה לערכי התנועה. מבחינה מעשית המסר מצביע על היעד שאליו חותרת התנועה, גם אם ברמת ההנהגות והשבטים ישנם לבטים ואי-הסכמות. ביום צמי"ד התנועתי ניתן היה ללמוד על התפיסות השונות של בעלי התפקידים ואנשי ההנהגות: "אני שונא שזה [צמי"ד] מרגש אותי – זה אומר שזה מיוחד, אני רוצה שזה יהיה רגיל, שיהיו חלק מהאוכלוסייה"; "המטרה היא לתת לילדי צמי"ד הזדמנות וגם לתת לחניכי צופים, עושה שינוי לילדים בשבת, זה ערך מוסף". עם זאת נשמעו גם קולות אחרים: "המחלקות השונות, כמו... וצמי"ד מפריעות לפעילות הרגילה של ההנהגות... לא נוותר על חניכי שכבה בוגרת בגלל פעילות מיוחדת".

בחינת תפיסתן של מטרות הדרכת צמי"ד מלמדת על שונות בקרב מרכזים, מדריכי צמי"ד ואנשי הקשר ביחס לסוגיה זו. מלוח 12 עולה כי המדריכים והמרכזים בשבטים המשלבים צמי"ד רואים בפיתוח האישי של כל חניך את המטרה החשובה ביותר בהדרכת צמי"ד (ממוצע 1.86, 1.99, בהתאמה). לעומתם מרכזים בשבטים ללא צמי"ד ואנשי הקשר רואים בשילוב בחברה את המטרה החשובה ביותר (ממוצע 1.90, 1.68, בהתאמה).

לוח 12: ממוצעי דירוג מטרות הדרכת צמי"ד על ידי מדריכי צמי"ד, מרכזים עם וללא צמי"ד ואנשי קשר (סולם 1-4; 1 – חשוב ביותר, 4 – הכי פחות חשוב)

מטרה	מדריכי ורשגי"די צמי"ד	מרכזים עם צמי"ד	מרכזים ללא צמי"ד	איש קשר
פיתוח אישי של כל חניך	1.86	1.99	2.02	2.18
שילוב בצופים	2.72	2.82	3.06	2.63
שילוב בחברה	2.14	2.23	1.90	1.68
מפגש של חניכי הצופים עם חניכים עם צרכים מיוחדים	3.13	2.81	2.88	2.14

המטרה המתייחסת לתהליך החינוכי של חניכי הצופים – המפגש בין חניכי הצופים לבין חניכי צמ"ד – היא הפחות חשובה בעיני מדריכי צמ"ד (ממוצע 3.13 ; סולם 1-4). בעיני המרכזים, בשבטים עם וללא צמ"ד, ואנשי הקשר, שילוב בצופים הוא המטרה הפחות חשובה. ייתכן שההתייחסות השונה נובעת ממידת המעורבות השונה של בעלי התפקידים בשילוב חניכי צמ"ד בצופים (להתייחסות להבדלים בין קבוצות המשיבים ראו לוח 18 ולוח 19, נספח 6).

מנקודת מבט ארגונית, הטמעת התוכנית באה לידי ביטוי בהשתלבותה בשגרת החיים התנועתית, באמצעות מיסודה במבנה הארגוני של התנועה. בתשס"ו הוקמה מחלקת צמ"ד, והעומדת בראשה שולבה בפורומים המרכזיים של מקבלי ההחלטות בצופים. חלה התייחסות בהיקף כוח האדם במחלקה ובדפוסי הליווי וההנחה, קרי מתן ייעוץ מקצועי-צופי בהנהגות ובשבטים, וכן מונתה יו"ר צמ"ד (דרג מתנדב). עדות לשינוי ולהטמעת התוכנית בתנועה ניתן לראות בשילוב נושא צמ"ד בתחקירים הנערכים בהנהגות דרך קבע לקראת מפעלים הנהגתיים. מכאן ניתן להסיק על התייחסות לצמ"ד כחלק משגרת העבודה, כפי שניתן ללמוד מהודעת רכז הבטיחות בצופים, בפורום צמ"ד באינטרנט: "טיולים הם חלק בלתי נפרד מהליו"ז השבטי. כאשר קבוצות צמ"ד יוצאות לפעילות לא תמיד השבט לוקח זאת בחשבון. מצורף טופס מבדק מוכנות ליציאת חניכי צמ"ד לטיול. הטופס נכתב על ידי רכז הבטיחות עם מחלקת צמ"ד". היבט נוסף של הטמעת התוכנית מתבטא בנושא התקציב. עד תשס"ו הייתה שאלת המימון שאלה קיומית, לאור העובדה שראשי התנועה הציגו את תוכנית צמ"ד כתוכנית ייחודית חוץ-תקציבית בצופים. רוב התקציב התבסס על מקורות חיצוניים ורק חלק קטן הגיע מהתקציב השוטף של התנועה. מיסודה של תוכנית "שילוב צופי צמ"ד" בא לידי ביטוי גם בשינוי גישתם של ראשי התנועה ביחס לתקציבה. מטה התנועה החליט שתוכנית צמ"ד היא תוכנית תנועתית, ולפיכך היא חלק משגרת הפעילות בצופים ואינה תלויה בגיוס כספים ייעודיים. עם זאת נמשך השימוש בפרסום התוכנית לצורך גיוס משאבים לתנועה.

סיכום

הטמעת התוכנית ברמה התנועתית באה לידי ביטוי בהיבטים רעיוניים וארגוניים. בעבר דובר בצופים על קבלת השונה – היום מדברים על שילוב. המשמעות היא שתוכנית שילוב חניכי צמ"ד בתנועה הצופים היא חלק מהתפיסה הערכית של התנועה. מבחינה מעשית, המסר מצביע על היעד שאליו חותרת התנועה. מבחינה ארגונית, התוכנית שולבה במבנה התנועה ותקציבה, כמו גם במערך הפעילות וההדרכה. ברמת מטרות הדרכת צמ"ד, ניכרת שונות בין בעלי התפקידים בשטח במידת החשיבות שהם מייחסים להן. יש הרואים בפיתוח האישי של חניכי צמ"ד את המטרה החשובה ביותר, בעוד אחרים רואים את המטרה החשובה ביותר בשילוב בחברה. כמו כן, יש הרואים במפגש בין חניכי הצופים לחניכי צמ"ד את המטרה

בעלת החשיבות הפחותה ביותר, ואילו אחרים רואים בשילוב בצופים את המטרה הפחות חשובה. ככלל, ניכר שבעלי התפקידים השונים שמים את הדגש בהשגת המטרות ביחס לחניכי צמי"ד ופחות בהשגת המטרות ביחס לחניכי הצופים.

סיכום והמלצות

הדוח שלהלן מסכם שתי שנות מחקר מעצב שליווה את תהליך מיסודה של תוכנית "שילוב צופי צמי"ד", מתוכנית חלקית וספונטנית לתוכנית שהיא חלק מהמערך הקבוע של תנועת הצופים. המחקר בחן שלוש סוגיות מרכזיות: הטמעת תוכנית צמי"ד בתנועת הצופים, שילוב חניכי צמי"ד בתנועה והשלכות השילוב על המשולבים והמשלבים. אמנם הטמעת התוכנית טרם הושלמה, אולם התוכנית פתחה דרך ברורה למעוניינים ללכת בעקבותיה ולשלב חניכי צמי"ד בפעילויות הפנאי יחד עם חניכים רגילים.

בבסיס התוכנית הכתובה, תוכנית "שילוב צופי צמי"ד", מונח חזון לתיקון חברתי שלפיו אנשים עם צרכים מיוחדים יהיו משולבים בחברה, יממשו את הפוטנציאל הטמון בהם ויצאו מבידודם החברתי. על מנת שילדים עם צרכים מיוחדים יוכלו למצות את הפוטנציאל הטמון בהם, יש צורך להבטיח סביבה תומכת ומקבלת שבה יוכלו לחוות יחסי גומלין חיוביים עם בני גילם ולפתח חברויות משמעותיות (Simeonsson, Carlson, Huntington, Mcmillen & Brent, 2001). אינטגרציה חיובית עם ילדים רגילים הנה מרכיב חשוב ביותר במעבר מוצלח אל עולם המבוגרים (Parker & Acher, 1987).

יישום החזון מעלה את השאלה בדבר מודל השילוב הרצוי והתבחינים לקביעתו. התשובה בחינוך הפורמלי כמו גם בתנועת הצופים היא שהתבחין למודל השילוב האופטימלי הוא התאמתו למשולבים ולמשלבים, באופן ששני הצדדים יפיקו מהשילוב את המיטב. מבחינה מעשית המשמעות היא קבלת החלטות ביחס לשאלות: את מי לשלב? איך לשלב את חניכי צמי"ד – מודל שילוב מערכתי (בקבוצות נפרדות) או מודל שילוב מלא (בקבוצות החניכים הרגילות)? מה מידת הפעילות המשותפת שיש לקיים ומה אופייה? באילו דרכים יש לענות על הצרכים של חניכי צמי"ד? ומהם התנאים הדרושים להצלחת השילוב?

התשובה שהתגבשה בתנועת הצופים במהלך חמש השנים להפעלת התוכנית ברמה הארצית היא שלא כל הילדים עם הצרכים המיוחדים ישולבו, אלא רק אלה שהם עצמאיים במידה מספקת על פי הקריטריונים שהגדירו אנשי המקצוע. חניכי צמי"ד ישולבו בקבוצות נפרדות, ובדרך כלל גם בגודלים נפרדים – על פי המודל המערכתי. אולם הם ישולבו בכל הפעילויות ברמת השבט וההנהגות, ופעילות קבוצת צמי"ד תהיה דומה ככל האפשר לזו של קבוצות חניכי הצופים.

תוכנית "שילוב צופי צמי"ד" נכתבה בהנחייתם של אנשי מקצוע מתחום החינוך המיוחד, ממכון טראמפ, ועוסקת באופן השילוב של ילדים עם צרכים מיוחדים ובמטרותיו. המודל המנחה בתוכנית הוא שילוב מערכתי, כלומר קבוצות נפרדות של חניכי צמי"ד במסגרת נורמטיבית – שבט צופים. התוכנית עוסקת באופן כללי בלבד בשילוב ילדים עם צרכים מיוחדים בקבוצות רגילות ובמטרות השילוב ביחס לחניכי הצופים. התוכנית חסרה את הפן התנועתי – השתלבות במבנה הארגוני, הטמעת התוכנית בתוכניות ההדרכה, הכשרת כל בעלי התפקידים והגדרת התפקידים באופן שיכלול את שילוב צמי"ד, הקצאת תקציבים וכוח אדם.

הטמעת תוכנית צמי"ד בתנועת הצופים

במהלך השנתיים שבהן ליווינו את הפעילות השכילה תנועת הצופים להפוך את תוכנית "שילוב צופי צמי"ד" לתוכנית תנועתית מבלי לאבד את הפן המקצועי, ולשלב במבנה הארגוני-תפעולי ובמערך ההדרכה. מרכזי ההנהגות ואנשי המטה נחשפו לתוכנית ברמות שונות של קבלת החלטות ויישומן. במהלך הזמן ניכר שינוי לטובה ביחס לתוכנית ולצוותה. מבחינה ערכית התוכנית הפכה מתוכנית חיצונית לתנועה לתוכנית של התנועה ומתוכנית המחנכת לקבלת השונה לתוכנית המשלבת בין האוכלוסיות. המשמעות היא שהתוכנית משתלבת בתפיסה הערכית של הצופים ומסמנת את היעד שחותרים אליו. הטמעת התוכנית בשגרת הפעילות התנועתית חייבה את מיסודה במבנה הארגוני של התנועה. הוקמה מחלקת צמי"ד, והעומדת בראשה שולבה בפורומים של מקבלי החלטות. חלה התייחסות בהיקף כוח האדם ובדפוסי הליווי וההנחיה המקצועית, והתוכנית שולבה במידה רבה במערך ההדרכה השוטף. תמורות אלה מעידות על הטמעת התוכנית הן בהיבטים הערכיים והן בהיבטים המבניים.

שילוב חניכי צמי"ד

שילוב חניכי צמי"ד בתנועה מיושם, באופן כללי, על פי התוכנית הכתובה של מכון טראמפ: גיוס החניכים על בסיס קריטריונים וארגונים בקבוצות נפרדות, תוך הקפדה על פעילות זהה לזו של קבוצות רגילות, בהתאמה הנדרשת (עקרון הנורמליזציה והשוויון); זהות בלבוש, במועדי הפעולות ובמקום והשתתפות בכל הפעילות השבטית והתנועתית. שילוב במודל מערכתי היוצר נוכחות והשתתפות בקבוצות צמי"ד מאפשר נראות בשבט וחיפה של חניכי צמי"ד לחניכי הצופים ולהפך. אולם השתתפות חניכי צמי"ד בתנועה מוגבלת לשכבה הצעירה, ובכל המסגרות יש מעט פעולות משותפות בין קבוצות צמי"ד לקבוצות רגילות ומעבר של חניכי צמי"ד בודדים בלבד מקבוצות צמי"ד לשילוב הפרטני. עם זאת, אופן השילוב מזמן לחניכי צמי"ד אפשרות להתפתחות אישית לעבר יתר עצמאות, תחושה של השתייכות למערכת נורמטיבית, יציאה מן הבידוד והבידודות ופיתוח מיומנויות חברתיות. לעומת זאת, מודל השילוב המערכתי – קבוצות נפרדות – מצמצם את האפשרות ליצירת

חברויות בין ילדי צמי"ד לחניכים רגילים, דבר החשוב להתפתחותם לקראת היותם בוגרים המשתלבים בחברה הנורמטיבית. מודל שילוב זה מונע גם מחניכי הצופים ליצור יחסים "נורמליים" עם חניכי צמי"ד, להכירם ובעקבות זאת לא רק לשנות עמדות כלפי השונה ולהיות מוכנים לעזור לשונה אלא גם להיות מוכנים לעשות עם השונה.

העיקרון שהנחה את כותבי התוכנית ואת מפעיליה הוא שהשילוב צריך להתאים למשולבים ולמשלבים כאחד, והוא תלוי במוכנות המשולבים כמו גם בנכונות המשלבים. בהקשר לכך נראה שישנה הסכמה רחבה הן ביחס לרצון לשלב את חניכי צמי"ד בתנועה והן ביחס לגבולות השילוב – קבוצות נפרדות המשולבות בכל רמות הפעילות השבטית והתנועתית.

הנחנו כי חניכי צמי"ד יאלצו להתמודד עם קשיים כתוצאה משילובם בפעילות הצופים, אולם בסיומו של תהליך ההערכה של תוכנית "שילוב צופי צמי"ד" ניתן לומר כי הקשיים שאיתרנו נוגעים בעיקר למשלבים. ההסבר לכך נובע, בראש ובראשונה, מהקושי באיסוף נתונים מחניכי צמי"ד באופן ישיר. אולם מעבר לכך סביר להניח כי זו תוצאה של מיון טבעי הנעשה על ידי תהליך בחירת החניכים כמו גם האפשרות לעזוב את התנועה בכל עת. בשל שני מנגנונים אלו ילדים עם צרכים מיוחדים המתקשים להשתלב כנראה אינם נוטלים חלק בתוכנית. לפיכך ניתן לשער כי אוכלוסיית צמי"ד כוללת חניכים ברמת תפקוד סבירה ומידה גבוהה יחסית של עצמאות, המאפשרת להם להסתגל. יתר על כן, עקרון ההתאמה, המודגש בתוכנית ובביצועה, מספק, כפי הנראה, מענה הולם לקשיים צפויים וקיימים של חניכי צמי"ד. בנוסף, מכיוון שמדובר בילדים עם צרכים מיוחדים, הציפייה היא כי המשלבים הם אלו שיתמודדו עם הקשיים הכרוכים בהפעלת התוכנית.

הקשיים ביישום התוכנית מוגדרים כנקודות חולשה שבהן יש למקד את המאמץ לשיפור. נקודות החולשה מתייחסות לשלושה נושאים: (1) העדר תוכנית הכשרה וליווי של השילוב הפרטני; (2) העדר תוכנית עבודה חינוכית עם חניכי הצופים בנושא השילוב וקבלת השונה; (3) יישום התוכנית בחלק מן השבטים בלבד. בנושא האחרון מציין המחקר גורמים שונים המקשים את ההשתתפות בתוכנית: שונות בין ההנהגות והשבטים, מחסור בתקציב, קושי בהדרכת צמי"ד, מחסור במדריכים, הצורך בהנגשה ובהסעות, עומס יתר, חוסר ידע וחוסר בהירות של תפקיד המרכזים ביחס לצמי"ד, מגבלות בשילוב חניכי צמי"ד בשכבה הבוגרת ומחזור הדרכה חד-שנתי.

מודל השילוב המערכתי, העומד בבסיס התוכנית, מגביל ומצמצם את הפעילות המשותפת בין המשלבים למשולבים. ייתכן שזו דווקא נקודת חוזק בתוכנית, מכיוון שזו המידה הנכונה לשילוב חניכי צמי"ד, כך שיתקבלו בברכה על ידי חניכי הצופים ויקבלו מענה הולם לצורכיהם תוך כדי שילובם בפעילות השבטית והתנועתית. הדבר אף מאפשר תחושת שליטה וביטחון,

למחלקת צמי"ד ולתנועה בכלל, בשל האחריות הכרוכה בשילוב חניכי צמי"ד. אולם ייתכן כי זה רק שלב ברצף של שילוב ילדים עם צרכים מיוחדים בתנועה. עם זאת, יש לתת את הדעת לכך שמודל השילוב המערכתי מגביל את ההיכרות ואת שיתוף הפעולה בין חניכי הצופים לחניכי צמי"ד. עובדה זו עשויה לפגום ביכולת ההשתלבות של חניכי צמי"ד כבוגרים בחברה, להגביל את ההשפעה החינוכית של חניכי הצופים ולשמר הפרדה בין האוכלוסיות בכל הנוגע לפעילות פנאי.

השלכותיה של תוכנית "שילוב צופי צמי"ד"

בחינת השלכותיה של תוכנית "שילוב צופי צמי"ד" אל מול מטרותיה מלמדת על השגת המטרות במידה רבה. ניכרת חתירה למתן הזדמנות שווה לאנשים בעלי נכויות לממש את זכותם לפעילות פנאי משלבת, הטומנת בחובה הנאה וחינוך לערכים צופיים. השאיפה למתן חינוך ערכי לקבלת השונה לכלל חניכי הצופים, אף על פי שאינה מקבלת ביטוי מספיק בביצוע, השיגה מטרה אחת באופן ברור – חניכי הצופים, בשבטים עם וללא צמי"ד, קיבלו את המסר ששילוב חניכי צמי"ד בצופים הוא מעשה ראוי.

חניכי צמי"ד – ככלל, הושגו המטרות ברמה האישית והקבוצתית, יושמו עקרונות הפעולה, והביצוע עומד בכל המדדים המשמשים כנורמות מקובלות בתנועה. הדברים נכונים, לכל הפחות, לגבי החניכים המשולבים בתנועה. יש להניח שהאחרים שניסו ועזבו השיגו את המטרות במידה פחותה. עם זאת, חשוב לציין כי הישגיו של חניך צמי"ד תלויים ביכולותיו הוא ואינם דומים להישגים של חניך אחר. תנועת הצופים מוציאה את חניכי צמי"ד מבידודם ונותנת מענה לצורכיהם החברתיים. חניכי צמי"ד זוכים להפוגה ולהנאה מהפעולות הצופיות, מטיולים, ממחנות ומהאפשרות למפגש עם אנשים רגילים. ניתן להניח כי החניכים חווים התפתחות ברמה האישית הבאה לידי ביטוי בשינוי בהתנהגות: שיתוף פעולה רב יותר של החניכים בזמן הפעולה, הקשבה, השתתפות, קשרים חבריים ויתר פתיחות בקבוצה ומחוצה לה – מדברים עם חניכים רגילים. החניכים לומדים "התנהגות רגילה" ומפתחים, עם הזמן, מידה של עצמאות המאפשרת להם להשתתף יותר בפעילויות בשבט ומחוצה לו. השייכות למסגרת רגילה תורמת להעלאת הדימוי העצמי ותחושת הגאווה – הוא "כמו כולם", "הוא משהו" – וההשתתפות מעשירה ומגוונת את תחומי העניין ואת המעגל החברתי. עדויות להשגת המטרות הן מספר חניכי צמי"ד, שביעות רצונם מהפעילות, התמדה לאורך זמן בחברות בתנועה, השתתפות באירועים בשבט, יציאה למחנות הקיץ ולטיולי התנועה ושביעות הרצון של הורי צמי"ד.

חניכי הצופים – בקרב חניכים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד הושגו, במידה רבה, היעדים של היכרות בין-אישית וקבוצתית, יחס חיובי לחניכים ואמונה שבעתיד ישתלבו

חניכים עם צרכים מיוחדים בחברה הרגילה. יתר על כן, רוב החניכים בתנועה הפנימו את המסר שלפיו השבט צריך לשלב חניכי צמי"ד בשורותיו. חניכים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד יודעים יותר על התוכנית, מקבלים יותר הסבר עליה ומשתתפים בפעילות רבה יותר בנושא, בהשוואה לחניכים בשבטים ללא צמי"ד. חניכים אלה מכירים חניכי צמי"ד, אינם מתרחקים מהם ורוצים לעזור להם. עם זאת קיים גבול ברור למידת הקרבה הרצויה – פעילות משותפת עם קבוצת צמי"ד מדי פעם. לחניכים בשבטים ללא צמי"ד עמדות חיוביות יותר לגבי השילוב. הם מציבים פחות גבולות לשילוב ומעוניינים יותר בשילוב חניכי צמי"ד בקבוצתם. סביר כי עמדותיהם קשורות לחוסר היכרות ולהתייחסות לרעיון מופשט שלא התנסו בו. ההתנסות בפעילות משותפת עם קבוצת צמי"ד מעצבת את עמדות חניכי הצופים, מצמצמת חששות, מטשטשת סטריאוטיפים ועוזרת לחניכים לראות את חניכי צמי"ד כפי שהם. אופי הפעילות משפיע אף הוא על מידת הצלחת השילוב. לדברי מקדוגל ושותפיו (McDougall et al., 2004), ככל שהמטלות תחרותיות פחות, עמדות הילדים הרגילים כלפי ילדים עם צרכים מיוחדים חיוביות יותר. מכאן שפעילות משותפת המבוססת על שיתוף פעולה ועל קבלה משפיעה באופן חיובי על עמדותיהם של חניכי הצופים כלפי חניכי צמי"ד, כפי שעולה מעדויות המדריכים. חלק ניכר מחניכי הצופים בכל השבטים רואים בחניכי צמי"ד חלק מן השבט, מאמינים כי הם יכולים להשתתף בכל פעילות ומעודדים אותם לעשות כן. הם מאמינים שהשילוב בצופים יסייע לאנשים עם צרכים מיוחדים להיות חלק מהחברה בעתיד.

השפעה מיוחדת יש לתוכנית על מדריכי צמי"ד. מדריכי ורשגי"די צמי"ד מדברים על התפתחותם האישית כתוצאה מהמגע הקרוב והאינטנסיבי שלהם עם חניכי צמי"ד. הם מספרים על היפתחות לאוכלוסיית צמי"ד ועל הנאה מחברתם, כמו גם על פיתוח יחס של סובלנות ופרופורציות לקשיים בחיים.

המרכזים, בדומה לחניכים, הפנימו את המסר בדבר חשיבות השילוב של ילדים עם צרכים מיוחדים בצופים והשלכותיו. עם זאת, קיימת שונות במידת מעורבותם ועמדותיהם, המושפעות מנסיבות עבודתם ומהעדר ידע והכשרה מספיקים.

נקודות החוזק והחולשה של התוכנית

1. תוכנית צמי"ד היא תוכנית ראויה בהיותה מכוונת לתיקון חברתי מחד גיסא ולמתן מענה לצרכים חברתיים של אוכלוסיית ייחודית מאידך גיסא.
2. התוכנית מובנית וממוסדת, מבחינה רעיונית וארגונית, וכוללת את המרכיבים הדרושים להטמעתה בתנועה ולהשגת מטרותיה בכל הנוגע לשילוב חניכי צמי"ד בתנועה.

3. חניכי צמי"ד משולבים בכל ההנהגות התנועה, אם כי לא בכל השבטים.
4. התוכנית מכוונת למודל שילוב מערכתי המגביל את המפגש בין המשלבים למשולבים ואת האפשרות להתפתחותם של חניכי צמי"ד לבוגרים המשולבים בחברה הרגילה. עמדות החניכים, המדריכים והמרכזים מעידות שקיימת, בשלב זה, הסכמה לגבי גבולות השילוב הרצויים. נראה כי המודל שנבחר הוא הנכון לשילוב חניכי צמי"ד בצופים, אך ייתכן כי הוא מודל זמני.
5. הכשרת מדריכי צמי"ד אינה מדגישה מספיק את חשיבות המפגש בין חניכי צמי"ד לחניכי הצופים וחסרה הדרכה בנושא.
6. חסרים התנאים למימוש השילוב הפרטני: תוכנית כתובה, צוות מקצועי; שילוב במבנה הארגוני; הטמעה וגיבוש רעיוני; מדריכים בעלי ניסיון ומוטיבציה; הכשרה, ליווי והסברה; שיתוף פעולה עם הורים ואנשי קשר; תקציב; ליווי במחקר; והערכה מעצבת.
7. חסרים התנאים למיסוד החינוך הערכי של חניכי הצופים בנושא קבלת השונה: תוכנית כתובה; צוות מקצועי; שילוב במבנה הארגוני; הטמעה וגיבוש רעיוני; שילוב במערך ההדרכה; הכשרה, ליווי והסברה; ליווי במחקר; והערכה מעצבת.

התנאים למימוש התוכנית

מחקר ההערכה של תוכנית שילוב חניכי צמי"ד בצופים מצביע על התנאים המאפשרים שילוב חניכים עם צרכים מיוחדים בתנועת נוער. המשגת התנאים תאפשר לארגונים נוספים, המעוניינים בכך, לבנות תשתית לשילוב חניכי עם צרכים מיוחדים. להלן התנאים הדרושים לשילוב חניכי צמי"ד בתנועת נוער.

1. תוכנית כתובה – תוכנית תנועתית, המבקשת לפעול באופן מקצועי ובפריסה ארצית, חייבת להתבסס על תוכנית כתובה ומובנית שתופץ בקרב הגורמים השונים ותאפשר את הפעלתה בכל מקום שבו פועלת התנועה. תוכנית כתובה מאפשרת היכרות והבנה של התוכנית ושל מטרותיה, מביאה אל גורמי השטח את הידע המקצועי והצופי הנחוץ, יוצרת שפה משותפת ומקנה עקרונות מנחים, הניתנים להתאמה לנסיבות מקומיות. זאת ועוד, תוכנית כתובה ומובנית יוצרת תחושת רצינות, מפחיתה חששות ומעודדת נכונות להצטרפות, בהיותה משענת ואמצעי המקל את פעולתם של בעלי התפקידים ושל חניכי התנועה החסרים ידע או ניסיון בתחום. חשיבותה עולה לאין ערוך כאשר מדובר בארגון המבוסס על מערך שבו חלק ניכר מכוח האדם מתחלף מדי שנה, כנהוג בצופים. חשוב שהתוכנית הכתובה תכלול את מטרות השילוב, את מודל השילוב ואת עקרון השילוב (נורמליזציה) לגבי כל אחת מאוכלוסיות היעד של התוכנית: חניכי צמי"ד, חניכי השילוב הפרטני וחניכי הצופים.

2. צוות מקצועי-תנועתי המשולב במבנה הארגוני – ליישום התוכנית יש צורך בכוח אדם מקצועי, כדוגמת צוות מחלקת צמי"ד. לצוות זה שלושה תפקידים עיקריים: חיבור הפן המקצועי והפן התנועתי-צופי; הטמעת התוכנית ברמה הארגונית והמעשית; וליווי והנחיה שוטפת של הביצוע. הצוות התנועתי צריך שיהיה מורכב מבוגרי תנועה שהם גם בעלי הכשרה וידע מקצועי בנושא אנשים עם צרכים מיוחדים (כגון חינוך מיוחד או עבודה סוציאלית), על מנת שיוכלו ליצור את החיבור בין הפן המקצועי לפן התנועתי. מבחינה ארגונית יש לשלב את צוות התוכנית בפורומים של מקבלי ההחלטות בתנועה, ברמה הארצית וברמה האזורית או המקומית, בהתאם למבנה התנועה. מעורבות מעין זו מקנה לתוכנית מעמד ומעידה על החשיבות המיוחסת לנושא, וכן יוצרת נוכחות של התוכנית בכל שיח ופעילות במסגרת התנועה. כך תתאפשר הטמעת התוכנית בקרב מקבלי ההחלטות ובעלי התפקידים המרכזיים, ומשם לדרגי הביניים ואנשי השטח.

3. ועדת היגוי – הקמת ועדת היגוי לתוכנית משמשת בסיס להפעלתה ולקיומה לאורך זמן. ועדה פעילה המקיימת מפגשים קבועים לאורך השנה נחוצה לקביעת מדיניות לטווח ארוך כמו גם להתמודדות עם בעיות וקשיים המלווים את היישום. לשם כך ישנה חשיבות בשילוב של אנשי תנועה ואנשי מקצוע בוועדת ההיגוי.

4. הטמעה וגיבוש רעיוני – אנשי מטה התנועה וההנהגות הם הקובעים את סדר היום התנועתי, לכן הטמעת מטרותיה של התוכנית וגיבוש תפיסה ברורה בכל הנוגע לשילוב חניכי צמי"ד הם הכרח להטמעת התוכנית במבנה הארגוני ובמערך ההדרכה התנועתי. בהקשר זה חשוב כי מטרות התוכנית ייגזרו מייעוד התנועה ומערכיה. חשיפה לתוכנית והסברה, לכלל בעלי התפקידים בהנהגות ובתנועה, מהווה תנאי להטמעתה.

5. הכשרה, ליווי, הסברה ותיעוד – תוכנית צמי"ד מחייבת הכשרה, ליווי והסברה לאורך כל השנה. הכשרה הכוללת הקניית ידע, תחושת מסוגלות וכלים לביצוע היא היסוד ליישום תוכנית מקצועית על ידי חניכים ובעלי תפקידים שאינם אנשי מקצוע. בנוסף, מחזור הדרכה שנתי לצד תחלופה גבוהה של בעלי תפקידים בתנועה מונע אפשרות להיעזר בידע ובניסיון מצטבר ומעלה את הצורך בתיעוד הפעילות בשבטים ובתנועה ובהפצתו.

6. מדריכים בעלי ניסיון בהדרכה ומוטיבציה להדריך צמי"ד – הדרכת צמי"ד היא הדרכה שונה וקשה. לכן מתעורר הצורך בטיפוח מוטיבציה באמצעות הסברה, מפגשים והעלאת היוקרה של התוכנית, כמו גם ליווי ותמיכה במהלך שנת ההדרכה.

7. **שיתוף פעולה מובנה וממוסד עם אנשי הקשר והורים** – ההורים ואנשי הקשר הם שותפים בעלי חשיבות בביצוע התוכנית, בין אם ככתובת למידע ולהתייעצות ובין אם כגורם מעודד ומסייע להשתתפות חניכי צמי"ד. הרחבת התוכנית ותרומתה תלויות במידה רבה בגיוס שיתוף הפעולה של ההורים ואנשי הקשר. לשם כך נדרש מאמץ מיוחד לפיתוח דרכי פעולה ולמיסוד יחסי הגומלין, באופן שיביא להגברת שיתוף הפעולה וליצירת מחויבות בקרב הורים ואנשי קשר.

8. **תקציב** – שילוב חניכי צמי"ד מצריך הקצאה תקציבית ייעודית לצרכים ייחודיים: הסעות והנגשות בפעילות השוטפת וביציאה לטיולים ולמחנות. ההדרכה דורשת אמצעי עזר ייחודיים, ודרוש כוח אדם להדרכה ולליווי. בנוסף, חלק מחניכי צמי"ד הם משכבות חלשות שאינן יכולות לשאת בעול התשלומים לפעילות בתנועה.

8. **ליווי במחקר והערכה מעצבת** – ליווי במחקר והערכה מעצבת, תוך דיאלוג מתמיד עם הצוות האחראי להפעלת התוכנית, מסייעים לבניית תמונה בהירה של התוכנית ושל אופן ביצועה. בכך ניתנת לצוות אפשרות למקד, בזמן אמת, את הנושאים שיש צורך בקידום.

המלצות

המלצות צוות המחקר מכוונות הן לתנועת הצופים והן לגופים אחרים בחינוך הבלתי פורמלי המבקשים לשלב חניכים עם צרכים מיוחדים (צמי"ד).

על בסיס הממצאים ונקודות החוזק והחולשה שנמנו, אנו ממליצים לתנועת הצופים להעמיק את העבודה בתוכנית על ידי פיתוח כלים לחינוך ערכי של חניכי הצופים בנושא קבלת השונה. בהקשר לכך חשוב לבחון את שאלת מודל השילוב והשלכותיו וכן את האפשרות לשלב את חניכי צמי"ד בשכבה הבוגרת. בנוסף יש לתת את הדעת למציאת דרכים שבהן יוכלו חניכי צמי"ד לתרום לחברה.

בנושא השילוב הפרטני, יש להתחיל במיפוי חניכי השילוב הפרטני, ובעקבותיו לפנות לכתבת תוכנית הכוללת הגדרת מטרות ודרכי פעולה, וכן מדדים לבחינת השגת המטרות.

לארגונים המעוניינים בשילוב ילדים עם צרכים מיוחדים אנחנו ממליצים ללכת בעקבות תנועת הצופים וללמוד מניסיונה לגבי התנאים הנחוצים להפעלת תוכנית שילוב לילדים עם צרכים מיוחדים, כפי שהומשגו תחת הכותרת "התנאים למימוש התוכנית".

רשימת מקורות

אלון, ח' (תשל"ז). **היה נכון! : חמישים שנות צופיות עברית בארץ ישראל תרע"ט-תשכ"ט**. תל אביב: עם הספר. 277-278.

לם, צ' (תשנ"ח). **שיטת החינוך של השומר הצעיר: סיפור התהוותה**. ירושלים וגבעת חביבה: מאגנס ויד יערי. 81-56.

מיוחס, י' (תשי"ז). **הצופיות – שיטת חינוך לנוער**. ירושלים: שעלים ספרייה פדגוגית למדריכים, המחלקה לענייני הנוער והחלוץ.

מכון ברוקדייל, (2003). **אנשים עם נכויות בישראל: עובדות ומספרים**. ירושלים: גוינט-ישראל.

מרום, מ', בר-סימן טוב, ק', קרון, א' וקורן, פ' (2006). **שילוב ילדים בעלי צרכים מיוחדים במערכת החינוך הרגילה: סקירת ספרות**. ירושלים: גוינט – מכון ברוקדייל, המרכז לחקר מוגבלויות ואוכלוסיות מיוחדות.

נציבות השוויון לאנשים עם מוגבלות (2004). **אנשים עם מוגבלות בישראל – 2004**. ירושלים: משרד המשפטים.

סקר עמדות ילדים בתנועת הצופים כלפי ילדים חריגים (2005). מכון שריד – שרותי מחקר והדרכה בע"מ.

קלדרון, ק' (2004). לשבור את חומת הזכוכית. פנים, 27, 88-96.

רייטר, ש' (2004). **מעגלי אחווה: לשבירת הקשר בין מוגבלות לבדידות**. חיפה: הוצאת אחווה.

רייטר, ש' וטלמור, ר' (2004). **פעילות גופנית מכלילה**. ירושלים: המוסד לביטוח לאומי, מנהל המחקר והתכנון, האגף לפיתוח שירותים. תל אביב: הוצאת רכס. 17-40.

שיינין, מ' (1990). **עמדות כלפי חריגות של תלמידים ומוריהם בבתי-ספר יסודיים**. חיפה: אוניברסיטת חיפה, החוג לחינוך, דיסרטציה.

- Avramidis, E., Bayliss, P. & Burden, R. (2000). A survey into mainstream teacher's attitudes toward the inclusion of children with special educational needs in the ordinary school in one Local Education Authority. **Educational Psychology**, 20 (2), 191-211.
- Avramidis, E. & Norwich, B. (2002). Teacher's attitudes towards integration/inclusion: A review of the literature. **European Journal of Special Needs Education**, 17 (2), 129-147.
- Bhola, H.S. (1983). Non-formal education in perspective. **Prospects**, 13 (1), 45-53.
- Bock, J.C. (1976). The institutionalization of non-formal education: a response to conflicting needs. **Comparative Education Review**, 20, 346-367.
- Bunch, G., Valeo, A. (2004). Student attitudes toward peers with disabilities in inclusive and special education schools. **Disability and Society**, 19 (1), 61-76.
- Hogan, A., McLellan, L. & Bauman, A. (2000). Health promotion needs of young people with disabilities: A population study. **Disability and Rehabilitation**, 22, 352-357.
- Jeffs, T. & Smith, M.K. (1999). **Informal Education – conversation, democracy and learning**. London: YMCA, George Williams College, Education Now Publishing.
- Jeffs, T. & Smith, M.K. (2002). **The problem of 'youth' for youth work**.
www.infed.org.uk/archives/youth.htm [27.1.03]

- Leiser, Y. & Kirk, R. (2004). Evaluating Inclusion: An examination of parent views and factors influencing their perspectives. **International Journal of Disability, Development and Education**, 51 (3), 271-285.
- McDougall, J., DeWitt, D.J., King, G., Miller, L.T. & Killip, S. (2004). High school aged youths' attitudes toward their peers with disabilities: The role of school and student interpersonal factors. **International Journal of Disability, Development and Education**, 51 (3), 287-313.
- Mohanty, J. (2002). **Adult and Non-formal Education**. New Delhi: Deep & Deep Publications Pvt.
- Norwich, B., Kelly, N. (2004). Pupils' views on inclusion: moderate learning difficulties and bullying in mainstream and special schools. **British Educational Research Journal**, 30 (1), 43-65.
- Parker, J. & Asher, S. (1987). Peer relations and later personal adjustment: Are low-accepted children at risk?. **Psychological Bulletin**, 102, 357-389.
- Simeonson, R., Carlson, D., Huntington, G., McMillen, J. & Brent, J. (2001). Students with disabilities: A national survey of participation in school activities. **Disability and Rehabilitation**, 23, 49-63.
- Weisel, A., Kravetz, S., Florian, V. and Shurka-Zernitsky, E. (1988). The attitudes toward persons with disabilities: an Israeli structure of validation of Siller's Disability Factor Scales-General (DFS-G). **Rehabilitation Psychology**. 33, 227-238.

נספחים

נספח 1: איסוף נתונים - רשימת תצפיות, ראיונות ומסמכים

תצפיות וראיונות

תאריך	המקום והנושא	הערות
4-5.7.05	"יער חרובית" - מחנות קיץ הנהגת דרום.	
17-18.8.05	רופין: ימי הערכות לקראת קורס קיץ צמי"ד	
7.9.05	שבט חורש: "סמינר בהנהגת דרום.	
20.11.05	שבט ניצני הנגב, פורום הנהגת דרום	
19.10.05	תצפית בהוסטל	יחד עם מדריכי צמי"ד
אוקטובר – דצמבר 2005	שבט ניצני הנגב, פעילות שוטפת. סיכום הפעולה על-ידי המדריכים (תהליך משוב)	תצפית מדי יום שלישי
30.10.05 ; 5.12.05	וועדות היגוי	
31.10.05	תוכנית צמי"ד	רכזת צמי"ד תנועתית
7.12.05	תוכנית צמי"ד	רכזת צמי"ד תנועתית
5.7.05- 4.7.05	תוכנית צמי"ד, תחשתם כמדריכים, הפעילות במחנות הקיץ.	6 מדריכים 2 רשג"דים רחובות, אשדוד, שדרות, ב"ש
17.7.05	תוכנית צמי"ד בשבט שניר ברחובות.	6 מדריכים 1 ראש גדוד
19.10.05	תוכנית צמי"ד שבט ניצני הנגב ב"ש	3 מדריכי צמי"ד 1 ראש גדוד
22.11.05		1 מרכז שבט
8.11.05		1 ראש שבט
21.11.05		1 ראש שבט הורה
13.4.05	ועדת היגוי צמי"ד	
28.4.05	ישיבת צוות צמי"ד	
18.5.05	פורום מדריכי צמי"ד – הנהגת שרון, ברעננה. בהנחיית מאכזת צמי"ד הנהגתית	
24.5.05	שבט החורש (ת"א) – קבוצת צמי"ד, ישיבה בנושא צמיד בהשתתפות: מרכזת הדרכה, מרכזת הדרכה צעירה, רשג"דית צמיד ומרכזת צמיד.	
31.5.05	פגישת הורים בית-ספר אילנות, בנושא פתיחת קבוצה בתשס"ו. בהשתתפות: מרכזת צמי"ד, רכזת הדרכה בשבט אביב, מחנכת הכיתה (כיתה קטנה בבית-ספר רגיל).	
9.6.05	פורום מדריכי צמיד- ת"א, בשבט אביב	
20.6.05	ישיבת מרכזי הדרכה – ת"א בנושא צמי"ד – לקראת	

תאריך	המקום והנושא	הערות
	מחנות הקיץ	
26.6.05	ועדת היגוי צמיד	
5.7.05	פעולה בשבט אביב (ת"א) ושיחה עם מדריכי צמי"ד	
12.7.05	מחנה קיץ – הנהגת ת"א יער הזורע (מחזור ראשון). תצפית בפעילות, שיחות עם מדריכי ורשגי"די צמי"ד ועם חניכי צמי"ד.	
22.7.05	מחנה קיץ – הנהגת ת"א יער הזורע (מחזור שני). תצפית בפעילות, שיחות עם מדריכי ורשגי"די צמי"ד ועם חניכי צמי"ד.	
24.7.05	ישיבת צוות צמי"ד, בהשתתפות מרכזי צמי"ד – הכנת קורס מדריכי צמי"ד 2005	
22.8.05	קורס מדריכי צמי"ד – חוות הצופים, רמת יוחנן. תצפית בפעילות ושיחות עם מדריכים וחניכים.	
23.8.05	קורס מדריכי צמי"ד – חוות הצופים, רמת יוחנן. תצפית בפעילות ושיחות עם מדריכים וחניכים.	
8.9.05	פגישה עם יועצת בית-ספר – ת"א (בית-ספר חינוך מיוחד לילדים עם פיגור קל). בהשתתפות מרכזת צמיד ת"א ומרכזי שבטים - בנושא גיוס חניכים.	
13.9.05	פגישה של מרכזת צמי"ד ת"א עם מנהלת בית-ספר ביפו (בית-ספר לליקויי למידה רב-בעייתיים). בנושא גיוס חניכים.	
20.9.05	שבט החורש ושבט הנשיא (ת"א) - פתיחת שנת פעילות קבוצות צמי"ד	
30.10.05	ועדת היגוי צמי"ד (שבט אופק – ת"א)	
1.11.05	שבט הגבעה ובשבט צהלה ת"א - קבוצות צמי"ד	
15.11.05	שבט דן ובשבט החורש ת"א – קבוצות צמי"ד.	
4.12.05	ועדת היגוי צמי"ד	
24.5.05	מרכזת צמיד הנהגת ת"א	
30.6.05	מרכז צמיד דר"ג	
31.10.05	מרכזת צמי"ד תנועתית	
8.11.05	מזכ"ל הצופים	
15.11.05	מרכזת צמי"ד ת"א	
17.11.05	רכז צופי שבי"א	
23.11.05	מרכזת צמי"ד תנועתית	
24.11.05	יו"ר ועדת ההיגוי - דרג מתנדב צמי"ד	
28.11.05	מנהל אגף הדרכה ומפעלים בתנועת הצופים	
8.12.05	מנהלת מחלקת דרך המשך	
22.12.05	מרכזת צמי"ד הנהגות צפון, חיפה, שרון-צפון	
3.1.06	שבט הנשיא ת"א – ביקור יועצת בית-ספר בפעילות צמי"ד בשבט	

תאריך	המקום והנושא	הערות
5.1.06	פורום צמי"ד – הנהגת ת"א-יפו, שבט אביב הכנה ליום שבת – בהנחיית מרל"צ	
9.1.06	ועדת היגוי צמי"ד	
10.1.06	תצפית – שבט הדר רעננה, קבוצת PDD	
23.1.06	ראיון עם מרכזת צמי"ד הנהגות דר"ג, חוף ואילון	
12.2.06	ועדת היגוי צמי"ד	
14.2.06	שבט ארנון – חולון : פגישה של מרכזת צמי"ד עם מרכזת צעירה ועם מדריכות צמי"ד	
19.1.06	שיחה של מרכזת צמי"ד הנהגת שרון-דרום עם מרכזת שבט רכ"ס, כפר סבא	
20.2.06	ראיון עם מרכז הנהגת ת"א-יפו	
20.2.06	פורום צמי"ד - הנהגת חוף, שבט יעד ראשלי"צ בנושא מיניות	
21.2.06	ראיון עם מרכזת שבט דיזינגוף, הנהגת ת"א-יפו	
21.2.06	ראיון עם מדריכה בשבט הדר, רעננה – קבוצת PDD	
28.2.06	יום בהנהגת חיפה - מפגשים של מרכזת צמי"ד עם מרכזי שבטים (תדהר, לוטס) + תצפית בשבט בן-יהודה, אבן-יהודה, הנהגת שרון-צפון	
1.3.06	ראיון עם מדריכה בשבט הדר רעננה, קבוצת פיגור	
4.3.06	ביקור ביום שבת – שבט ארנון, חולון, שבט שורק, ראשלי"צ	
7.3.06	תצפית בפעולה של קבוצת PDD, שבט הדר, רעננה	
10.3.06	ראיון עם מרכז הדרכה – שבט יעד, ראשלי"צ + תצפית בפעולה, קבוצת PDD, שבט יעד, ראשלי"צ	
20.3.06	ראיון עם מדריכת צמי"ד, שבט הדר רעננה, קבוצת PDD	
21.3.06	ראיון עם יועצת בית-ספר - ת"א (פיגור)	
21.3.06	תצפית – שבט הדר, רעננה, קבוצת פיגור	
21.3.06	ראיון עם אמא של חניכת צמי"ד (פיגור), שבט הנשיא, ת"א	
31.3.06	ראיון עם הורים של חניכי צמי"ד (PDD), שבט יעד, ראשלי"צ	
17.4.06	ראיון עם אמא של חניך צמי"ד (פיגור + נכות פיזית), שבט ארנון, חולון	
25.4.06	תצפית – שבט הדר, רעננה, קבוצת PDD	
25.4.06	ראיון עם רשגי"דית צמי"ד, שבט הדר, רעננה	
30.4.06	ועדת היגוי צמי"ד	
22.5.06	ראיון עם מרכזת צמי"ד תנועתית	
6.6.06	תצפית, שבט הדר רעננה, קבוצת פיגור	
7.6.06	ראיון עם מרכז שבט, שבט הדר, רעננה	
19.6.06	ועדת היגוי צמי"ד	
19.10.05	ביקור בהוסטל	

תאריך	המקום והנושא	הערות
26.10.05	פעולת הכנה למחנה פתיחת השנה	
	אספת הורים	
27.10.05	ראיון עם ראש השבט ורכז השבט	
	פעולה - סבלנות וסובלנות.	
15.11.05	פעולה - רצח רבין	
22.11.05	פעולה - הכרת החושים	
	שיחה עם אמא של אריאלה	
25.11.05	פעולת הסברה לשכב"ג	
6.12.05	פעולה	
17.12.05	פעולה בשבת	
10.1.06	פגישה עם ראש השבר ורכז השבט בנושא השילוב הפרטני	
17.1.06	פעולה בנושאי סמל הצופים	
	שיחה עם אבא של דן	
24.1.06	פעילות משותפת עם חניכי כתר ז'	
	ראיון עם אמא של דניאלה	
7.2.06	פעולה מסכמת של כל הנלמד על תנועת הצופים	
10.2.06	יום הצופה (שבת)	
21.2.06	פעולה על ירושלים	
16.3.06	שיחה עם אלון - דיווח לאיש הקשר בהוסטל	
17.3.06	שיחה עם אלון - טיולי פסח	
	שיחה עם רוני לגבי הפורימון	
19.3.06	שיחה עם זהר לגבי הפורימון	
	שיחה עם שרון לגבי הפורימון	
17.5.06	פעולת הכנה לצופי-שירון	
27.5.06	הצופי-שירון	
6.6.06	פעולה - מדריכים מתחלפים לכל הקבוצות בשבט, כעשייה חד פעמית.	
6.7.06	ביקור ביום האחרון של מחנה הקיץ בחרובית	
17.10.06	ישיבת צוות צמי"ד	
6.11.06	שבט אבי - ת"א	
13.11.06	ראיון - מרכזת צמי"ד הנהגות חוף-אילון	
12.11.06	ראיון - אחראי צמי"ד באגף הדרכה ומפעלים	
19.11.06	ועדת היגוי צמי"ד	
20.11.06	ראיון - מרכזת צמי"ד תנועתית	
	ראיון - מרכזת צמי"ד הנהגות ת"א ודר"ג	
26.11.06	ראיון - מזכ"ל הצופים	
12.12.06	ראיון - מרכזת צמי"ד הנהגות שרון צפון ושרון דרום	

תאריך	המקום והנושא	הערות
24.12.06	ועדת היגוי צמ"ד	
29.1.07	ועדת היגוי צמ"ד	
13.2.07	שבט החורש – ת"א, אסיפת הורים	
15.2.07	ישיבת צוות צמ"ד	
11.3.07	ועדת היגוי צמ"ד	
20.5.07	ועדת היגוי צמ"ד	
6.6.07	יום צמ"ד תנועתי	
18.7.07	ישיבת צוות צמ"ד – הכנה לקורס צמ"ד	
15.8.07	קורס צמ"ד – פנימיית בן שמן	

מסמכים

מחבר המסמך	הכותרת	תאריך
חגית קליבנסקי מירי מונק. חוקרות מטעם המוסד לביטוח לאומי.	הצעה להערכת תוכנית צופי צמ"ד	אפריל 2005
ליאור כרמל- מזכ"ל תנועת הצופים	צופי צמ"ד, תנועת הצופים העבריים בישראל, אגף הדרכה ומפעלים.	ספטמבר 2003
גיא עינת - רכז צמ"ד	מודל שילוב פרטני של חניכי צמיד	תשס"ה
תנועת הצופים, לשכת המזכ"ל ליאור כרמל- מזכ"ל תנועת הצופים	שילוב צופי צמ"ד- דוח חצי שנתי (02/05-09/04) שבט הצופים הקהילתי.	פברואר 2005
תנועת הצופים	שנת שרות	תשס"ה
סקר שהוזמן על-ידי תנועת הצופים ובוצע על-ידי מכון שריד.	סקר עמדות ילדים בתנועת הצופים כלפי ילדים חריגים	מאי 2005
תנועת הצופים האגף להדרכה ומפעלים	שנינו שווים- שנינו צופים	
תנועת הצופים הנהגת דרום	חוברת צופיות להנהגת צמ"ד	
סכום שנת פעילות עידית לוי וגל נאור - מרכזות צמ"ד תנועתיים	שילוב צופי צמ"ד שנת פעילות תשס"ה	הוצג בוועדת היגוי 30.10.05

תאריך	הכותרת	מחבר המסמך
13.4.05	מכרז פנימי לתפקיד רכז צמי"ד	מזכירות תנועת הצופים
	"אני מאמין" של חבר השכבה הבוגרת	תנועת הצופים מועצת התנועה הנ"ב
	אתר תנועת הצופים	w.w.w.zofim.co/il
	הגדרת תפקיד מרכז/ת צמי"ד תנועתית 100% משרה	תנועת הצופים
	פרוט הגדרת תפקיד הדרכת צמי"ד תנועתי.	תנועת הצופים
	הגדרת מלווה צמי"ד הנהגתי במסגרת 25% משרה	תנועת הצופים
	דגשים למחנה קיץ צמי"ד	תנועת הצופים
2003, 2004, 2005, 2006	אוגדן הדרכת צמי"ד, קורס צמי"ד תנועתי.	תנועת הצופים מחלקת הדרכה ומפעלים
	משוב קורס צמיד תנועתי 2004	עידית לוי - מרכזת צמי"ד תנועתית
	מדדי הצלחה לאמצעי המחקר	עידית לוי - מרכזת צמי"ד תנועתית
	"כל מה שרצית לדעת על מוגבלויות ולא העזת לשאול". "עצות יישומיות למניעת הפרעות התנהגות" "ראיונות להפעלות" "איך בודקים מערך צמי"ד" "הקשר עם הורים" תהליך פתיחת שנה- צמי"ד" (דף הנחיה למרכזים צעירים) "איך בודקים מערכי צמי"ד" (דף עזר לרכזי הדרכה).	דפי הדרכה תנועתיים, ממקורות שונים.
	טיול פסח עם צמי"ד חוויה מיוחדת	תנועת הצופים תוכנית שילוב צופי צמי"ד, הנהגת דרום
2005	מערך קיץ 2005 גדוד חופים	חן ושריאל
קיץ 2005	התהליך השבטי טבלת משימות	הנהגת דן- רמת גן
תשס"ה	שאלון משוב על פורום צמי"ד	רכזי צמי"ד
	נוהל עניבות למדריכי וחניכי צמי"ד	מרכזי צמי"ד תנועת הצופים
	מערך צאחי- שבט שניר מערך אומנויות ובידור-שבט שניר	הנהגת דרום שבט שניר
תשס"ה	חמישה עלוני צמי"ד.	תנועת הצופים הנהגת דרום
אוקטובר 2003	אנשים עם נכויות בישראל	מכון ברוקדייל- תחום מחקר על מוגבלויות

מסמכים - מערכי פעולות

פעולה : "חבר מעולם אחר"

דף הגשת מערך

פעולת הכנה : למצוא את העניבה.

פעולת נושא : דתיים חילוניים.

פעולת נושא : דמוקרטיה ודיקטטורה

פעולה גדודית : כחולים וכתומים (הכרת נושא ההתנתקות מגוש קטיף).

פעולת עניבות

פעולת עוזרים לביב ובופ (כוכבים) : הכרה בשונה שאצל כולנו

פעולת חאקי

פעולה : מערך קהילה

פעילות משמעת- מפקד

פעילות ניסויים וגילויים

סדר בממלכת החיות

פעולת פשע

פעולת שיא : הכרזת גדוד

מעריך יום צופה

שיקוף מצב גדודי

נספח 2: מאפייני המדגם

א. התפלגות מדגם החניכים ובעלי התפקידים בצופים לפי הנהגה

סך-הכל	חניכים ללא צמייד	חניכים עם צמייד	מרכזים ללא צמייד	מרכזים עם צמייד	מדריכי ורשגידי צמייד	אוכלוסייה הנהגה
56	1	51		1	3	צפון
74	13	34	8	9	10	חיפה
76	27	38	5	6		שרון-צפון
38	19			6	13	שרון-דרום
119	25	40	10	13	31	ת"א-יפו
63		34	8	7	14	ירושלים
50	22	2	2	14	10	דן-ר"ג
92	18	43	9	12	10	חוף
70		48	8	8	6	אילון
28		18		3	7	דרום
5	1	4				לא ידוע
671	126	312	50	79	104	סך-הכל

ב. מאפייני קבוצות המדגם

1. חניכים

חניכי צופים בשבטים עם קבוצות צמייד

סך-הכל 312 חניכים, המשתייכים ל-9 הנהגות ו-16 שבטים.

מגדר: 68% חניכות, 32% חניכים.

גיל: 53% שכבה בוגרת (כיתות יי-בי'), 47% שכבה צעירה (כיתות ה-ט').

ותק בצופים: 36% 1-3 שנים; 31% 3-6 שנים; 33% 7-9 שנים.

חניכי צופים בשבטים ללא קבוצות צמייד

סך-הכל 126 חניכים, המשתייכים ל-7 הנהגות ו-8 שבטים.

מגדר: 71% חניכות, 29% חניכים.

גיל: 40% שכבה בוגרת (כיתות יי-בי'), 60% שכבה צעירה (כיתות ד-ט').

ותק בצופים: 44% 1-3 שנים; 31% 3-6 שנים; 25% 7-9 שנים.

2. מדריכי ורשג"די צמי"ד

סך-הכל 104 מדריכים ורשג"די צמי"ד, המשתייכים ל-9 הנהגות, ו-38 שבטים.
גיל: 82% ממדריכי צמי"ד בתשס"ז בגילאי י"א-י"ב (54% -י"א, 28% - י"ב), 18% בכיתה י'.
ניסיון בהדרכה: 77% הם בעלי ניסיון בהדרכה, ועבור האחרים הדרכת צמי"ד זו התנסות ראשונה בהדרכה.
מגדר: 80% הן מדריכות צמי"ד, 20% בנים. תפקיד: 75% הם מדריכי קבוצות צמי"ד, 24% הם רשג"די צמי"ד, 1% - מדריך שילוב פרטני.

3. מרכזים

מרכזים בשבטים עם קבוצות צמי"ד

סך-הכל 79 מרכזים, המשתייכים ל-10 הנהגות ו-57 שבטים.
מגדר: 54% מרכזות, 46% מרכזים.
תפקיד: 56% מרכזי שבטים בוגרים, 35% מרכזי הדרכה בוגרים, 6% מרכזי הדרכה צעירים, 1% מרכזי הדרכה צעירים, 1% קומונר (חייל נח"ל).

מרכזים בשבטים ללא קבוצות צמי"ד

סך-הכל 50 מרכזים, המשתייכים ל-8 הנהגות ו-42 שבטים.
מגדר: 51% מרכזים, 49% מרכזות.
תפקיד: 76% מרכזי שבטים בוגרים, 24% מרכזי הדרכה בוגרים (כולל 1 ש"ש – בשנת שירות).

4. אנשי קשר

סך-הכל 28 אנשי קשר ממוסדות החינוך של חניכי צמי"ד, המוסדות פזורים ב-13 ישובים שונים ברחבי הארץ, וחניכי צמי"ד משולבים ב-13 שבטים.
מגדר: 82% נשות קשר, 18% אנשי קשר.
תפקיד: 46% מנהלים/סגני מנהלים של מוסד חינוכי, 21% מחנך/ת כיתה או רכז/ת פדגוגית, 21% יועץ/ת או עובד/ת סוציאלי, 11% רכז/ת או מדריך/ה.
סוג המוסד החינוכי: 54% בית-ספר לחינוך מיוחד, 18% פנימייה, 11% כיתת חינוך מיוחד בבית-ספר רגיל, 11% מועדונית, 7% בית-ספר רגיל.

5. הורים

סך-הכל 46 הורים לחניכי צמי"ד, מ-19 ישובים.
מגדר: 52% גברים, 48% נשים.
גיל: 38% בגילאי 46-50; 24% בגילאי 41-45; 19% בגילאי 51-55; 14% בגילאי 35-40; 5% גילאי 56-60.
מצב משפחתי: 78% נשוי/אה, 13% גרושה, 4% רווק/ה, 4% אלמן/ה.

מעמד כלכלי : 50% בינוני-גבוה, 48% בינוני-נמוך, 2% גבוה.
השכלה : 44% אקדמאית, 29% על-תיכונית, 27% תיכונית.
מוסד חינוכי של הילדה : 76% - בית-ספר לחינוך למיוחד, 17% כיתת חינוך מיוחד בבית-ספר רגיל, 4% בית-ספר רגיל, 2% - עובד.

סיכום: חלקו של המדגם מקרב התנועה כלל ייצוג של כל עשר הנהגות הצופים. כמו כן השיבו לשאלונים נציגים מרוב (כ-73%) השבטים בתנועה: 65 שבטים עם קבוצות צמי"ד, שהם 64% מכלל השבטים עם צמי"ד; 45 שבטים ללא קבוצות צמי"ד, שהם 90% מהשבטים ללא צמי"ד.

מקרב אנשי הקשר כשליש מלאו והחזירו את השאלונים, ומקרב ההורים מיעוט בלבד (כ-5%). עם זאת, אנשי הקשר וההורים מייצגים שבטים שונים בהנהגות שונות, כמו גם חניכים ממוסדות חינוך שונים, ותק שונה בצופים ולקויות שונות, כפי שניתן ללמוד מפרטי הרקע המפורטים להלן:

מידע על חניכי צמי"ד משאלוני מדריכי ורשג"די צמי"ד, אנשי קשר, הורים:

1. אנשי קשר :

המוסד החינוכי : 53% בתי ספר חינוך מיוחד, 18% - פנימייה, 11% כיתת חינוך מיוחד בבית ספר רגיל; מועדונית, 7% - כיתה רגילה.
הלקות : 68% פיגור, 50% תקשורת, 29% לקוי למידה רב-בעייתי; הפרעות התנהגות, 21% תסמונת דאון, 18% פיזי, שמיעה – 7%, 3% ראייה, [25% פיזי + חושי]
שילוב בצופים : 85% בקבוצת צמי"ד, 11% לא יודע, 4% קבוצה רגילה.
כמה חניכים מהמוסד בצופים : 27% עד 5, 38% עד 10, 31% עד 15, 4% עד 20.
כיתה במוסד החינוכי היא קבוצה בצופים : 32% - כן, 61% לא, 7% לא יודע.
כמה שנים חניכי המוסד בצופים : 36% שלוש שנים, 25% שנתיים, 14% ארבע שנים, 11% מעל 4 שנים. 7% שנה ראשונה. קבוצות צמי"ד מתקופת התוכנית, הרוב קבוצות ותיקות (מעל שנה) – אנשי קשר המחויבים לתוכנית.

2. הורים :

מוסד חינוכי : 76% מבתי ספר חינוך מיוחד, 17% מכיתת חינוך מיוחד בבית ספר רגיל, 4% מכיתה רגילה, 2% - עובד.
הלקות : 46% תקשורת, 33% פיגור, 26% לקות למידה רב-בעייתי, 9% תסמונת דאון, 7% לקות פיזית, 4% הפרעות התנהגות.

3. מדריכי ורשג"די צמי"ד

המוסד החינוכי: 71% מבתי ספר של החינוך המיוחד, 21% מהוסטל, 20% מכיתה קטנה/כיתת חינוך מיוחד בבית ספר רגיל, 4% ממועדונית, 3% מפנימייה, 2% מכיתה רגילה, 1% סיימו ללמוד/עובדים. סך-הכל יותר מ 100% מכיוון שישנן קבוצות שחניכיהן מגיעים ממספר מוסדות חינוך.

הלקות: 56% פיגור, 30% תקשורת, 22% למידה רב- בעייתי, 18% פיזי, 15% הפרעות התנהגות, 11% תסמונת דאון, 7% שיתוק מוחין, 3% שמיעה, ראייה, ברדר ווילי, 1% לא ידוע. סך-הכל יותר מ 100% כיוון שחלק מהחניכים עם יותר מלקות אחת.

נספח 3 : מטרות התוכנית ומדדים להצלחת השילוב¹⁷

חניכי צמי"ד

מטרות ברמה האישית

- פיתוח קישורים וקשרים חברתיים
- שיפור מיומנויות ההסתגלות (הכרת הגבולות, יכולות נתינה וקבלה)
- פיתוח מיומנויות תקשורתיות
- העלאת הדימוי העצמי והביטחון העצמי של חניכי צמי"ד
- השתייכות לקבוצות נוספות כהכנה למעברים(נוספים) בעתיד
- הטמעת הערכים הצופיים
- פורק והפוגה
- הזדמנות לשילוב בקבוצה רגילה בשבט (שילוב פרטני).

מטרות קבוצתיות :

- גיבוש קבוצה ועיצוב זהות קבוצתית
- ניסיון לשלב את הקבוצה בפעילות כלל שבטית
- פיתוח אלטראיזם
- "חממה" המכינה לשילוב פרטני

עקרונות פעולה המוגדרים בתוכנית:

- שיווין: חניכי צמי"ד הם חניכי התנועה לכל דבר ועניין ולכן הם בעלי חובות וזכויות. בהתאם לרמתם הם מחויבים לערכי התנועה וזכאים להשתתף בכל הפעילויות והאירועים.
- נורמליזציה: אופי הפעילות של חניכי צמי"ד בתנועה יהיה זהה לפעילות של כלל החניכים עם ההתאמות הנדרשות.
- נגישות והתאמות: יצירת נגישות פיזית היא תנאי ליכולת של חניכי צמי"ד לממש את זכותם לפעילות פנאי.

¹⁷ המטרות והעקרונות מתוך אוגדן צמי"ד 2005 ; 2006.

- אינדבידואליזציה : ההתאמות הנגישות וההפעלה לוקחת בחשבון את יכולתו של כל חניך וחניך.
- התמקדות ב"יש" : התמקדות בכוחות החיוביים של חניכי צמי"ד לצד עזרה בהתמודדות עם קשיים.

מדדים המשקפים נורמות מקובלות בתנועה :

- כמות החניכים המשתתפים בפעילות
- שביעות רצון של החניכים
- הרצון לבוא לתנועה
- ההתמדה - השתתפות קבועה בפעילות
- עצמאות חניכי צמי"ד
- שביעות רצון של ההורים

חניכי הצופים

המטרות לגבי חניכי הצופים מוגדרות ברמה הערכית חברתית-חינוך ערכי לקבלת השונה :

- חינוך החניכים בשבט לראות כל אדם כנברא בצלם.
- מיתון חשיבה סטריאוטיפית
- חינוך לעשייה למען ועם אנשים עם צרכים מיוחדים
- קליטה חיובית של קבוצות צמי"ד כחוויה מתקנת לחניכי צמי"ד.

מטרות אלה מתורגמות למדדים ברמה של התנהגות ועמדות :

- הכרות ותקשורת עם חניכי צמי"ד ברמה האישית
- שילוב וקשר ברמה הקבוצתית
- יחס חיובי לחניכי צמי"ד בשבט
- אמונה שבעתיד יתרחש תהליך של " משילוב בשבט ובתנועה לשילוב בחברה"
- עמדות חיוביות כלפי קשר עם חניכי צמי"ד
- התפתחות אישית של המשלבים
- מעבר מקבלת השונה לשילוב

תנועת הצופים

- הטמעת רעיונית- הכרות וקבלה של התוכנית ברמת ההנהגה
- הטמעת מבנית- הקמה ושילוב מחלקת צמיד בשדרת הפיקוד
- הטמעה כלכלית- הקצאת תקציבים לפעילות ממקורות תנועתיים

נספח 4 : שאלונים

שאלון למדריכי /רשג"ד צמי"ד

(קבוצות צמי"ד ושילוב פרטני)

למדריך/רשג"ד צמי"ד שלום,
בימים אלו נערך בצופים מחקר, מקיף וראשון מסוגו, על תוכנית צופי צמי"ד (צרכים מיוחדים).
תוכנית צמי"ד עוסקת בשילוב ילדים עם צרכים מיוחדים בצופים, חלקם משולבים כקבוצות של ילדים עם צרכים מיוחדים – קבוצות צמי"ד, וחלקם ילדים עם צרכים מיוחדים המשולבים כיחידים בקבוצות רגילות – שילוב פרטני.
מטרת המחקר לסייע בשיפור התוכנית ולתרום להמשך הפעלתה בעתיד. לשם כך חשובה לנו דעתך. נודה לך על מילוי השאלון המצורף.
אנו מבקשים להדגיש כי המחקר מתבצע על ידי חוקרות חיצוניות לתנועה והתשובות ישמשו רק את החוקרות לצרכי המחקר.

שימו לב : השאלון מותאם לסריקה אופטית ויש למלאו בעט שחור או כחול בלבד !!!
נא לסמן במשבצת המציינת את בחירתך.

תודה על שיתוף הפעולה ובהצלחה.

מירי מונק, ד"ר חגית קליבנסקי

השאלות הבאות מופנות אליך כמדריך/רשג"ד צמי"ד (מדריך קבוצת צמי"ד או מדריך קבוצה רגילה בה משולבים חניכים עם צרכים מיוחדים - שילוב פרטני) בתנועת הצופים:

שאלות רקע (סמן ב- את התשובות המתאימות לך)

1. מין: זכר נקבה

2. כיתה: י' יא' יב'

3. מדריך בשבט: _____

4. הנהגה: צפון חיפה שרון-צפון שרון-דרום ת"א-יפו
 ירושלים דן-ר"ג חוף איילון דרום

5. התפקיד שלי :

- מדריך קבוצת צמי"ד
 מדריך קבוצה רגילה בה משולבים חניכים עם צרכים מיוחדים (שילוב פרטני)
 רשגי"ד צמי"ד

6. ביקשתי להיות מדריך צמי"ד : כן לא

7. הדרכתי קבוצה רגילה לפני הדרכת צמי"ד : כן לא

ליווי והנחייה

8. השתתפתי בקורס צמי"ד : כן לא

9. קורס צמי"ד נתן לי :

בכלל לא	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאוד	
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	ביטחון להדריך חניכים עם צרכים מיוחדים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	ידע בנושא אנשים עם צרכים מיוחדים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	כלים להדרכת חניכים עם צרכים מיוחדים

10. השתתפתי ב'סמינר אמצעי' (סמינר צמי"ד באמצע השנה) : כן לא

11. 'סמינר אמצעי' תרם לי כמדריך צמי"ד :

בכלל לא	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאוד
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

12. השתתפתי השנה במפגש מדריכי שילוב פרטני : כן לא

13. המפגש של מדריכי השילוב הפרטני תרם לי כמדריך שילוב פרטני :

בכלל לא	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאוד
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

14. אני משתתף במפגשים של פורום צמי"ד בהנהגה:

באופן קבוע	לעיתים קרובות	לעיתים רחוקות	כלל לא
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

15. אני שבע רצון מהתרומה של הפורומים להדרכת צמי"ד:

במידה רבה מאוד	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מועטה	בכלל לא
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

16. ליווי הדרכת צמי"ד:

כלל לא	לעיתים רחוקות	מדי פעם	לעיתים קרובות	
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	רכזת צמי"ד בהנהגה מסייעת לי בהדרכת צמי"ד
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	האם את/ה משתמש בפורום צמי"ד באינטרנט לקבלת סיוע מקצועי

הקבוצה / החניכים

17. כמה מדריכים לקבוצה?

1 2 3 4 5 6 7 8

אחר: _____

18. כמה חניכים עם צרכים מיוחדים בקבוצה?

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 מעל

12

19. גיל החניכים בקבוצה: עד 21 מעל 21

20. קבוצת צמי"ד שאני מדריך היא: גדוד משולבת בגדוד רגיל

אחר: _____

דפוסי פעילות

21. כמה פעולות בשבוע יש לקבוצה שאתה מדריך? 1 2

בכלל לא	לעיתים רחוקות	מדי פעם	לעיתים קרובות	באופן קבוע	
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	פעולות הקבוצה שאני מדריך מתקיימות בזמני הפעילות של השבט
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	רוב החניכים שלי מגיעים לפעולות בשבט
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	רוב החניכים שלי לובשים חאקי בפעולות
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	פעולות הקבוצה שאני מדריך מתקיימות בתוך חדר בשבט
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	פעולות הקבוצה שאני מדריך מתקיימות בחצר השבט, ליד קבוצות אחרות

בכלל לא	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאוד	
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	רוב החניכים שלי משתתפים בפעילות השבט - יום שבת, מפקד, פסטיבל, פורימון וכד'
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	רוב חניכי צמי"ד בקבוצה שלי השתתפו בפעילות מחוץ לשבט – טיול, מחנה
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	חניכי צמי"ד בקבוצה זקוקים לסיוע של המדריכים בנושא היגיינה אישית (שירותים, ניקיון אישי וכד')
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	לחניכי צמי"ד מערך פעולות דומה לזה של חניכים רגילים בגילם בצופים

פעולות הסברה בשבט

22. פעולות הסברה בנושא צמי"ד הן חלק מתפקידם של: (אפשר לסמן יותר מתשובה אחת)

מדריכי צמי"ד מרכזי השבט מדריכי השכב"ג

23. בשבט שלי נערכו פעולות הסברה בנושא צמי"ד:

בכלל לא	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאוד
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

24. פעולות משותפות בין קבוצת צמי"ד שאני מדריך ובין קבוצה רגילה מתקיימות:

לעיתים קרובות (אחת לחודש) לעיתים רחוקות בכלל לא

25. הפעילות מתקיימת עם: קבוצה קבועה קבוצה שונה בכל פעם

26. ביצוע הפעילות נעשה: בתכנון מראש באופן ספונטני (ללא תכנון מראש)

27. קיום פעילות משותפת בין קבוצת צמי"ד ובין קבוצה רגילה תלוי ב:

בכלל לא	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאוד	
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	הסכמת מדריכים של קבוצות רגילות לפעילות משותפת
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	התייחסות חניכים רגילים לחניכי צמי"ד
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	היכולת של חניכי צמי"ד להשתתף בפעילות עם חניכים רגילים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	יוזמה של מרכז השבט/הדרכה

28. בקבוצה שאני מדריך נבנו תוכניות אישיות לחניכי צמי"ד (ציר פיתוח אישי):

לכולם לחלקם כלל לא

מטרת הדרכת צמי"ד

29. דרג את האפשרויות כך ש-1 זו המטרה החשובה ביותר ו-4 המטרה הכי פחות חשובה בעיניך:

	1-4	
30. כאשר מתעוררת בעיה בהדרכת צמי"ד או עם חניך צמי"ד בקבוצה, אני פונה, <u>בדרך כלל</u> : (ניתן לסמן יותר מתשובה אחת)	_____	פיתוח אישי של כל חניך
<input type="checkbox"/> למרכז בשבט	_____	שילוב בצופים
<input type="checkbox"/> להורי החניך	_____	שילוב בחברה
<input type="checkbox"/> לפורום צמי"ד באינטרנט	_____	מפגש של חניכי הצופים עם חניכים עם צרכים מיוחדים
<input type="checkbox"/> למרכז צמי"ד בהנהגה	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/> למדריך צמי"ד משנים קודמות בשבט
<input type="checkbox"/> לאיש הקשר במוסד החינוכי של החניך	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/> לאיש הקשר במוסד החינוכי של החניך

השלכות

31. חניכים

בכלל לא	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאוד	במהלך השנה חל שיפור אצל חניכי צמי"ד בקבוצה שלי:
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	בהתנהגות החניכים בפעולות
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	מידת שיתוף הפעולה של החניכים בזמן הפעילות
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	נוצרו קשרי חברות בין חניכים בקבוצה
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	חניכי צמי"ד מדברים עם חניכים ו/או מדריכים בשבט

32. מדריכים

בכלל לא	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאוד	במהלך השנה למדתי:
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	להכיר את הצרכים והיכולות של חניכי צמי"ד
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	שחניכי צמי"ד מסוגלים לעשות את רוב הדברים בעצמם
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	להתאים את הפעילות לחניכי צמי"ד
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	שקשה לי לטפל בענייני היגינה אישית של חניכי צמי"ד (שירותים, ניקיון אישי וכד')
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	שאני חושש מהתנהגות בלתי צפויה של חניכים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	שנעים לי להיות עם החניכים בפעילות
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	שמגע פיזי עם חניכי צמי"ד אינו נעים לי

33. שבט

בכלל לא	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאוד	
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	בכל אירוע בשבט דואגים להכין פעילויות המתאימות לחניכי צמי"ד
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	יש ביקוש מצד חניכי שכב"ג בשבט להדריך חניכי צמי"ד
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	חניכים בשבט מכירים את חניכי צמי"ד

34. הורי חניכי צמי"ד / איש קשר

בכלל לא	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאוד	
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	ההורים של חניכי צמי"ד בקבוצה שלי משתפים פעולה
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	אני בקשר מתמיד עם הורי חניכי צמי"ד

בקבוצה שלי

אני בקשר מתמיד עם איש הקשר במוסד החינוכי/ביה"ס של חניכי צמי"ד בקבוצה שלי

אני נעזר באיש הקשר במוסד החינוכי/ביה"ס של חניכי צמי"ד בקבוצה שלי

35. עמדות שילוב

אני חושב ש...	מסכים בהחלט	מסכים	מתלבט	לא מסכים	בהחלט לא מסכים
חשוב לשלב ילדים עם צרכים מיוחדים בצופים	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
השילוב בצופים מכין את הילדים עם צרכים מיוחדים להשתלב בחברה	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
אני חושב ששילוב ילדים עם צרכים מיוחדים בשבט, מכין <u>אותי</u> לחיים	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
עדיף לילדים עם צרכים מיוחדים להיות בקבוצות נפרדות בשבט	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
ילדים עם צרכים מיוחדים יכולים להשתתף בכל פעילות בשבט ובתנועה	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
הדרכת צמי"ד מלמדת <u>אותי</u> על שוני בין אנשים	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

36. הדרכת צמי"ד

אני חושב ש...	מסכים בהחלט	מסכים	מתלבט	לא מסכים	בהחלט לא מסכים
הדרכה של קבוצת צמי"ד קשה יותר מהדרכה של קבוצה רגילה	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
מרכזי השבט מעורבים ומתעניינים במדריכי וחניכי צמי"ד	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
חסר לי ידע להדרכת צמי"ד	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
הדרכת צמי"ד היא נטל שהייתי מעוניין להסיר מעצמי	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
אני תורם לחניכי צמי"ד	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
קשה לקיים פעולה משותפת לקבוצה רגילה ולחניכי צמי"ד	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
יש צורך בליווי והנחייה מקצועית רבה יותר של מדריכי צמי"ד לאורך השנה	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

37. שביעות רצון

בהחלט לא מסכים	לא מסכים	מתלבט	מסכים	מסכים בהחלט	
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	אני נהנה להדריך חניכי צמי"ד בצופים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	אני מאוכזב כאשר חניכי צמי"ד לא מגיעים לפעילות בצופים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	ההורים של חניכי צמי"ד מעריכים את הפעילות של ילדיהם בצופים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	החניכים שמחים להגיע לפעילות בצופים

38. חניכי צמי"ד שאני מדריך נמצאים בצופים:

שנה ראשונה שנה שנייה שנה שלישית שנה רביעית אחר:

39. חניכי צמי"ד בקבוצה שלי מגיעים מ: (ניתן לסמן יותר מתשובה אחת)

בי"ס לחינוך מיוחד כיתה של חינוך מיוחד בבי"ס רגיל
 כיתה רגילה בבי"ס רגיל הוסטל
 פנימייה אחר: _____

40. חניכי צמי"ד אותם אני מדריך הם עם: (ניתן לסמן יותר מאפשרות אחת)

לקות שמיעה נכות פיזית
 לקויות למידה רב-בעייתיים לקות תקשורת (PDD, אוטיזם)
 פיגור הפרעות התנהגות
 תסמונת דאון אחר: _____
 לקות ראייה

תודה על שיתוף הפעולה ☺

שאלון למרכז שבט/הדרכה (בוגר וצעיר)

למרכז שלום,

בימים אלו נערך בצופים מחקר, מקיף וראשון מסוגו, על תוכנית צופי צמי"ד. תוכנית צמי"ד עוסקת בשילוב ילדים עם צרכים מיוחדים בצופים. חלקם משולבים בקבוצות של ילדים עם צרכים מיוחדים – קבוצות צמי"ד, וחלקם ילדים בודדים המשולבים בקבוצות רגילות – שילוב פרטני.

מטרת המחקר לסייע בשיפור התוכנית ולתרום להמשך הפעלתה בעתיד. לשם כך חשובה לנו דעתך. נודה לך על מילוי השאלון המצורף. אנו מבקשים להדגיש כי המחקר מתבצע על ידי חוקרות חיצוניות לתנועה, השאלון אנונימי והתשובות ישמשו רק את החוקרות לצרכי המחקר.

שימו לב: השאלון מותאם לסריקה אופטית ויש למלאו בעט שחור או כחול בלבד!!!
נא לסמן במשבצת המציינת את בחירתך.

תודה על שיתוף הפעולה ובהצלחה.

מירי מונק, ד"ר חגית קליבנסקי

השאלות הבאות מופנות אליך כמרכז שבט הכולל חניכי צמי"ד, בקבוצת צמיד ו/או בשילוב פרטני (חניכים עם צרכים מיוחדים המשולבים בקבוצה רגילה):
שאלות רקע

1. מין: זכר נקבה
2. שבט: _____
3. הנהגה: צפון חיפה שרון-צפון שרון-דרום ת"א-יפו
 ירושלים דן-ר"ג חוף איילון דרום
4. גודל השבט: עד 300 חניכים 300-600 חניכים מעל 600 חניכים
5. התפקיד שלי: מרכז שבט בוגר מרכז הדרכה בוגר מרכז שבט צעיר
 מרכז הדרכה צעיר אחר: _____
6. כמה מרכזים בצוות ה**בוגר** בשבט? 1 2 3 4
7. כמה קבוצות צמי"ד בשבט?

אין 1 2 3 4 5 6 7 8

אחר:

8. כמה חניכי צמי"ד בשילוב פרטני בשבט?

אין 1 2 3 4 5 6 7 8
 9 10 11 12 מעל 12

9. אני מכיר את חניכי צמי"ד בשבט:

במידה רבה מאוד	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מועטה	בכלל לא
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

10. גיוס חניכי צמי"ד נעשה: (ניתן לסמן יותר מתשובה אחת)

על ידי מרכז צמי"ד בהנהגה על ידי מרכז השבט
 על ידי מדריכי צמי"ד ביוזמה של הורים
 לא יודע אחר: _____

11. חניכי צמי"ד מגיעים לשבט: (ניתן לסמן יותר מתשובה אחת)

בהסעה מאורגנת בליווי מדריכי צמי"ד (ללא הסעה)
 בעזרת ההורים באופן עצמאי
 לא יודע אחר: _____

12. חניכי צמי"ד נתקלים בבעיות נגישות בשבט (הגעה לשירותים, חדרים, מדרכות):

במידה רבה מאוד	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מועטה	בכלל לא	לא יודעת
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

פעולות הסברה בשבט

13. פעולות הסברה בנושא צמי"ד הן חלק מתפקידם של: (ניתן לסמן יותר מתשובה אחת)

מדריכי צמי"ד מרכז שבט מדריכי שכבי"ג

14. בשבט שלי נערכו פעולות הסברה בנושא צמי"ד:

במידה רבה	במידה	בכלל לא	לא יודעת
-----------	-------	---------	----------

		מועטה	
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

15. פעילות קבוצת צמי"ד עם קבוצה רגילה מתקיימת:

לעיתים קרובות (אחת לחודש) לעיתים רחוקות בכלל לא לא

יודעת

16. רכזת צמי"ד בהנהגה

כלל לא	לעיתים רחוקות	מדי פעם	לעיתים קרובות	
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	רכזת צמי"ד בהנהגה מבקרת בשבט
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	רכזת צמי"ד בהנהגה מסייעת לי בהדרכת צמי"ד
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	אני משתמש בפורום צמי"ד באינטרנט לקבלת סיוע מקצועי

הדרכה

17. בשבט שלי שובצו מדריכים טובים להדרכת קבוצות צמי"ד

מסכים בהחלט	מסכים	מתלבט	לא מסכים	בהחלט לא מסכים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

18. בשבט שלי חסרים מדריכים להדרכת קבוצות צמי"ד

במידה רבה מאוד	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מועטה	בכלל לא	לא יודעת
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

19. מרכז הדרכה מאשר כל מערך לפני הפעולה:

באופן קבוע	לעיתים קרובות	מדי פעם	לעיתים רחוקות	בכלל לא	לא יודעת
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

20. לחניכי צמי"ד מערך פעולות דומה לזה של חניכים רגילים בגילם:

במידה רבה מאוד	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מועטה	בכלל לא	לא יודעת
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

21. מטרת הדרכת צמי"ד

דרג את האפשרויות כך ש-1 זו המטרה החשובה ביותר ו-4 המטרה הכי פחות חשובה בעינייך:

1-4	
_____	פיתוח אישי של כל חניך
_____	שילוב בצופים
_____	שילוב בחברה
_____	מפגש של חניכי הצופים עם חניכים עם צרכים מיוחדים

22. כאשר מתעוררת בעיה בהדרכת צמי"ד או עם חניך צמי"ד בקבוצה, אני פונה בדרך כלל:

- למרכזת צמי"ד בהנהגה לאיש הקשר במוסד החינוכי של החניך
 להורי החניך לפורום צמי"ד באינטרנט

במהלך השנה למדתי ש...	במידה רבה מאוד	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מועטה	בכלל לא
למדתי שמדריכי צמי"ד יודעים להתאים את הפעילות לחניכי צמי"ד	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
אני חושש מהתנהגות בלתי צפויה של חניכי צמי"ד	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
מגע פיזי עם חניכי צמי"ד אינו נעים לי	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

22. שבט

במהלך השנה למדתי ש...	במידה רבה מאוד	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מועטה	בכלל לא
בכל אירוע בשבט דואגים להכין פעילויות המתאימות לחניכי צמי"ד	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
חניכי שכב"ג בשבט מבקשים להדריך קבוצות צמי"ד	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
במפקדים ובאירועים החניכים בשבט מעודדים את חניכי צמי"ד	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
בשבט שלנו מתייחסים לחניכי צמי"ד כאל חניכים רגילים	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

23. הורי חניכי צמי"ד

בכלל לא	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאוד	
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	אני בקשר עם הורי חניכי צמי"ד בשבט
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	אני בקשר עם איש הקשר במוסד החינוכי/ביה"ס של חניכי צמי"ד בשבט

24. עמדות שילוב

אני חושב ש...	מסכים בהחלט	מסכים	מתלבט	לא מסכים	בהחלט לא מסכים
חשוב לשלב ילדים עם צרכים מיוחדים בצופים	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
השילוב בצופים מכין את הילדים עם צרכים מיוחדים להשתלב בחברה	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
אני חושב ששילוב ילדים עם צרכים מיוחדים בשבט, מכין אותי לחיים	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
עדיף לילדים עם צרכים מיוחדים להיות בקבוצות נפרדות בשבט	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
ילדים עם צרכים מיוחדים יכולים להשתתף בכל פעילות בשבט ובתנועה	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
חניכי צמי"ד בשבט מלמדים אותי על שוני בין אנשים	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

25. קשיים בשילוב חניכי צמיד בשבט

אני חושב ש...	מסכים בהחלט	מסכים	מתלבט	לא מסכים	בהחלט לא מסכים
תפקידם של מרכזי השבט ומרכזי הדרכה ביחס לחניכי צמי"ד איננו ברור	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
שילוב חניכי צמי"ד בשבט דורש תקציבים שחסרים לנו	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
הנגשת חצר השבט, החדרים והשירותים לא נעשית בגלל בעיות תקציב.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
כמרכז שבט חסר לי ידע מקצועי כדי לשלב את חניכי צמי"ד	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
כרכז הדרכה חסר לי ידע מקצועי כדי ללוות את מדריכי צמי"ד	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
אני חש שזו אחריות גדולה מדי להוציא את חניכי צמי"ד לפעילויות מחוץ לשבט	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
אני חש שאני מתמודד לבד עם המשימה של שילוב חניכי צמי"ד בשבט	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

תודה על שיתוף הפעולה ☺

שאלון למרכז שבט/הדרכה (בוגר וצעיר) - בשבטים ללא צמי"ד

למרכז שלום,
בימים אלו נערך בצופים מחקר, מקיף וראשון מסוגו, על תוכנית צופי צמי"ד. תוכנית צמי"ד עוסקת בשילוב ילדים עם צרכים מיוחדים בצופים. חלקם משולבים כקבוצות של ילדים עם צרכים מיוחדים – קבוצות צמי"ד, וחלקם ילדים בודדים המשולבים בקבוצות רגילות – שילוב פרטני. מטרת המחקר לסייע בשיפור התוכנית ולתרום להמשך הפעלתה בעתיד. לשם כך חשובה לנו דעתך. נודה לך על מילוי השאלון המצורף. אנו מבקשים להדגיש כי המחקר מתבצע על ידי חוקרות חיצוניות לתנועה, השאלון אנונימי והתשובות ישמשו רק את החוקרות לצרכי המחקר.

שימו לב: השאלון מותאם לסריקה אופטית ויש למלאו בעט שחור או כחול בלבד !!!
נא לסמן במשבצת המציינת את בחירתך.

תודה על שיתוף הפעולה ובהצלחה.

מירי מונק, ד"ר חגית קליבנסקי

השאלות הבאות מופנות אליך כמרכז שבט בו לא משולבים חניכי צמי"ד (חניכים עם צרכים מיוחדים):

שאלות רקע

26. מין: זכר נקבה

27. שבט: _____

28. הנהגה: צפון חיפה שרון-צפון שרון-דרום ת"א-יפו
 ירושלים דן-ר"ג חוף איילון דרום

29. גודל השבט: עד 300 חניכים 300-600 חניכים מעל 600 חניכים

30. התפקיד שלי: מרכז שבט בוגר מרכז הדרכה בוגר מרכז שבט צעיר
 מרכז הדרכה צעיר אחר: _____

31. כמה מרכזים בצוות הבוגר בשבט? 1 2 3 4

32. תוכנית צמי"ד

בכלל לא	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאוד	
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	אני יודע מהי תוכנית צמי"ד
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	החניכים בשבט שלי יודעים מהי תוכנית צמי"ד
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	בשבט שלי נערכו פעולות הסברה בנושא צמי"ד

8. מטרת הדרכת צמי"ד

דרג את האפשרויות כך ש- 1 זו המטרה החשובה ביותר ו-4 המטרה הכי פחות חשובה בעיניך:

1-4

33. ענה כמיטב ידיעתך:

פיתוח אישי של כל חניך

שילוב בצופים

שילוב בחברה

מפגש של חניכי הצופים עם חניכים עם צרכים מיוחדים

בכלל לא	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאוד	בשבט שלי לא נפתחה קבוצת צמי"ד כי:
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	אין מספיק מדריכים בשבט
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	בשבט לא עלתה בקשה לשילוב חניכי צמי"ד
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	לא נמצאה קבוצה של חניכי צמי"ד שתשתלב בשבט
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	השבט שלי אינו מסוגל להתמודד עם שילוב חניכי צמי"ד
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	לשבט אין משאבים כלכליים לשילוב צמי"ד
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	בשבט לא מעוניינים בשילוב חניכי צמי"ד

34. עמדות שילוב

בהחלט לא מסכים	לא מסכים	מתלבט	מסכים	מסכים בהחלט	אני חושב ש...
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	חשוב לשלב ילדים עם צרכים מיוחדים בצופים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	השילוב בצופים עשוי להכין ילדים עם צרכים מיוחדים להשתלב בחברה
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	ילדים עם צרכים מיוחדים יכולים

בהחלט לא מסכים	לא מסכים	מתלבט	מסכים	מסכים בהחלט	אני חושב ש... להשתתף בכל פעילות בשבט ובתנועה
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	עדיף לילדים עם צרכים מיוחדים להיות בקבוצות נפרדות בשבט
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	אני חושב ששילוב ילדים עם צרכים מיוחדים בשבט, עשוי להכין את הילדים הרגילים לחיים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	הייתי רוצה לשלב חניכי צמי"ד בשבט
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	חניכי צמי"ד בשבט יכולים ללמד אותי על שוני בין אנשים

תודה על שיתוף הפעולה 😊

שאלון לחניכי הצופים

(שכבה צעירה ושכבה בוגרת)

לחניכי הצופים שלום,
בימים אלו נערך בצופים מחקר, מקיף וראשון מסוגו, על תוכנית צופי צמי"ד (צרכים מיוחדים).
תוכנית צמי"ד עוסקת בשילוב ילדים עם צרכים מיוחדים בצופים, חלקם משולבים כקבוצות של ילדים עם צרכים מיוחדים – קבוצות צמי"ד, וחלקם ילדים עם צרכים מיוחדים המשולבים כיחידים בקבוצות רגילות – שילוב פרטני.
מטרת המחקר לסייע בשיפור התוכנית ולתרום להמשך הפעלתה בעתיד. לשם כך חשובה לנו דעתך. נודה לך על מילוי השאלון המצורף.
אנו מבקשים להדגיש כי המחקר מתבצע על ידי חוקרות חיצוניות לתנועה והתשובות ישמשו רק את החוקרות לצרכי המחקר.

שימו לב: השאלון מותאם לסריקה אופטית ויש למלאו בעט שחור או כחול בלבד !!!
נא לסמן במשבצת המציינת את בחירתך.

תודה על שיתוף הפעולה ובהצלחה.

מירי מונק, ד"ר חגית קליבנסקי

השאלות הבאות מופנות אליך כחניך/פעיל (שכבה צעירה ושכבה בוגרת) בתנועת הצופים:

שאלות רקע: (סמן במשבצת המתאימה לבחירתך)

1. מין: זכר נקבה
2. כיתה: ד ה ו ז ח ט י יא
- יב
3. שבת: _____
4. הנהגה: צפון חיפה שרון-צפון שרון-דרום ת"א-יפו
ירושלים דן-ר"ג חוף איילון דרום
5. כמה שנים את/אתה בצופים?
1 2 3 4 5 6 7 8
- 9

6. ענה לפי מיטב ידיעתך:

לא	לא בטוח	כן	
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	אני יודע למה הכוונה במונח "תוכנית צמי"ד" בצופים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	עברתי השנה פעולות בנושא אנשים עם צרכים מיוחדים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	המדריכים בקבוצה שלי הסבירו לנו מה זה צמי"ד

לא	כן	
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	אני מכיר חניכי צמי"ד בשבט שלי
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	בשבט שלי יש קבוצות צמי"ד (קבוצות ילדים עם צרכים מיוחדים)
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	בשבט שלי יש חניכי צמי"ד (ילדים עם צרכים מיוחדים) המשולבים בקבוצות רגילות (שילוב פרטני)
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	בקבוצה שלי בצופים משולבים ילדים עם צרכים מיוחדים

לא יודע	בכלל לא	לעיתים רחוקות	מדי פעם	לעיתים קרובות	באופן קבוע	
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	פעולות חניכי צמי"ד מתקיימות בזמני הפעילות של השבט
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	במפקדים ובאירועים החניכים בשבט מעודדים את חניכי צמי"ד

7. סמן את התשובה הנראית לך כמתאימה ביותר

לא רלוונטי	בכלל לא	לעיתים רחוקות	מדי פעם	לעיתים קרובות	באופן קבוע	
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	אני מתרחק מחניכי צמי"ד בשבט
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	אני מדבר עם חניכי צמי"ד בשבט
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	לקבוצה שלי הייתה השנה פעילות משותפת עם קבוצת צמי"ד בשבט

לא יודע	בכלל לא	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאוד	אני יודע ש...
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	חניכי צמי"ד משתתפים בפעילות השבט - יום שבט, מפקד, פסטיבל, פורימון וכד'
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	חניכי צמי"ד השתתפו בפעילות מחוץ לשבט - טיול, מחנה
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	בקבוצה שלי נערכו פעולות

לא יודע	בכלל לא	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאוד	אני יודע ש...
						הסברה בנושא צמי"ד
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	חניכי צמי"ד מדברים עם חניכים ומדריכים בשבט
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	מגע פיזי עם חניכי צמי"ד אינו נעים לי
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	הייתי רוצה שישלבו ילדים עם צרכים מיוחדים בקבוצה שלי בצופים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	אני רוצה לעזור לחניכי צמי"ד בשבט שלי
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	הייתי רוצה להיות מדריך של קבוצת צמי"ד בשבט

8. סמן את מידת הסכמתך להיגדים הבאים:

בהחלט לא מסכים	לא מסכים	מתלבט	מסכים	מסכים בהחלט	אני חושב ש...
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	ילדים עם צרכים מיוחדים הם ילדים רגילים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	חשוב לשלב ילדים עם צרכים מיוחדים בצופים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	השילוב בצופים מכין את הילדים עם צרכים מיוחדים להשתלב בחברה
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	אני חושב ששילוב ילדים עם צרכים מיוחדים בשבט, מכין אותי לחיים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	קשה לקיים פעולה משותפת לקבוצה רגילה ולחניכי צמי"ד
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	עדיף לילדים עם צרכים מיוחדים להיות בקבוצות נפרדות בשבט
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	ילדים עם צרכים מיוחדים נהנים בצופים כמוני
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	ילדים עם צרכים מיוחדים אינם יכולים להשתתף בכל פעילות בשבט ובתנועה
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	עדיף לילדים עם צרכים מיוחדים להיות במסגרות מיוחדות להם
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	ילדים עם צרכים מיוחדים מפריעים לפעילות בשבט
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	חניכי צמי"ד בשבט מלמדים אותי על שוני בין אנשים

בהחלט לא מסכים	לא מסכים	מתלבט	מסכים	מסכים בהחלט	אני חושב ש...
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	בשבט שלנו מתייחסים לחניכי צמי"ד כאל חניכים רגילים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	כדאי לשלב ילדים עם צרכים מיוחדים בקבוצות רגילות בשבט
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	אני רוצה פעולות משותפות עם חניכי צמי"ד בשבט

תודה על שיתוף הפעולה 😊

שאלון לחניכי הצופים – בשבטים ללא צמי"ד

(שכבה צעירה ושכבה בוגרת)

לחניכי הצופים שלום,
בימים אלו נערך בצופים מחקר, מקיף וראשון מסוגו, על תוכנית צופי צמי"ד (צרכים מיוחדים).
תוכנית צמי"ד עוסקת בשילוב ילדים עם צרכים מיוחדים בצופים, חלקם משולבים כקבוצות של ילדים עם צרכים מיוחדים – קבוצות צמי"ד, וחלקם ילדים עם צרכים מיוחדים המשולבים כיחידים בקבוצות רגילות – שילוב פרטני.
מטרת המחקר לסייע בשיפור התוכנית ולתרום להמשך הפעלתה בעתיד. לשם כך חשובה לנו דעתך. נודה לך על מילוי השאלון המצורף.
אנו מבקשים להדגיש כי המחקר מתבצע על ידי חוקרות חיצוניות לתנועה והתשובות ישמשו רק את החוקרות לצרכי המחקר.

שימו לב: השאלון מותאם לסריקה אופטית ויש למלאו בעט שחור או כחול בלבד !!!
נא לסמן במשבצת המציינת את בחירתך.

תודה על שיתוף הפעולה ובהצלחה.

מירי מונק, ד"ר חגית קליבנסקי

השאלות הבאות מופנות אליך כחניך/פעיל (שכבה צעירה ושכבה בוגרת) בתנועת הצופים:

שאלות רקע: (סמן במשבצת המתאימה לבחירתך)

4. מין: זכר נקבה

5. כיתה: ד ה ו ז ח ט י יא

יב'

6. שבת: _____

4. הנהגה: צפון חיפה שרון-צפון שרון-דרום ת"א-יפו
 ירושלים דן-ר"ג חוף איילון דרום

5. כמה שנים את/אתה בצופים?

1 2 3 4 5 6 7 8 9

6. ענה לפי מיטב ידיעתך:

לא	לא בטוח	כן	
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	אני יודע למה הכוונה במונח "תוכנית צמי"ד" בצופים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	עברתי השנה פעולות בנושא אנשים עם צרכים מיוחדים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	המדריכים בקבוצה שלי הסבירו לנו מה זה צמי"ד

7. סמן את התשובה הנראית לך כמתאימה ביותר:

לא יודע/ לא בטוח	בכלל לא	במידה מועטה	מתלבט	במידה בינונית	במידה רבה	
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	הייתי רוצה שישלבו ילדים עם צרכים מיוחדים בקבוצה שלי בצופים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	אני חושב שגם השבט שלי צריך לשלב חניכים עם צרכים מיוחדים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	הייתי רוצה להיות מדריך של קבוצת חניכים עם צרכים מיוחדים בשבט

8. סמן את מידת הסכמתך להיגדים הבאים:

בהחלט לא מסכים	לא מסכים	מתלבט	מסכים	מסכים בהחלט	אני חושב ש...
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	ילדים עם צרכים מיוחדים הם ילדים רגילים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	חשוב לשלב ילדים עם צרכים מיוחדים בצופים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	השילוב בצופים עשוי להכין ילדים עם צרכים מיוחדים להשתלב בחברה
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	שילוב ילדים עם צרכים מיוחדים בשבט, עשוי להכין אותי לחיים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	קשה לקיים פעולה משותפת לקבוצה רגילה ולחניכי צמי"ד
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	עדיף לילדים עם צרכים מיוחדים להיות בקבוצות נפרדות בשבט
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	ילדים עם צרכים מיוחדים יכולים ליהנות בצופים כמוני
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	ילדים עם צרכים מיוחדים אינם יכולים להשתתף בכל פעילות בשבט ובתנועה
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	עדיף לילדים עם צרכים מיוחדים להיות במסגרות מיוחדות להם

בהחלט לא מסכים	לא מסכים	מתלבט	מסכים	מסכים בהחלט	אני חושב ש...
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	ילדים עם צרכים מיוחדים עלולים להפריע לפעילות בשבט
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	חניכי צמי"ד בשבט עשויים ללמד <u>אותי</u> על שוני בין אנשים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	כדאי לשלב ילדים עם צרכים מיוחדים <u>בקבוצות רגילות</u> בשבט
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	אני רוצה פעולות משותפות עם חניכי צמי"ד בשבט

תודה על שיתוף הפעולה 😊

שאלון לאיש קשר

לאשת/איש קשר שלום,

בימים אלו נערך בצופים מחקר, מקיף וראשון מסוגו, על תוכנית צופי צמי"ד. תוכנית צמי"ד עוסקת בשילוב ילדים עם צרכים מיוחדים בצופים. חלקם משולבים כקבוצות של ילדים עם צרכים מיוחדים – קבוצות צמי"ד, וחלקם ילדים בודדים המשולבים בקבוצות רגילות – שילוב פרטני.

מטרת המחקר לסייע בשיפור התוכנית ולתרום להמשך הפעלתה בעתיד. לשם כך חשובה לנו דעתך. נודה לך על מילוי השאלון, **והחזרתו במעטפה המצורפת**.
אנו מבקשים להדגיש כי השאלון אנונימי לחלוטין ואין צורך לציין את שם המוסד החינוכי.
המחקר מתבצע על ידי חוקרות חיצוניות לתנועת הצופים ולמשרד החינוך, והתשובות ישמשו רק את החוקרות לצרכי המחקר.

שימו לב: השאלון מותאם לסריקה אופטית ויש למלאו בעט **שחור או כחול** בלבד!!!

נא לסמן במשבצת המציינת את בחירתך.

תודה על שיתוף הפעולה ובהצלחה.

מירי מונק, ד"ר חגית קליבנסקי

השאלות הבאות מופנות אליך כאיש קשר בין תנועת הצופים לבין המוסד החינוכי של

חניכים עם צרכים מיוחדים המשולבים בקבוצת צמי"ד ו/או בשילוב פרטני (חניכים עם

צרכים מיוחדים המשולבים בקבוצה רגילה):

שאלות רקע

1. מין: זכר נקבה

2. התפקיד שלי: מחנכת/כיתה יועצת מנהלת המוסד
 מדריכה אחר: _____

3. המוסד החינוכי:
 ביי"ס רגיל ביי"ס לחנוך מיוחד כיתה לחינוך מיוחד
 בביי"ס רגיל הוסטל פנימייה אחר, פרט: _____

4. סמך/י את הלקויות המתאימות לילדים מהמוסד החינוכי/ביה"ס שלך:
(ניתן לסמן יותר מאפשרות אחת)

לקוי שמיעה עם נכות פיזית
 לקוי למידה רב בעייתי עם ליקויי תקשורת, (אוטיזם, PDD)
 עם פיגור עם הפרעות התנהגות

עם תסמונת דאון אחר: _____
לקוי ראייה

5. היישוב בו נמצא המוסד החינוכי/ביה"ס שלך: _____
6. היישוב בו נמצא השבט בו משולבים חניכי המוסד החינוכי/ביה"ס שלך: _____

7. החניכים מהמוסד החינוכי/ביה"ס שלך משולבים בצופים:
 בקבוצת צמי"ד (קבוצת ילדים עם צרכים מיוחדים) לא יודעת
 בקבוצה רגילה (שילוב פרטני)

8. כמה חניכים מהמוסד החינוכי/ביה"ס שלך משולבים בצופים?
 עד 5 עד 10 עד 15 עד 20 עד 25 עד 30
מעל 30

9. האם הילדים המשולבים בצופים הם בקבוצה/כיתה משותפת במוסד החינוכי/ביה"ס?
 כן לא לא יודעת

10. כמה שנים חניכים מהמוסד החינוכי/ביה"ס שלך משולבים בצופים?
 שנה ראשונה שנה שנייה שנה שלישית שנה רביעית

אחר:

11. אני מכיר/ה את חניכי המוסד החינוכי/ביה"ס המשולבים בצופים:

בכלל לא	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאוד
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

12. הקשר עם תנועת הצופים נוצר: (ניתן לסמן יותר מתשובה אחת)
 על ידי מרכזת צמי"ד בהנהגה (אחראית מהצופים לשילוב חניכים עם צרכים מיוחדים)

על ידי מרכז השבט/ראש שבט (איש צוות בוגר משבט הצופים)

על ידי מדריכי צמי"ד (מדריך צעיר של חניכים עם צרכים מיוחדים)

ביוזמה של הורים

אחר: _____

לא יודע

13. הייתי שותף לבחירת הילדים מהמוסד החינוכי/ביה"ס שלי המשתתפים בפעילות בצופים:

כן לא

14. אני נמצאת/ת בקשר עם:

בכלל לא	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאוד	
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	מרכזת צמי"ד בהנהגה (אחראית, מטעם הצופים, לשילוב חניכים עם צרכים מיוחדים)
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	מרכז השבט/ראש שבט (איש צוות בוגר משבט הצופים)
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	מדריכי צמי"ד (המדריכים הישירים של החניכים עם צרכים מיוחדים)

15. ביקרתי בפעילות בצופים של הילדים מהמוסד החינוכי/ביה"ס שלי: כן לא

16. באיזו מידה חשובים, לדעתך, הקריטריונים הבאים לבחירת ילדים עם צרכים מיוחדים

היכולים להשתתף בפעילות הצופים?

בכלל לא	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאוד	
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	תפקוד אישי: עצמאות בצרכים בסיסיים (לבוש, אכילה, היגיינה אישית וכד')
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	יכולת חברתית: היכולת להתחבר עם ילדים אחרים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	בעיות התנהגות: התנהגות הכוללת אלימות פיזית ומילולית כלפי עצמו וכלפי אחרים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	בעיות משמעת: קבלת מרות, מילוי הוראות
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	תקשורת: היכולת של הילד להביע את עצמו
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	תקשורת: היכולת של הילד להבין אחרים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	יכולת קוגניטיבית: היכולת של הילד ללמוד שיתוף פעולה של ההורים

17. תפקיד איש קשר

אני חושב ש...	מסכים בהחלט	מסכים	מתלבט	לא מסכים	בהחלט לא מסכים	
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	תפקידי כאיש קשר עם הצופים איננו ברור
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	הקשר עם הצופים גוזל זמן רב ומהווה נטל

אני חושב ש...	מסכים בהחלט	מסכים	מתלבט	לא מסכים	בהחלט לא מסכים
נוסף, מעבר לתפקידי האחרים במוסד החינוכי/ביה"ס	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
אני חש שזו אחריות גדולה מדי להוציא את הילדים לפעילויות מחוץ למוסד החינוכי/ביה"ס לאיש קשר מהמוסד החינוכי/ביה"ס של ילדים עם צרכים מיוחדים תפקיד חשוב בהצלחת השילוב בצופים	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
אני חש שאני מתמודד לבד עם המשימה של שילוב הילדים מהמוסד החינוכי/ביה"ס שלי בצופים	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
השילוב בצופים צריך להיות באחריות ההורים ולא באחריות המוסד החינוכי/ביה"ס של ילדים עם צרכים מיוחדים	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

18. מהי מבחינתך מטרת השילוב של ילדים עם צרכים מיוחדים בתנועת הצופים?

דרג את האפשרויות כך ש-1 זו המטרה החשובה ביותר ו-4 המטרה הכי פחות חשובה בעיניך:

1-4	
_____	פיתוח אישי של כל חניך
_____	שילוב בצופים
_____	שילוב בחברה
_____	מפגש של חניכי הצופים עם חניכים עם צרכים מיוחדים

19. כאשר מתעוררת בעיה בהדרכת צמי"ד או עם חניך צמי"ד מהמוסד/ביה"ס שלי

המדריכים בצופים פונים אלי: לעיתים קרובות לעיתים רחוקות כלל לא

20. ביחס לכל אחד מהמשפטים הבאים, ציין באיזו מידה עונים הצופים על הצורך.

במידה רבה מאוד	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מועטה	בכלל לא	
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	שהיו לילדים מהמוסד החינוכי/ביה"ס שלי חוגים ופעילויות אחר הצהרים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	שהילדים מהמוסד החינוכי/ביה"ס שלי לא יהיו מבודדים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	שילדים מהמוסד החינוכי/ביה"ס שלי יהיו חברים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	שהילדים מהמוסד החינוכי/ביה"ס שלי יוכלו לתרום לחברה
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	שהילדים מהמוסד החינוכי/ביה"ס שלי יהיו עצמאיים וייצאו לטיולים ומחנות

שיכירו שגם לילדים עם צרכים מיוחדים יש
כישרונות ותחומי עניין

21. השתתפות הילדים מהמוסד החינוכי/ביה"ס שלך בפעילות הצופים

סמן לפי מיטב ידיעתך :

לא יודע	במידה רבה מאוד	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מועטה	בכלל לא	אני יודע ש...
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	הילדים מהמוסד החינוכי/ביה"ס שלי משתתפים בפעילות בצופים באופן קבוע
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	הילדים מהמוסד החינוכי/ביה"ס שלי משתתפים באירועים בצופים הדורשים לינה מחוץ לבית (טיול, מחנות קיץ)
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	הילדים מהמוסד החינוכי/ביה"ס שלי שמחים לבוא לצופים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	לילדים מהמוסד החינוכי/ביה"ס שלי קשה בצופים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	אני מעודד את הילדים מהמוסד החינוכי/ביה"ס שלי להשתתף בצופים

בכלל לא	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאוד	במהלך הזמן למדתי ש...
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	מדריכי הצופים יודעים להתאים את הפעילות לחניכים עם צרכים מיוחדים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	הפעילות של הילדים בצופים חשובה גם למוסד החינוכי/ביה"ס
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	למדריכי הצופים קשה להתמודד עם חניכים עם צרכים מיוחדים

22. תרומת השילוב בצופים להתפתחות של הילדים מהמוסד החינוכי/ביה"ס שלי

במידה רבה מאוד	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מועטה	בכלל לא	אני חושב ש...
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	חל שיפור בהתנהגות של הילדים מהמוסד החינוכי/ביה"ס שלי כתוצאה מהפעילות בצופים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	הילדים מהמוסד החינוכי/ביה"ס שלי עצמאיים יותר מאז שהם בצופים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	הילדים מהמוסד החינוכי/ביה"ס שלי חברותיים יותר מאז שהם בצופים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	הילדים מהמוסד החינוכי/ביה"ס שלי משתפים אותנו במה שהם עושה בצופים

אני חושב ש...					
במידה רבה מאוד	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מועטה	בכלל לא	
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	הילדים מהמוסד החינוכי/ביה"ס שלי חשים גאווה כשהם הולכים לצופים עם מדי החאקי
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	הילדים מהמוסד החינוכי/ביה"ס שלי יש יותר חברים מאז שהם בצופים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	הילדים מהמוסד החינוכי/ביה"ס שלי החלו להשתתף גם בחוגים מחוץ לצופים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	אני מאמין שהחברה תלמד להכיר את הילדים עם הצרכים המיוחדים ולכבד אותם
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	אני מאמין שהשילוב בצופים יביא לכך שילדים עם צרכים מיוחדים ירגישו נוח ויסתדרו בחברה רגילה
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	אני מאמין שהשילוב יביא לכך שהילדים הרגילים יפסיקו לפחד מילדים עם צרכים מיוחדים

23. עמדות שילוב

אני חושב ש...					
בהחלט לא מסכים	לא מסכים	מתלבט	מסכים	מסכים בהחלט	
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	חשוב לשלב ילדים עם צרכים מיוחדים בצופים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	השילוב הצופים מכין את הילדים עם צרכים מיוחדים להשתלב בחברה
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	אני חושב ששילוב ילדים עם צרכים מיוחדים בצופים, מכין את תניכי הצופים לחיים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	עדיף לילדים עם צרכים מיוחדים להיות בקבוצות נפרדות בצופים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	ילדים עם צרכים מיוחדים יכולים להשתתף בכל פעילות בשבט ובצופים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	חניכים עם צרכים מיוחדים בצופים מלמדים את תניכי הצופים על שוני בין אנשים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	השילוב בצופים עלול לפגוע/להזיק לילדים עם צרכים מיוחדים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	שילוב בקבוצות רגילות (שילוב פרטני) חשוב לילדים עם צרכים מיוחדים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	עדיף לילדים עם צרכים מיוחדים להיות במסגרות מיוחדות להם

תודה על שיתוף הפעולה 😊

שאלון להורים

להורים שלום,

בימים אלה נערך בצופים מחקר, מקיף וראשון מסוגו, שמטרתו לסייע בתכנון העילות ולתרום לשיפורה. לשם כך חשובים לנו דעתך וניסיוןך כהורה לילד המשתתף בצופים.

נודה לך על מילוי השאלון והחזרתו במעטפה המצורפת.

אנו מבקשים להדגיש כי המחקר מתבצע על ידי חוקרות חיצוניות לתנועה והתשובות ישמשו רק את החוקרות לצרכי המחקר.

שימו לב: השאלון מותאם לסריקה אופטית ויש למלאו בעט **שחור או כחול** בלבד!!!

נא לסמן במשבצת המציינת את בחירתך.

תודה על שיתוף הפעולה.

מירי מונק, ד"ר חגית קליבנסקי

השאלות הבאות מופנות אליך כהורה לילד המשולב בצופים.

סמן בתשובות המתאימות לך.

1. מין: זכר נקבה

2. גיל: _____

3. יישוב: _____

4. מצב משפחתי: רווקה נשוי/אה גרושה / פרודה אלמנה

5. את/ה רואה את עצמך שייך למעמד כלכלי: גבוה בינוני גבוה בינוני

נמוך

6. השכלה: לא למדתי יסודית תיכונית על-תיכונית

אקדמית

7. הילד שלי, עם הצרכים המיוחדים משולב בצופים:

בקבוצת צמי"ד (קבוצה של ילדים עם צרכים מיוחדים)

בקבוצה רגילה (שילוב פרטני בקבוצה של ילדים רגילים)

8. הילד שלי, עם הצרכים המיוחדים, לומד ב:

בי"ס רגיל בי"ס לחינוך מיוחד כיתה לחינוך מיוחד
 בב"י"ס רגיל הוסטל פנימייה אחר,
 פרט: _____

9. סמן את הלקויות המתאימות לילדך:
 הילד שלי הוא: (ניתן לסמן יותר מאפשרות אחת)

לקוי שמיעה עם נכות פיזית
 לקוי למידה רב בעייתי עם ליקויי תקשורת, (אוטיזם, PDD)
 עם פיגור עם הפרעות התנהגות
 עם תסמונת דאון אחר: _____
 לקוי ראייה

10. ביחס לכל אחד מהמשפטים הבאים, ציין באיזו מידה עונים הצופים על הצורך

הצופים עונים לצרכים ש...	בכלל לא	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאוד
יהיו לילד שלי חוגים ופעילויות אחר הצהרים	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
הילד שלי לא יהיה מבודד	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
ילד שלי יהיו חברים	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
הילד שלי יוכל לתרום לחברה	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
הילד שלי יהיה עצמאי וייצא לטיולים ומחנות	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
יכירו שגם לילד שלי יש כישרונות ותחומי עניין	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

11. השתתפות הילד שלך בפעילות הצופים

השתתפות הילד שלך בפעילות הצופים	בכלל לא	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאוד
הילד שלי, עם הצרכים המיוחדים, משתתף בפעילות בצופים באופן קבוע	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
הילד שלי משתתף באירועים בצופים הדורשים לינה מחוץ לבית (טיול, מחנות קיץ)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
ילד שלי קשה בצופים	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
המדריכים של הילד שלי בצופים ביקרו אצלנו בבית	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
אני בקשר קבוע עם המדריכים של הילד שלי בצופים.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
אני מעודד את הילד שלי להשתתף בצופים	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

בכלל לא	לעיתים רחוקות	מדי פעם	לעיתים קרובות	באופן קבוע	
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	הילד שלי מגיע לצופים בהסעה מאורגנת
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	אני מסיע/ מלווה את הילד שלי לכל פעולה
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	הילד שלי שמח לבוא לצופים

12. תרומת הצופים להתפתחות של ילדך

בכלל לא	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאוד	
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	אני חושב שחל שיפור בהתנהגות של הילד שלי כתוצאה מהפעילות בצופים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	הילד שלי יותר עצמאי מאז שהוא בצופים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	הילד שלי יותר חברותי מאז שהוא בצופים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	הילד משתף אותנו במה שהוא עושה בצופים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	הילד שלי חש גאווה כשהוא הולך לצופים עם מדי החאקי
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	ילד שלי יש חברים מאז שהוא בצופים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	הילד שלי החל להשתתף גם בחוגים מחוץ לצופים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	אני מאמין שהחברה תלמד להכיר את הילדים עם הצרכים המיוחדים ולכבד אותם
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	אני מאמין שהשילוב בצופים יביא לכך שילדים עם צרכים מיוחדים ירגישו נוח ויסתדרו בחברה רגילה
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	אני מאמין שהשילוב יביא לכך שהילדים הרגילים יפסיקו לפחד מילדים עם צרכים מיוחדים

13. שביעות רצון

השאלות הבאות נוגעות לשביעות הרצון שלך מההשתתפות של הילד שלך בפעילויות של הצופים.

מרוצה בהחלט	מרוצה	מתלבט	מרוצה	מרוצה בהחלט	עד כמה הנך מרוצה....
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	מהשתתפות הילד שלך בצופים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	מהפעילויות בצופים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	מהמידע שאתה מקבל לגבי הפעילויות
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	מצוות המדריכים

בהחלט לא מרוצה	לא מרוצה	מתלבט	מרוצה	מרוצה בהחלט	עד כמה הנך מרוצה....
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	מסידורי ההנגשה (שירותים, החצר, חדר הפעולה)
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	מהאחריות של הצוות לגבי צרכים רפואיים של בילד שלך בטיול, מחנה ובשהייה מחוץ לבית

14. עמדות לגבי שילוב

השאלות הבאות נוגעות לדעות שלך ביחס לשילוב של ילדים עם צרכים מיוחדים בצופים.

בהחלט לא מסכים	לא מסכים	מתלבט	מסכים	מסכים בהחלט	אני חושב ש.....
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	סביר להניח ששילוב יכין את הילדים עם הצרכים המיוחדים לחיים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	סביר להניח ששילוב יגרום לילדים עם הצרכים המיוחדים להרגיש טוב יותר בקשר לעצמם
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	השילוב יעניק לילדים עם צרכים מיוחדים הזדמנות להשתתף בפעילויות מגוונות
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	אני מאמין שהורים לילדים רגילים אינם מאושרים מהשילוב של הילדים שלהם יחד עם ילדים עם צרכים מיוחדים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	סביר להניח שהשילוב ילמד את הילדים הרגילים לגבי שוני בין אנשים.
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	נראה לי שהילד שלי יתפתח יותר בקבוצה של ילדים רגילים המשלבת ילדים עם צרכים מיוחדים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	לדעתי המדריכים מסוגלים להתאים את רוב הפעילויות גם לילדים עם צרכים מיוחדים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	מדריכי צמי"ד בצופים עושים עבודה חשובה
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	עדיף לילדים עם צרכים מיוחדים להיות בקבוצות נפרדות בצופים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	צריך לתת כמה שיותר הזדמנויות לשילוב ילדים עם צרכים מיוחדים בכל פעילות יחד עם ילדים רגילים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	המדריכים מתייחסים להורים של ילדים עם צרכים מיוחדים באופן שונה מאשר להורים אחרים
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	סביר להניח שהשילוב יכין את הילדים הרגילים לחיים בחברה

בברכה,
צוות הערכה,
מירי מונק, ד"ר חגית קליבנסקי

נספח 5 : לוחות פרק שני - ביצוע תוכנית שילוב צופי צמי"ד

לוח 13: התפלגות באחוזים (ובמספרים) של תשובות מדריכי/רשג"די צמי"ד ושל מרכזים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד באשר לפניה למרכזת צמי"ד בהנהגה

סך הכל	מרכז עם צמי"ד	מדריכי/רשג"די צמי"ד*	כאשר מתעוררת בעיה בהדרכת צמי"ד או עם חניך צמי"ד אני פונה בד"כ למרכזת צמי"ד
100%	55.4%	44.6%	סימן (כ)
(65)	(36)	(29)	
100%	36.4%	63.6%	לא סימן (לא)
(118)	(43)	(75)	

$\chi^2=6.131$ $df=1$ $P=0.010$

לוח 14: ממוצעי תשובות אנשי הקשר לגבי הקריטריונים לבחירת ילדים עם צרכים מיוחדים היכולים להשתתף בפעילות צופית (סולם 1-5, בסדר יורד)

ס"ת	ממוצע	N	
0.945	4.18	28	בעיות התנהגות : התנהגות הכוללת אלימות פיזית ומילולית כלפי עצמו וכלפי אחרים
0.832	4.11	28	תפקוד אישי : עצמאות בצרכים בסיסיים (לבוש, אכילה, היגיינה אישית וכד')
0.916	3.61	28	בעיות משמעת : קבלת מרות, מילוי הוראות
0.693	3.46	28	יכולת חברתית : היכולת להתחבר עם ילדים אחרים
1.177	3.14	28	שיתוף פעולה של ההורים
0.932	3.14	28	תקשורת : היכולת של הילד להבין אחרים
0.766	2.93	28	תקשורת : היכולת של הילד להביע את עצמו
0.892	2.44	27	יכולת קוגניטיבית : היכולת של הילד ללמוד

לוח 15: ממוצעי תשובות מדריכי צמי"ד, לגבי הגורמים המשפיעים על קיום פעילות משותפת בשבט (סולם 1-5, בסדר יורד)

ס"ת	ממוצע	N	קיום פעילות משותפת בין קבוצת צמי"ד ובין קבוצה רגילה תלוי ב:
1.018	4.13	94	היכולת של חניכי צמי"ד להשתתף בפעילות עם חניכים רגילים
1.090	4.12	95	התייחסות חניכים רגילים לחניכי צמי"ד
1.304	3.79	95	הסכמת מדריכים של קבוצות רגילות לפעילות משותפת
1.351	2.69	93	יוזמה של מרכז השבט/הדרכה

לוח 16: התפלגות וממוצעי תשובות המרכזים לגבי הסיבות לאי פתיחת קבוצת צמי"ד בשבטם (סולם 5-1; -1 בכלל לא, -5 במידה רבה מאוד)

ממוצע (ס"ת)	N	בכלל לא	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה ורבה מאוד	בשבט שלי לא נפתחה קבוצת צמי"ד כי:
3.80 (1.554)	49	14%	12%	8%	65%	אין מספיק מדריכים בשבט
3.13 (1.496)	48	21%	17%	17%	46%	בשבט לא עלתה בקשה לשילוב חניכי צמי"ד
2.35 (1.437)	49	39%	25%	14%	22%	לא נמצאה קבוצה של חניכי צמי"ד שתשתלב בשבט
2.71 (1.384)	49	22%	31%	14%	33%	השבט שלי אינו מסוגל להתמודד עם שילוב חניכי צמי"ד
2.84 (1.586)	49	33%	10%	22%	35%	לשבט אין משאבים כלכליים לשילוב צמי"ד
1.65 (0.812)	48	50%	40%	8%	2.1	בשבט לא מעוניינים בשילוב חניכי צמי"ד

לוח 17: התפלגות וממוצעי תשובות המרכזים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד לגבי קשיים בשילוב חניכי צמי"ד בשבט (סולם 5-1; 1 - בהחלט לא מסכים, -5 בהחלט מסכים)

ממוצע (ס"ת)	N	לא מסכים ובהחלט לא מסכים	מתלבט	מסכים בהחלט ומסכים	אני חושב ש...
3.08 (1.097)	77	31%	27%	42%	תפקידם של מרכזי השבט ומרכזי הדרכה ביחס לחניכי צמי"ד איננו ברור
3.34 (1.263)	77	36%	13%	51%	שילוב חניכי צמי"ד בשבט דורש תקציבים שחסרים לנו
2.45 (1.294)	67	66%	12%	22%	הנגשת חצר השבט, החדרים והשירותים לא נעשית בגלל בעיות תקציב.
3.64 (1.123)	75	20%	15%	65%	כמרכז שבט חסר לי ידע מקצועי כדי לשלב את חניכי צמי"ד 3.64 65%
3.68 (1.105)	65	15%	21%	63%	כרכז הדרכה חסר לי ידע מקצועי כדי ללוות את מדריכי צמי"ד 3.68 63%

נספח 6 : לוחות פרק שלישי – השלכות תוכנית שילוב צופי צמי"ד

לוח 18: ניתוח שונות חד-כיווני של דירוג מטרות הדרכת צמי"ד על ידי מדריכי צמי"ד, מרכזים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד, מרכזים בשבטים ללא קבוצות צמי"ד ואנשי

קשר

(סולם 1-4; 1- חשוב ביותר, 4- הכי פחות חשוב)

מובהקות	df	F	סטיית תקן	ממוצע	N	קבוצות	מטרת הדרכת צמי"ד
0.492	3	0.804	1.037	1.68	104	מדריכי צמי"ד	פיתוח אישי של כל חניך
			1.075	1.99	78	מרכזים עם צמי"ד	
			1.078	2.02	50	מרכזים ללא צמי"ד	
			1.056	2.18	28	אנשי קשר	
0.218	3	1.490	0.970	2.72	104	מדריכי צמי"ד	שילוב בצופים
			1.159	2.82	78	מרכזים עם צמי"ד	
			0.913	3.06	50	מרכזים ללא צמי"ד	
			1.149	2.63	27	אנשי קשר	
0.064	3	2.455	1.074	2.14	104	מדריכי צמי"ד	שילוב בחברה
			1.018	2.23	78	מרכזים עם צמי"ד	
			1.093	1.90	50	מרכזים ללא צמי"ד	
			1.090	1.68	28	אנשי קשר	
0.000	3	7.042	0.952	3.13	104	מדריכי צמי"ד	מפגש של חניכי הצופים עם חניכים עם צרכים מיוחדים
			0.987	2.81	77	מרכזים עם צמי"ד	
			1.023	2.88	50	מרכזים ללא צמי"ד	
			1.297	2.14	28	אנשי קשר	

P<0.05 F=7.042

בלוח 18 ניתן לראות כי נמצא הבדל מובהק ($p = .000$) בין הקבוצות ביחס לחשיבות המטרה של מפגש בין חניכי צופים וחניכי צמי"ד. לא נמצאו הבדלים מובהקים לגבי שאר מטרות הדרכת צמי"ד. על פי מבחן scheffee מקור ההבדל לגבי חשיבות המטרה של מפגש בין האוכלוסיות הם אנשי הקשר. אנשי הקשר סבורים כי המפגש בין חניכי הצופים לחניכים עם צרכים מיוחדים חשובה יותר, באופן מובהק, בהשוואה למדריכי צמי"ד והמרכזים.

לוח 19: ניתוח שונות חד-כיווני של דירוג מטרות הדרכת צמי"ד על ידי מדריכי צמי"ד, מרכזים בשבטים עם קבוצות צמי"ד, מרכזים בשבטים ללא קבוצות צמי"ד (סולם 1-4; 1-4 - חשוב ביותר, 4- הכי פחות חשוב)

מובהקות	df	F	סטיית תקן	ממוצע	N	קבוצות	מטרת הדרכת צמי"ד
0.580	2	0.547	1.037	1.68	104	מדריכי צמי"ד	פיתוח אישי של כל חניך
			1.075	1.99	78	מרכזים עם צמי"ד	
			1.078	2.02	50	מרכזים ללא צמי"ד	
0.161	2	1.843	0.970	2.72	104	מדריכי צמי"ד	שילוב בצופים
			1.159	2.82	78	מרכזים עם צמי"ד	
			0.913	3.06	50	מרכזים ללא צמי"ד	
0.219	2	1.531	1.074	2.14	104	מדריכי צמי"ד	שילוב בחברה
			1.018	2.23	78	מרכזים עם צמי"ד	
			1.093	1.90	50	מרכזים ללא צמי"ד	
0.076	2	2.601	0.952	3.13	104	מדריכי צמי"ד	מפגש של חניכי הצופים עם חניכים עם צרכים מיוחדים
			0.987	2.81	77	מרכזים עם צמי"ד	
			1.023	2.88	50	מרכזים ללא צמי"ד	

P<0.05

מלוח 19 עולה כי לא קיימים הבדלים מובהקים בחשיבות שמייחסים בעלי תפקידים בתנועה – מדריכי צמי"ד ומרכזים - למטרות הדרכת צמי"ד.

לוח 20: ממוצע תשובות אנשי קשר והורים למידה בה עונים הצופים על צורכי חניכי צמי"ד (סולם 1-5; 5 - רבה מאוד, 1- בכלל לא)

אנשי קשר [לילדים במוסד החינוכי שלי]	הורים [לילד שלי]	באיזו מידה עונים הצופים על הצורך ש...
3.18	3.91	יהיו חוגים ופעילויות אחר הצהריים
4.11	4.02	לא יהיה/יהיו מבודד/ים
3.26	3.91	יהיו חברים
2.92	3.39	יוכלו לתרום לחברה
4.26	3.89	יהיה/יהיו עצמאיים וייצאו לטיולים ומחנות
4.44	3.76	יכירו שגם לילד/ים עם צרכים מיוחדים יש כישרונות ותחומי עניין

לוח 21: ניתוח שונות חד-כיווני של עמדות חניכים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד, מדריכי/רשג"ד צמי"ד ומרכזים בשבטים המשלבים קבוצות צמי"ד לגבי מגע פיזי עם חניכי צמי"ד (סולם 5-1)

מובהקות	df	F	סטיית תקן	ממוצע	N	קבוצות	היגד
0.000	2	12.689	1.302	2.65	301	חניכים עם צמי"ד	במהלך השנה
			1.270	2.48	98	מדריכי צמי"ד	למדתי שמגע פיזי
			1.120	1.83	75	מרכזים עם צמי"ד	עם חניכי צמי"ד אינו נעים לי

$p \leq 0.05$

מלוח 21 עולה כי קיים הבדל מובהק בין הקבוצות. על פי מבחן scheffee מקור ההבדלים במרכזים בשבטים עם קבוצות צמי"ד. המרכזים ציינו במידה פחותה, באופן מובהק ($p = 0.000$), כי מגע פיזי עם חניכי צמי"ד לא נעים להם, בהשוואה למדריכי צמי"ד וחניכים בשבטים עם קבוצות צמי"ד. המרכזים חשופים פחות למפגש עם חניכי צמי"ד, ויתכן גם כי בשל היותם בוגרים יותר הם סובלניים יותר ביחס למגע הפיזי. נראה כי ככל שהמגע עם חניכי צמי"ד תכוף יותר, נחשפים המשלבים גם להיבטים פחות נעימים עבורם.

לוח 22: t-test – של עמדות מרכזים כלפי השילוב של ילדים עם צרכים מיוחדים והשלכותיו

מובהקות	T	ס"ת	ממוצע	N	קבוצות	היגד
0.557	0.589	0.350	4.86	78	מרכזים עם צמי"ד	חשוב לשלב ילדים
		0.388	4.82	50	מרכזים ללא צמי"ד	עם צרכים מיוחדים בצופים
0.007	-2.739	0.818	4.32	77	מרכזים עם צמי"ד	השילוב בצופים
		0.513	4.68	50	מרכזים ללא צמי"ד	מכין את הילדים עם צרכים מיוחדים להשתלב בחברה
0.250	1.155	0.920	3.08	76	מרכזים עם צמי"ד	עדיף לילדים עם צרכים מיוחדים להיות בקבוצות נפרדות
		0.743	2.90	49	מרכזים ללא צמי"ד	ילדים עם צרכים מיוחדים יכולים להשתתף בכל פעילות בשבט ובתנועה
0.486	-0.699	1.008	3.52	77	מרכזים עם צמי"ד	חניכי צמי"ד מלמדים אותי על שוני בין אנשים
		0.851	3.64	50	מרכזים ללא צמי"ד	

$p \leq 0.05$

מלוח 22 ניתן להסיק כי עמדות המרכזים בשבטים ללא קבוצות צמי"ד נבדלות באופן מובהק
($p < 0.05$) ביחס להשלכות השילוב על חניכי צמי"ד כמו גם על עצמם, בהשוואה למרכזים
בשבטים עם קבוצות צמי"ד.

enjoying their company, development of an attitude of tolerance and perspective towards difficulties in life.

The study findings fit the findings of studies that examined integration of children with special needs in formal education, in three subjects: 1. The effect that teachers' positive attitudes towards children with special needs have on the success of integration (Avramidis, 2002); 2. The attitudes of those involved become more positive as a result of actual experience in the program (Avramidis, Bayliss & Burden, 2000); 3. The teachers' attitudes become more positive towards pupils with disabilities, the more instruction and resources are provided (Avramidis, 2002).

Similarly, this study has found that positive attitudes of coordinators and instructors constitute a significant component in the successful integration of SN cadets in the scout movement. Actual experience is expressed in positive attitudes towards children with special needs and towards integration, and the integration's success is indeed dependant on training and instruction, and also on the level of exposure to SN cadets.

Striving to educate all scout cadets to values for accepting the "other", even though it does not receive enough expression during implementation, has distinctly achieved one goal. The scout cadets, from troops with or without SN, have internalized the message that integration of SN cadets in the scouts is a worthy cause.

Regarding SN cadets on the whole, despite the individual differences, most of the personal and group level goals were achieved. The scouts pluck the SN cadets from their isolation and provide a response to their social needs. The cadets derive pleasure from the scout activities, trips, camps and the opportunity to meet ordinary people.

Evidence has been found that the cadets experience personal level development, which is expressed in further cooperation of the cadets during activities, listening, participation, and developing friendships inside and outside the group – with the scout cadets. The cadets develop a level of independence over time that enables them to participate in more inside and outside troop activities. Belonging to an ordinary structure contributes to the improvement of the self-image and the sense of pride, participation enriches and diversifies the interest areas and social circle.

Further evidence of achieving the goals is the increase in the number of cadets, their satisfaction with the activities, long term membership perseverance in the movement, participation in troop events, attending movement summer camps and trips with troop cadets, and the high satisfaction of the SN cadets' parents.

Regarding cadets in troops with SN groups, the goals of interpersonal and group acquaintance, positive attitude towards the cadets, and belief that in the future, cadets with special needs will integrate in the ordinary society, were largely achieved. These cadets are acquainted with SN cadets, do not shun them, and wish to assist them. There is, however, a distinct limit to the level of desired closeness – joint activity with SN groups, but only once in a while.

The cadets in troops without SN groups have more positive attitudes concerning integration. They place fewer restrictions on integration and are more interested in the integration of SN cadets in their groups. It may be assumed that their positive attitude is related to the lack of personal experience with SN cadets, even though they have probably been exposed to them during the five years of the program's implementation.

Most of the cadets in the movement have understood the message that the troop has to integrate SN cadets into its ranks. A significant percentage of scout cadets in all troops see the SN cadets as a part of the troop, who can participate in any activity and are encouraged to do so. They believe that integration in the scouts will assist people with special needs to become part of society in the future.

The program has a special effect on the SN instruction team. SN instructors and regiment leaders describe their personal development as a result of their close and intensive contact with SN cadets. They describe opening up towards SN society and

Moreover, the integration model with separate groups and little reciprocal activity diminishes the possibility for meeting and creating friendships between SN cadets and ordinary cadets, something that is important to their development towards adult integration in the normative society. This manner of integration also prevents the scout cadets from forming "normal" relationships with SN cadets, getting to know them as a basis for changing opinions towards "the other".

In limiting and diminishing the reciprocal activity between the integrators and the integrated, the program's strong point may be seen, since it indicates the proper level of SN cadet integration, such that they are welcomed by the scout cadets allowing for the granting of an appropriate response for the SN cadets' requirements while facilitating their integration into troop and movement activities. It may be that the institutional integration model also assists in granting the movement in general, and the SN department in particular, a feeling of control and security, regarding the responsibility they are taking on themselves in integrating SN cadets. This, however, may be only a phase in the succession of integrating children with special needs into the movement. The question concerning the model of SN children integration in the movement is important for thought and follow-up.

Implementation of the SN program requires that those involved in its operation cope with difficulties. Some of them are content-ideological, some of them organizational-technical, and others result from its being an evolving program. The difficulties in the implementation of the program are defined as weaknesses, on which the effort must be focused for its improvement. These refer to three subjects: 1. Lack of a mentor and qualification program for individual integration; 2. Lack of an educational work program with the scout cadets, on the matter of integration and acceptance of the diverse; 3. Implementation of the program is not in all of the troops.

Regarding the final subject, implementation of the program in some of the leaderships and troops, the study indicates various factors which make participation in the program difficult: differences between the leaderships and the troops, lack of budget, SN instruction difficulties, lack of instructors, the need for mentors and transportation, overload, lack of knowledge and lack of clarity of the coordinator role regarding the SN, limitations in integration of SN cadets in the adult class and a one year instruction course.

Program assessment

Examination of the "SN scout integration" program's implementation versus its goals shows that it has achieved most of its goals. There is an apparent attempt to grant disabled people equal opportunities to realize their rights to integration in recreational activity, which includes pleasure and education for scout values.

The program deals only generally with integrating children with special needs into ordinary groups, and with the goals of integration in relation to the scout cadets. Moreover, the program lacks the movement aspect – integration in the organizational structure, assimilation of the program in the instructional programs, qualification of all job-holders and determination of their roles in a manner that will include SN integration, and fund and manpower allocation.

Over the years, the scout movement has succeeded in transforming the "SN cadet integration" into a movement program, without losing the professional aspect, and in combining it with the movement structure and the instruction program.

Assimilation of the program in the movement's routine activities led to the foundation of the SN department, and its chairperson was integrated into the decision-making forum. Staff size has become increasingly stable as have guidance patterns and professional facilitation, and the program has been very much integrated into the wider, ongoing instructional program. These exchanges testify to the assimilation of the program, in both the principled and structural aspects.

The integration model

The SN scout members are children and adolescents with special needs, aged 10-21. They function at a reasonable level (defined by criteria). The prevalence of disabilities among the SN cadets, in descending order: over half with (light-medium) retardation, multi-problematic learning disabilities, dysfunctional behavior, communicational disabilities – Autism – PDD, physical disabilities, sense deficiencies – sight and hearing, cerebral palsy (CP), and Down's Syndrome. In 2006-2007, approximately 1100 cadets with special needs were integrated in the scout movement, most of them in SN groups.

Integration of SN cadets in scout movements is generally implemented according to the Trump Institute program: cadet recruitment based on criteria and organizing them into separate groups in the scout troops; organizing activities identical to those of the ordinary groups, with the required adjustment (the normalization and equality principle), identical clothing, activity hours, location, and participation in all movement and troop activities. The participation of SN groups in the various activities enables members to be seen in the troop and exposure of the SN groups to ordinary cadets and vice versa. Participation of SN cadets in the movement, however, is limited to the younger class; in all frameworks there is little reciprocal activity between SN groups and ordinary cadet groups, and there have been very few SN cadet transfers from SN groups to individual integration.

The manner of integration grants the SN cadets an opportunity for personal development towards further independence, a feeling of belonging to a normative system, leaving behind isolation and loneliness and developing social skills.

Abstract

Special Needs (SN) Scout integration program

The following report summarizes two years of molding research (June 2005-June 2007), which worked with the SN scout foundation program; from a partial and spontaneous program to a program that is part of the permanent scout movement arrangement. The study examined three main issues: assimilation of the SN program in the scout movement, integration of the SN cadets in the movement and the repercussions of integration on those being integrated and those doing the integrating.

Unique in the area of integrating children with special needs in a youth movement, the study outline was determined with the use of three factors: the need for modeling guidance, the need to identify the variables affecting integration, and the national deployment of the scout movement.

Providing a response to these needs was enabled by combining two approaches to the study: 1. Qualitative research, in which observations, interviews, and documents were used; 2. Quantitative research, mainly gathering data at a national level, through questionnaires. The sample included 745 examinees from among those participating in the implementation of the program– SN instructors, coordinators, scout cadets, parents, and contact personnel in the SN cadets' educational institutions.

The interviews and observations were processed using a qualitative content analysis, and the questionnaires were processed using statistical tools, according to the research queries.

Findings

At the basis of the written "SN scout integration program", lies a vision of social correction in which people with special needs will be integrated into society, will realize their latent potential, and escape their social isolation. In order to extract the latent potential of children with special needs, it is necessary to ensure a supporting and accepting environment in which the children will be able to experience positive reciprocation with children of their own age and to develop meaningful friendships (Simeonsson, Carlson, Huntington, McMillen & Brent, 2001). Positive integration with normal children is an extremely important component for successful transition into the adult world (Parker & Asher, 1987).

The "SN scout integration" program was written by experts in the special education area (Trump Institute) and deals with the nature and goals of integrating children with special needs. The program's guiding model is **constitutional integration**, i.e., separate groups of SN cadets in a normative structure – the scout movement.



National Insurance Institute

Research & Planning Administration Division for Service Development

Special Needs Scout Integration Program

by

Miri Munk

Dr. Hagit Klibanski

Jerusalem, May 2009